

לאומי | דין וחשבון של הדירקטוריון וההנהלה

2018

בנק לאומי לישראל בע"מ וחברות מוחזקות שלו
דוח כספי שנתי 2018
תוכן העניינים

עמוד

5

דבר יו"ר הדירקטוריון

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה

א. סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה

7

תיאור עסקי קבוצת לאומי

8

תמצית המצב הכספי

10

מידע צופה פני עתיד בדוח הדירקטוריון והנהלה

10

סיכונים עיקריים הגלומים בפעילות הבנק

11

היעדים והאסטרטגיה העסקית

ב. הסבר וניתוח לתוצאות ולמצב העסקי

16

מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים

19

התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברווח כולל אחר

25

המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון

39

מגזרי פעילות

45

חברות מוחזקות עיקריות

ג. סקירת הסיכונים

49

החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם

51

סיכוני אשראי

70

סיכוני שוק

74

סיכון נזילות ומימון

79

סיכונים תפעוליים

81

סיכונים אחרים

ד. מדיניות ואומדנים חשבונאיים קריטיים, בקורות ונהלים

87

מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים

91

בקורות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי

93	Certification הצהרה
96	דוח הדירקטוריון והנהלה בדבר בקרה פנימית על דיווח כספי
97	דוח רואי החשבון המבקרים המשותפים - לבעלי המניות בדבר הבקרה הפנימית על דיווח כספי
	דוחות כספיים
98	דוח רואי החשבון המבקרים המשותפים לבעלי המניות - דוחות כספיים שנתיים
99	דוח רווח והפסד מאוחד
100	דוח מאוחד על הרווח הכולל
101	מאזן מאוחד
102	דוח על השינויים בהון מאוחד
104	דוח על תזרימי מזומנים מאוחד
107	פירוט הביאורים לדוחות הכספיים מאוחדים
	ממשל תאגידי, פרטים נוספים ונספחים
	א. ממשל תאגידי
284	חברי דירקטוריון הבנק
287	חברי הנהלת הבנק ותפקידיהם
288	מבקרת פנימית
291	שכר רואי חשבון המבקרים
293	שכר נושאי משרה בכירה
	ב. פרטים נוספים
297	תרשים חברות מוחזקות
298	השליטה בבנק
300	רכוש קבוע ומתקנים
301	נכסים לא מוחשיים
302	משאבי אנוש
304	מבנה ארגוני
307	הליכים משפטיים
307	הסכמים מהותיים
308	חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית
316	דירוג האשראי
317	מגזרי פעילות עיקריים לפי גישת הנהלה - פרטים נוספים
	ג. נספחים
322	שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית
327	דוח רווח והפסד מאוחד לרבעון - מידע רב-רבעוני
330	מאזן מאוחד לסוף רבעון - מידע רב-רבעוני
331	דוח רווח והפסד מאוחד - מידע רב-שנתי
332	מאזן מאוחד - מידע רב-שנתי

דבר יו"ר הדיסקטוריון

אני גאה להביא בפניכם את הדוח הכספי המסכם את ביצועי קבוצת לאומי לשנת 2018, בפעם האחרונה עבורי, לקראת סיום הקדנציה שלי כיו"ר הדיסקטוריון קבוצת לאומי לאחר כ-9 שנים פוריות ומאתגרות.

לאור הסיפוק הרב של הדיסקטוריון מיישום האסטרטגיה שהתווה, על ידי הנהלת הבנק והעובדים, אישר הדיסקטוריון הרחבה של מדיניות חלוקת דיבידנד לפיה הדיבידנד אשר יחולק לבעלי המניות בכל רבעון יהיה בשיעור של עד 50% מהרווח הנקי. ההחלטה על חלוקת הדיבידנד התקבלה נוכח השיפור העקבי בתוצאות העסקיות ועודפי ההון של הבנק.

קבוצת לאומי מסכמת את שנת 2018 ברווח נקי של 3,257 מיליון ש"ח, המשקף תשואה של 9.5%. עיקר ההכנסות והרווחיות נובעות מפעילות של עסקי הליכה. לאומי המשיך גם השנה לחלק דיבידנד לבעלי מניותיו, כאשר השנה חולק דיבידנד בגובה של 40% מהרווח הנקי. בתוך כך, הדיבידנד המצטבר לשנת 2018 הסתכם בכ-1,303 מיליון ש"ח.

קבוצת לאומי, על יחידותיה השונות, מתמודדת עם שינויים רבים, מבית ומחוץ, ומיטיבה להוביל מהלכים ותהליכים באופן סדור ומובנה, עם הפנים קדימה, במטרה להמשיך ולהוביל את המערכת. במהלך 2018 לאומי הפך להיות הבנק בעל שווי השוק הגבוה בישראל, דבר המשקף יותר מכל את פירות העבודה המאומצת שלנו לאורך השנים האחרונות.

ברצוני לציין מספר אירועים יוצאי דופן בשנה החולפת:

בהתאם להוראות החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל ("רפורמת שטרם"), הבנק נדרש למכור את אחזקותיו בחברת הבת לאומי קארד עד לפברואר 2020. לאחר בחינת החלופות השונות למכירה, נחתם הסכם ביולי 2018 למכירת מלוא האחזקות לקרן ההשקעות האמריקאית Warburg Pincus תמורת 2.5 מיליארד ש"ח. עסקת מכירת לאומי קארד הושלמה בימים האחרונים, ובכך הפך לאומי לבנק הראשון בישראל אשר מיישם את רפורמת שטרם.

במהלך השנה התקשר הבנק בהסכם להכנסת שני שותפים אסטרטגיים לבנק לאומי ארה"ב. בחודש מאי 2018 הושלמה מכירת 15% ממניות חברת הבת בארה"ב ל-Endicott Group ו-MSD Capital בתמורה ל-141 מיליון דולר, המשקפים שווי של כ-1 מיליארד דולר ללאומי ארה"ב.

צעד ייחודי נוסף לשנה זו היה רכישה עצמית של מניות בסך 700 מיליון ש"ח, אשר בוצעה בשני שלבים. מהלך זה, הלכה למעשה, מעיד על אמונה חזקה וביטחון של הדיסקטוריון והנהלת הבנק במניית לאומי, ובאסטרטגיה שהתוונו לשנים הבאות. צעד זה, נוסף על חלוקת הדיבידנד, הניב השנה מעל ל-2 מיליארד ש"ח לבעלי המניות.

במטרה לאפשר ללקוחות ליהנות ממעטפת שירותים ומוצרים איכותית ומקצועית יותר, לסייע לקווי העסקים להתמקד בפיתוח עסקים ולהקטין את הסיכון התפעולי, קידמנו השנה מספר שינויים ארגוניים משמעותיים, כאשר הגדול שבהם הוא הקמת חטיבת תפעול ייעודית, המרכזת את כלל נושאי התפעול בבנק תחת קורת גג אחת ופועלת לאיחוד, ייעול ושיפור תהליכי התפעול הקיימים, לצד קליטת תהליכי תפעול נוספים, תוך שימוש בכלים טכנולוגיים מתקדמים. שינוי ארגוני חשוב נוסף הוא איחוד כל היחידות העסקיות העוסקות בבנקאות לסקטור ההייטק תחת מערך לאומיטק, אשר כפוף לחטיבה העסקית, עקב הצמיחה המשמעותית בפעילות זו.

בתחילת שנת 2019 השיק לאומי את "לאומי 1 ללקוח" והכריז כי שנה זו עומדת בסימן מהפיכת השירות. "לאומי 1 ללקוח" היא תכנית רב-ערוצית להתאמת מודל השירות של הבנק ללקוחותיו, במסגרתה, בין היתר, לקוחות הבנק יוכלו לקבוע פגישה מראש עם בנקאי, ללא המתנה בתור, בכל סניף בארץ וללא קשר לסניף בו מתנהל חשבונם, זאת בנוסף לשדרוג משמעותי של מרכז הבנקאות הטלפוני. לתכנית זו מטרה אחת ברורה - הענקת שירות טוב יותר ואיכותי יותר ללקוחותינו. למדנו לעומק את הרגלי הצריכה של הלקוחות שלנו בכדי להתאים את מודל השירות החדש, באופן כזה שיתאים לתמורות החלות בעולם הבנקאות החדש ויהפוך אותו לנגיש יותר.

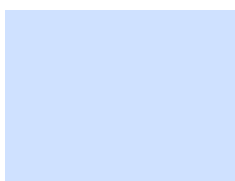
במהלך השנה אף הושקה VIDEA, חברה מקבוצת לאומי, המתמחה בניהול תיקי השקעות על גבי פלטפורמה דיגיטלית מתקדמת. ל-VIDEA יתרונות רבים אשר מאפשרים ללקוחות לנהל תיקי השקעות באופן חכם, נגיש, שקוף וזול. אני מברך על הקמת החברה ומאחל לה הצלחה רבה.

אני שמח להעיד כי מזה שנים רבות, העשייה העסקית בלאומי אינה מסתכמת אך ורק במתן שירותים בנקאיים, אלא משלבת מתן ערך עסקי ללקוחות שלנו לצד תרומה לקהילה ולסביבה בה אנו חיים ופועלים. אנו מקפידים להנחיל מדיניות של יצירת ערך משותף לנו ולבעלי העניין שלנו, ממשיכים בפעילותנו החשובה מאין כמוה בנושאי אחריות תאגידית, פועלים למען גישור פערים באוכלוסייה ותורמים לטובת קידום דור המחר באמצעות שלל פרויקטים ברחבי הארץ.

אני רוצה להודות מקרב לב לעובדי הקבוצה על העשייה המאומצת, הבלתי מתפשרת ועל הנאמנות שהם מפגינים לאורך כל הדרך; עובדי הקבוצה הם הנכס הכי חשוב שלנו.

אני שמח על ההזדמנות והזכות שניתנה לי לעמוד בראש דירקטוריון קבוצת לאומי מזה 9 שנים. אני מאוד מסופק מהישגי הבנק בשנים הללו, מהשינויים הגדולים שהבנק עבר ועדיין עובר, ומהתוצאות העסקיות המעמידות את הבנק במצב רווחי יותר, יעיל יותר, יציב יותר, דיגיטלי יותר ומוכן לאתגרי העתיד.

אני נפרד מכם בסיפוק רב ובתחושת גאווה גדולה.

דוד ברודט
יו"ר הדירקטוריון

6 במרס 2019

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה תיאור עסקי קבוצת לאומי

בנק לאומי וחברות הבנות שלו מהווים את אחת הקבוצות הבנקאיות הגדולות בישראל, ומנהלים פעילות שהחלה לפני 117 שנים. קודמתו של הבנק, חברת אנגליא פלשתניה, הוקמה בלונדון בשנת 1902 על ידי אוצר ההתיישבות היהודים, ג'ואיש קולוניאל טרסט לימיטד, קודמתה של אוצר ההתיישבות היהודים בע"מ¹.

הבנק מוגדר כתאגיד בנקאי על פי חוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981, והוא בעל רישיון בנק על פי החוק האמור. כ"בנק" וכ"תאגיד בנקאי" מודרכת ותחומה פעילותו של הבנק במערכת של חוקים, צווים ותקנות, בהם בין היתר, פקודת הבנקאות, חוק בנק ישראל, חוק הבנקאות (רישוי) וחוק הבנקאות (שירות ללקוח), וכמו כן בהוראות, כללים, הנחיות והבעות עמדה של המפקח על הבנקים.

קבוצה בנקאית מובילה בישראל, ובמטרה להשיג רווחיות נאותה לאורך זמן, לאומי בוחן כל העת את המגמות והשינויים בסביבה העסקית בה הוא פועל, ומגבש אסטרטגיה המתמודדת עם שינויים אלו.

למימוש האסטרטגיה, הבנק מארגן בשלושה קווי עסקים מרכזיים הממוקדים בפלחי שוק שונים, כאשר כל קו עסקים מתמחה במתן שירותים בנקאיים ופיננסיים למגזר לקוחות מסוים, זאת לצד פעילות חברות הבנות בחו"ל ובישראל:

- 1. הבנקאות הקמעונאית** מתמקדת במתן שירותים בנקאיים בעיקר למשקי בית (כולל משכנתאות), ללקוחות עתירי נכסים (Private Banking) ולעסקים קטנים. הבנקאות הקמעונאית בנויה באופן שמאפשרת התאמה אישית לצרכי הלקוחות על ידי מתן חוויית לקוח רב ערוצית אינטגרטיבית, בערוץ הסניפי ובערוצים הישירים (סלולר, אינטרנט, לאומי CALL, מסופים, עמדות מידע וכספומטים).
- 2. הבנקאות העסקית** מתמקדת במתן שירותים לתאגידים ישראלים ובינלאומיים בהיקפי פעילות שונים ובמגוון תחומי עיסוק. מטרת הבנקאות העסקית הינן לשרת את מגוון הלקוחות במכלול השירותים הפיננסיים והבנקאיים הנדרשים להם, תוך ייזום מעורבות של היחידות השונות בקבוצת לאומי בארץ ובחו"ל, כאמצעי להגדלת מגוון המוצרים והשירותים המוצעים ללקוחות.
- 3. בנקאות שוקי הון וניהול פיננסי** עוסקת בניהול הנוסטרו של הבנק ובנוסף בהפעלת כלל חדרי העסקאות בבנק במטרה לתת שירות ללקוחות הפועלים בשוקי ההון והכספים, לרבות הלקוחות המוסדיים. ניהול ההשקעות הריאליות מתבצע בעיקר באמצעות חברת לאומי פרטנרס.

בנוסף לקווי העסקים המנוהלים בבנק, לאומי פועל באמצעות חברות הבנות בארץ ובחו"ל:

פעילות חברות הבנות בארץ - כללה בשנת 2018 בעיקר את פעילות כרטיסי האשראי שבוצעה על ידי לאומי קארד, וכן פעילות השקעות ריאליות, חיתום ובנקאות השקעות המבוצעת באמצעות לאומי פרטנרס. בהתאם לחוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל, מכר לאומי את אחזקותיו בלאומי קארד.

למידע בנוגע להסכם המכירה האמור, ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות, לאומי קארד](#).

פעילות חברות הבנות בחו"ל - מבוצעת באמצעות חברות הבנות לאומי ארה"ב ולאומי בריטניה, אשר הפעילות העיקרית שלהן הינה הענקת אשראי ללקוחות עסקיים, מסחריים ועסקים קטנים. בתקופת הדוח נעשתה הפעילות גם באמצעות לאומי רומניה, אשר הבנק מצוי בתהליך למכירתה. לפרטים על סטטוס ההליך ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות, רומניה](#) להלן. בנוסף, הבנק מפעיל נציגות בסין.

קבוצת לאומי מתמודדת בשוק תחרותי בכל מגזרי הפעילות. המתחרים העיקריים הנם בנקים ישראלים אחרים, אולם במגזרי פעילות מסוימים קיימים ומתווספים כל העת מתחרים נוספים, כגון: בנקים זרים, מתחרים חוץ בנקאיים, גופים מוסדיים אחרים ופתרונות מבוססי טכנולוגיה (חברות Fintech).

¹ אוצר ההתיישבות היהודים בע"מ הייתה בעלת השליטה בבנק לפני השוואת זכויות ההצבעה בבנק בשנת 1991. בשנת 1993, רוב המניות בבנק הועברו לבעלות המדינה בהתאם לחוק המניות הבנקאיות שבהסדר (הוראת שעה), התשנ"ד-1993. ביום 3 בספטמבר 2007, חדלה החברה מלהיות בעלת עניין בבנק.

מידע כספי תמציתי ומדדי ביצוע עיקריים

להלן מדדי ביצוע עיקריים (ב-%)

ליום 31 בדצמבר				
2014	2015	2016	2017	2018
מדדי ביצוע עיקריים:				
5.5	10.3	9.3	9.8	9.5
0.4	0.7	0.6	0.7	0.7
9.09	9.58	11.15	11.43	11.07
-	6.27	6.77	6.94	7.05
-	105	132	122	121
3.33	3.29	2.97	3.05	3.05
74.94	65.87	66.13	62.85	60.58
1.96	1.75	1.74	1.84	1.97
1.11	1.00	0.90	0.92	0.91
מדדי ביצוע נוספים:				
13.90	13.74	15.21	14.99	14.54
6.5	6.9	7.1	7.4	7.7
48.0	38.6	38.3	35.2	33.0
0.19	0.08	(0.05)	0.06	0.19
0.23	0.18	0.19	0.20	0.26
2.22	2.00	1.95	2.05	2.19
1.08	1.10	1.02	0.94	0.96
0.81	0.73	0.67	0.59	0.58
מדדי איכות אשראי עיקריים:				
1.75	1.57	1.49	1.36	1.41
2.23	1.83	1.75	1.60	1.36
(0.12)	(0.20)	(0.03)	(0.15)	(0.09)

(א) הון - בתוספת זכויות שאינן מקנות שליטה והתאמות שונות.

(ב) סך כל ההכנסות - הכנסות ריבית נטו והכנסות שאינן מריבית.

(ג) כולל פעילות חוץ מאזנית.

(ד) הנכסים הממוצעים הינם סך הנכסים המאזניים המניבים והאחרים.

(ה) בהתאם להוראות בנק ישראל יחס המינוף יחס כיסוי הנזילות חושבו החל מרבעון שני 2015. לפיכך לא מוצגים נתוני שנת 2014.

למידע נוסף בנוגע ליחס המינוף ראה פרק המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימון ההון, סעיף [ההון והלימון ההון](#). ולמידע

נוסף בנוגע ליחס כיסוי נזילות ראה פרק [חשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם](#).

(ו) כולל יתרות שסווגו כנכסים והתחייבויות מוחזקים למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה](#)

[החולפת וביאור 36](#).

להלן נתונים עיקריים מדוח רווח והפסד לשנת הדיווח

2018	2017	2016	2015	2014
במיליוני ש"ח				
רווח נקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי	3,257	2,791	2,835	1,413
הכנסות ריבית, נטו	8,890	7,526	7,118	7,363
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	519	(125)	199	472
הכנסות שאינן מריבית	4,871	5,328	6,297	5,141
מזה: עמלות	4,121	3,887	4,092	4,167
סך כל הוצאות התפעוליות והאחרות	8,337	8,500	8,836	9,371
מזה: משכורות והוצאות נלוות ^(א)	4,544	4,778	4,938	4,720
רווח נקי למניה המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (בש"ח):				
רווח נקי בסיסי	2.15	1.85	1.92	0.96
רווח נקי מדולל	2.15	1.84	1.92	0.96

(א) סווג מחדש עקב יישום למפרע של הוראות המפקח על הבנקים בנושא שיפור ההצגה של הוצאות בגין פנסיה והטבות אחרות לאחר סיום העסקה, ראה [ביאור 1.3.3](#).

להלן נתונים עיקריים מהמאזן, לסוף שנת הדיווח

2018	2017	2016	2015	2014
במיליוני ש"ח				
סך כל הנכסים	460,657	450,838	438,603	396,984
מזה: מזומנים ופיקדונות בבנקים	81,419	82,067	74,757	60,615
ניירות ערך	74,571	77,299	77,201	52,113
אשראי לציבור, נטו ^(א)	279,215	267,952	261,957	252,480
סך כל ההתחייבויות	424,496	417,285	406,889	370,846
מזה: פיקדונות הציבור	364,591	362,478	346,854	303,397
פיקדונות מבנקים	5,210	5,156	3,394	4,556
אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים	17,798	15,577	22,640	23,678
הון עצמי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי	35,305	33,167	31,347	25,798
נתונים נוספים:				
מחיר למניה (בש"ח)	22.6	21.0	15.9	13.4
דיבידנד למניה (באגורות)	86.615	63.594	-	-
מספר משרות ממוצע ^(ב)	11,208	11,623	12,257	13,388

(א) לרבות האשראי של לאומי קארד אשר החל מהמאזן ליום 31 במרס 2018 מסווג כנכס מוחזק למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 1.3.6](#).

(ב) לרבות מספר משרות ממוצע בלאומי קארד.

מידע צופה פני עתיד בדוח הדירקטוריון וההנהלה

דוח הדירקטוריון וההנהלה כולל, בנוסף לנתונים המתייחסים לעבר, גם מידע והערכות המתייחסים לעתיד, המוגדרים בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968 (להלן - החוק) כ"מידע צופה פני עתיד". מידע צופה פני עתיד מתייחס לאירוע או לעניין עתידיים שהתממשותם אינה ודאית ואינה בשליטתו של הבנק בלבד.

מידע צופה פני עתיד מנוסח בדרך כלל באמצעות מילים או ביטויים כגון "הבנק מאמין", "הבנק צופה", "הבנק מצפה", "הבנק מתכוון", "הבנק מתכנן", "הבנק מעריך", "מדיניות הבנק", "תכניות הבנק", "תחזית הבנק", "צפוי", "אסטרטגיה", "יעדים", "עלול להשפיע" וביטויים נוספים המעידים על כך שמדובר בתחזית לעתיד ולא בעובדות עבר.

מידע צופה פני עתיד הנכלל בדוח הדירקטוריון וההנהלה ונסמך, בין השאר, על תחזיות לעתיד בנושאים שונים הקשורים להתפתחות הכלכלית בארץ ובעולם ובמיוחד לשוקי המטבע ושוקי ההון, לחקיקה, להוראות גורמי פיקוח, להתנהגות המתחרים, להתפתחויות טכנולוגיות ולנושאי כח אדם.

כתוצאה מאי היכולת לחזות בוודאות שאמנם תחזיות אלה תתממשנה ומכך שבפועל האירועים יכולים להיות שונים מאלו שנחזו, קוראי הדוח צריכים להתייחס בזהירות למידע המוגדר כ"צופה פני עתיד", שכן הסתמכות על מידע כאמור כרוכה בסיכונים ובאי ודאות והתוצאות הכספיות והעסקיות העתידיות של קבוצת לאומי עשויות להיות שונות באופן מהותי.

הבנק אינו מתחייב לפרסם עדכון למידע צופה פני עתיד הכלול בדוחות אלה. האמור אינו גורע מחובות הדיווח של הבנק על פי כל דין.

סיכונים עיקריים הגלומים בפעילות הבנק

סיכון האשראי - הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי, כפי שסוכמו.

סיכון זה גלום בעסקי הליבה של הקבוצה ובא לידי ביטוי בפעילות מול לקוחות עסקיים, מסחריים וקמעונאיים וגם בפעילות הנוסטר. הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי, בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקן 311.

למידע נוסף בנוגע לסיכון האשראי וניהולו ראה פרק [סיכונים אשראי](#).

סיכון השוק, לרבות סיכונים נזילות - סיכון שוק הינו הסיכון להפסד הנובע משינוי בשווי הנכסים וההתחייבויות בשל שינוי ברמת מחירים בשווקים, שינוי בשיעורי הריבית, שער חליפין, אינפלציה ומחירי מניות. סיכון הנזילות הינו הסיכון הנוצר בשל אי הוודאות ביחס לאפשרות לגיוס מקורות ו/או למימוש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי. הניהול השוטף של סיכונים השוק נועד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים, תוך הערכת הרווח החזוי לצד הנזקים העלולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים אלה. החשיפות לסיכונים שוק מנוהלות באופן דינאמי במסגרת מערכת מגבלות שנקבעה על ידי הדירקטוריון וועדות הסיכונים ברמות השונות, אשר תוחמת את השפעת חשיפות השוק על השווי הכלכלי, הרווח החשבונאי, קרן ההון ומצב הנזילות.

למידע נוסף בנוגע לסיכון השוק וניהולו ראה פרק [סיכונים שוק](#). למידע נוסף בנוגע לסיכון הנזילות וניהולו ראה פרק [סיכון נזילות](#).

בפעילות הבנק כמתווך פיננסי קיימים סיכונים תפעוליים הכוללים, בין היתר, אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים מידע, סיכונים מעילות והונאות, סיכונים המשכיות עסקית, סיכונים משפטיים וסיכונים ציות.

סיכון תפעולי - הינו הסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים כולל אירועי סייבר. הגדרת סיכון זו אינה כוללת סיכון אסטרטגי וסיכון מוניטין.

ניהול הסיכונים התפעוליים מתבצע לפי סטנדרטים מקובלים (Best Practice) בכל חלקי הקבוצה וככל שסביבת הסיכון משתנה הבנק מעדכן את הכלים לניהול סיכונים אלה. בשנים האחרונות, בעקבות ההתפתחות המהירה בטכנולוגיה בכלל ובתוך כך בבנקאות, ובעקבות שינויים חיצוניים לבנק, עלו סיכונים אבטחת מידע וסייבר, הסיכון הטכנולוגי וסיכונים מעילות והונאות. הבנק פעל וממשיך לפעול לחזק את ניהול הסיכונים בתחום זה.

למידע נוסף בנוגע לסיכון התפעולי וניהולו ראה פרק [סיכונים תפעוליים](#).

היעדים והאסטרטגיה העסקית

החזון של לאומי

"להנהיג בנקאות יוזמת וחדשנית עבור הלקוח"

בבסיס החזון עומדת השאיפה לעצב מערכת עסקית דינמית, המשלבת את ערכי הבנק עם חדשנות מוצרית וטכנולוגית. מערכת שתהיה עבור לקוחותינו מקום בו יוכלו למצוא את המענה הטוב והמתאים ביותר לצרכיהם הפיננסיים. זאת תוך חתירה לרווחיות נאותה, שמירה על יציבות הבנק ויצירת איזון עם צרכי העובדים וציפיות בעלי המניות. כקבוצה פיננסית בעלת השפעה מרכזית על התרבות העסקית והציבורית בישראל, לאומי רואה במחויבותו לקהילה עוגן חברתי וערכי שאותו ימשיך לטפח.

האסטרטגיה של לאומי

לאור המגמות והשינויים המשמעותיים בסביבת הפעילות, אימץ לאומי שני כיווני פעולה מרכזיים שהשילוב ביניהם נמצא בליבת האסטרטגיה של הקבוצה. מצד אחד התאמה של מודל הבנקאות המסורתית, תוך שימת דגש על המשך מתן שירות מקצועי ואיכותי לכל סוגי הלקוחות בהתאם לצרכיהם, העדפותיהם וקצב אימוץ החדשנות הדיגיטלית שלהם, ומצד שני בנייה של "הבנקאות החדשה", המבוססת על הדיגיטל והחדשנות הטכנולוגית. שני כיווני פעולה אלו תלויים ומשולבים עם ההכרח להתייעל ולמקסם את ניצול ההון תוך כדי עמידה ביעדי הלימות ההון.

התאמת מודל "הבנקאות המסורתית"

לאומי פועל כבר מזה מספר שנים להתאמת מודל הפעילות של הבנק. כחלק מתהליך זה לאומי הקים לאחרונה את חטיבת תפעול אשר תרכז את הפעילות התפעולית של הבנק מתוך מטרה לשפר את השירות והמקצועיות עבור הלקוחות, לצד הגמשת המודל, ביטול כפילויות ושיפור הבקורות. הקבוצה ממשיכה ביישום תכנית רב-שנתית של התאמת מודל השירות עבור הלקוחות בראייה רב-ערוצית.

במסגרת אסטרטגית צמצום פעילות הבנקאות הפרטית הבינלאומית, השלים לאומי את סגירת שלוחותיו הבינלאומיות הממוקדות בתחום, וכן מצוי בתהליך למכירת חברת הבת ברומניה אשר עיקר פעילותה בתחום הבנקאות המסחרית.

כיום פעילות לאומי בחו"ל מתמקדת בעיקר באשראי מסחרי-עסקי ואשראי לעסקים קטנים באמצעות החברות הבנות בארה"ב ובבריטניה. בנוסף, לבנק נציגות בסין.

ביחס לחברת הבת בארה"ב, ביום 22 בינואר 2018 התקשר הבנק בהסכם להכנסת שני שותפים אסטרטגיים ל-BLUSA. בהתאם לתנאי ההסכם רכשו כל אחד מהשותפים 7.5% מהון המניות של Bank Leumi Corporation, תאגיד אמריקאי באמצעותו מחזיק הבנק את השליטה ב-BLUSA. ביום 22 במאי 2018, הושלמה העסקה.

כל הפעילויות הללו נועדו ליצור פלטפורמה קטנה, גמישה וזריזה יותר, שביכולתה להתמודד עם אתגרי השינויים בסביבות הפעילות.

בנוסף, בתקופה האחרונה הבנק שם דגש על שיפור השירות ללקוחות, לרבות האוכלוסייה המבוגרת, בין היתר, על ידי מתן אפשרות לקבלת שרות בכל אחד מסניפי הבנק, לפי קו העסקים הרלוונטי ללקוח, אפשרות להזמנת פגישה לבנקאי בסניף וקבלת שרות לפי המועד שנקבע ללא המתנה בתור, חיזוק מרכז הבנקאות הטלפוני ועוד.

העמקת בנייתו של מודל "הבנקאות החדשה"

לצורך התאמת המודל העסקי של הבנק לבנקאות החדשה, לאומי המשיך והעמיק בתקופת הדוח את פעילותו בתחום הבנקאות הדיגיטלית וביסס את מעמדו כבנק הדיגיטלי המוביל בישראל, זאת, בין היתר, באמצעות שדרוג מתמיד של השירותים הדיגיטליים הניתנים באפליקציית ובאתר לאומי.

בנוסף, לאומי השיק בשנת 2017 את אפליקציית הבנקאות PEPPER ואת אפליקציית התשלומים PEPPER Pay; אלו אבני דרך מרכזיות בכינונה של בנקאות דיגיטלית שתנוהל דרך המובייל.

Pepper מהווה פלטפורמת בנקאות דיגיטלית ראשונה מסוגה בישראל ובין הראשונות בעולם, המנוהלת כולה דרך המובייל, החל משלב פתיחת החשבון ועד ביצוע כל הפעולות הבנקאיות השכיחות, לרבות הזמנת כרטיס אשראי ופנקסי שיקים, העברות כספים, לקיחת הלוואה, הפקדה לחיסכון, הפקדת שיקים ועוד.

Pepper הוא חשבון בנק ללא עמלות עו"ש, המבוסס על טכנולוגיה ייחודית אשר מסייעת ללקוחות לנהל את כספם באופן טוב יותר, תוך הבנה מעמיקה על מה בדיוק הם מוציאים את כספם, ולמידה כיצד ניתן לחסוך ולהתנהל פיננסית בצורה יעילה יותר. הטכנולוגיה הייחודית של Pepper, אשר מבוססת על בינה מלאכותית, מאפשרת להכיר כל לקוח ולקוח על מאפייניו השונים, להתאים לו תכנים הרלוונטיים עבורו, ובכך להעניק לו חוויה בנקאית פרסונלית לחלוטין, בשונה מכל מה שהכרנו עד עתה בעולם הבנקאות.

חווית המשתמש של Pepper דומה לזו של ה-feed שבפייסבוק, בו ניתן לקבל תוכן מותאם אישית, תוכנות צרכניות, השוואות לאנשים שדומים לך, סיכומי הוצאות, ניתוחי הוצאות על בסיס שבועי וחודשי, עדכונים בלייב, טיפים צרכניים, ועוד – הכל בשפה פשוטה וידידותית.

חידוש משמעותי נוסף: באמצעות Pepper ניתן להתכתב עם בנקאי בצ'ט בכל שעות היממה (לא כולל שבת). זאת בנוסף למוקד שירות לקוחות טלפוני, הפועל 24/6 ואשר מאויש על ידי בנקאים.

הליך פתיחת החשבון ב-Pepper אורך מספר דקות ויכול להיעשות מכל מקום ובכל זמן שנוח ללקוח, על ידי שיחת וידאו עם בנקאי. בסיומו, מקבל הלקוח עדכון, ישירות לנייד, אודות מסגרות העו"ש והאשראי שלו. כרטיס האשראי ופנקסי השיקים, גם הם בחינם, מגיעים עם שליח עד הבית, להשלמת החוויה הדיגיטלית המלאה.

החדשנות הבנקאית והטכנולוגית של Pepper גררה התעניינות מצד גורמים שונים בתעשיית הפיננסים והפינטק העולמית. לאור האמור החל הבנק לבחון את האפשרות למנף את פלטפורמת Pepper, על החדשנות הבנקאית והדיגיטלית שלה ועל חווית הלקוח הייחודית שלה, לצורך יצירת שיתופי פעולה עם גופים בנקאיים ומסחריים בחו"ל, שיציעו ללקוחות שירותים בנקאיים באמצעות פלטפורמת Pepper שתוטמע אצלם. בשלב זה הבנק מתמקד בבחינת שיתוף פעולה כאמור בשוק האמריקאי.

אפליקציית התשלומים החינמית Pepper Pay שהושקה בתחילת 2017, מצטרפת לאפליקציית הבנקאות Pepper.

אפליקציית תשלומים מתקדמת וחינמית, ללא עמלות, המיועדת ללקוחות כל הבנקים. בשונה משאר האפליקציות המוכרות, חווית התשלום ב-Pepper Pay היא מהירה, ידידותית מאוד וחוויתית. רק בוחרים כמה לשלם ולמי מתוך אנשי הקשר בנייד. עם Pepper Pay כבר לא צריך להסתובב עם ארנק עמוס מזומן או לשכוח לשלם לבייביסיטר, לחבר שהזמין לצהריים, למסיבה בגן ועוד. כמו כן, קיימת האפשרות לפתוח קבוצת תשלומים ולאסוף כסף בקבוצה לכל מטרה באופן חוויתי ושיתופי.

בנוסף, בשנת 2018 קבוצת לאומי הקימה את חברת VIDEA שהנה חברה לניהול תיקים דיגיטלי. מדובר במהלך פורץ דרך בשוק הישראלי. VIDEA מנהלת את כספי הלקוחות באמצעות אלגוריתם חדשני. מדובר בניהול תיקים דיגיטלי, שקוף ופשוט עבור הלקוח. זאת בדומה לנעשה בחברות מובילות כמו Wealthfront ובנקים מובילים בעולם. בצעד זה שוב מוכיחה קבוצת לאומי את המובילות שלה בתחום הדיגיטלי.

בשנת 2019 תושק בהדרגה אפליקציית Pepper Invest שתאפשר מסחר בני"ע.

האפליקציות החדשות מאפשרות למשתמשים ליהנות מחווית לקוח פרסונלית, איכותית ומתקדמת, כזו המושתתת על מענה לצרכיהם, באופן ידידותי, הוגן ומותאם אישית, "בכל זמן ומכל מקום".

מימוש האסטרטגיה של הקבוצה, מבוצע בהתאמה לתיאבון הסיכון, אשר אושר על ידי הדירקטוריון, תוך שימוש בתהליכים וכלים מתקדמים לניהול סוגים שונים של סיכונים והשלמת ההערכות לדרישות רגולטוריות.

ראוי לציין כי, בתכנון אסטרטגי קיימת מידה לא מעטה של אי וודאות, כאשר הגשמת תכניות אסטרטגיות ארוכות טווח תלויה בגורמים משתנים רבים, ובהם: מצב השווקים בישראל ובחו"ל, המצב הביטחוני, וכן השפעות מתמשכות של השינויים הרגולטוריים, אשר עדיין לא ניתן לומר בוודאות מה יהיה היקפם ומיקודם בטווח של שנים.

המידע המובא בפרק זה הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

מגמות מרכזיות בסביבת הפעילות

הסביבה העסקית והתחרותית בה פועל הבנק מורכבת ומושפעת מגורמים אקסוגניים מגוונים.

למידע בנוגע לסביבה המאקרו כלכלית בארץ ובעולם ראה פרק [התפתחויות עיקריות במשק](#).

התגברות הרגולציה

השפעת הרגולציה על ענף הבנקאות ממשיכה להתעצם. ריבוי הרגולציה ומורכבותה מגביל את מקורות ההכנסה, מביא לגידול בהוצאות הנדרשות לשם עמידה בהוראות הרגולציה ומחייב שיפור מתמיד ברמת השירות והחדשנות. השינויים הרגולטוריים, משנים וצפויים להמשיך ולשנות בשנים הקרובות את פני הבנקאות.

הבנק מתמודד גם עם דרישות רגולציה בינלאומית ומקומית, ובכלל זה PSD2/OPEN API, הקמת מאגר נתוני אשראי, הפרדת חברות כרטיסי האשראי מהבנקים הגדולים, ועם דרישות ציות כגון CRS, FATCA, עבירת מס כעבירת מקור ועוד.

הרגולציה הופכת, אם כן, לנושא שמשפיע באופן מיידי על שורה של החלטות עסקיות ואסטרטגיות של הבנק, לרבות לעניין תחומי הפעילות השונים של הבנק.

למידע נוסף בנוגע לסביבה הרגולטורית והשלכות היוזמות המרכזיות ראה פרק [חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#).

סביבת הצרכן

שינויים כלכליים, חברתיים וטכנולוגיים, עם דגש על השימוש הגובר במובייל, השיתוף הרב של מידע ברשתות חברתיות והשיפור המתמיד בחוויית הלקוח שמספקות חברות הייטק ורשתות קמעונאיות, תוך דגש על נוחות וזמינות "בכל מקום ובכל זמן", פשטות, התאמה אישית והוגנות ושקיפות, ממשיכים להגביר את המודעות הצרכנית ולשנות את הרגלי הצריכה באופן מהותי.

גורמים שאינם בנקים, ובראשם חברות הזנק חדשניות ("פינטק"), ממשיכים לייצר פתרונות (מוצרים) חדשניים בעיקר בתחום הקמעונאות אך גם בתחומים אחרים. פתרונות אלה מציבים רף חדש בחוויית הלקוח ותחרות ישירה אל מול הבנקים בתחומים שונים. יותר ויותר בנקים בעולם פועלים בדרכים שונות לשתי פעולה עם אותן חברות פינטק.

בנוסף, בשנים האחרונות ישנה התעצמות של מגמה שמובילות חברות הטכנולוגיה המובילות (Google, Amazon, Facebook, Apple) – GAFA אשר נכנסות לתחומי פעילות פיננסיים ישירות מול הלקוחות, בעיקר בנושאים הקשורים לתשלומים אך גם לתחומים אחרים. זהו איום מתגבר שהרגולטורים השונים בוחנים כיצד להגיב אליו ולכן מוקדם מידי לקבוע כיצד יתפתח.

סביבת התחרות

בנקים מקומיים

התחרות בין הבנקים המקומיים ממשיכה להתמקד במשקי הבית ובמגזרי העסקים הקטנים והבינוניים. הבנקים מפרסמים ומשקיעים הצעות ערך המתבססות על חדשנות טכנולוגית ודיגיטלית, מועדוני לקוחות ומוצרים מובילים (משכנתאות, ייעוץ בהשקעות ועוד).

הלחץ התחרותי והטכנולוגיה המתפתחת מובילים את הבנקים להשקיע עשרות ואף מאות מיליוני ש"ח בחדשנות, השקעה שהופכת את השירות הבנקאי לזמין ונוח הרבה יותר ללקוחות. לדוגמה, הבנקים הגדולים (לאומי, הפועלים ודיסקונט) השיקו בשנת 2017 אפליקציות תשלומים, אשר מאפשרת לכל אדם לבצע העברת כספים ברגע, בחינם, באמצעות הטלפון הנייד, לאדם אחר, ללא פרטים של מספר החשבון שלו ופרטים נוספים, מלבד מספר הטלפון של המוטב.

מתחרים חוץ בנקאיים

הלוואות על ידי גופים מוסדיים – בשנים האחרונות ניכרת מגמה ברורה של גידול באשראי שניתן על ידי גופים מוסדיים למגזר העסקי, לרבות מתן מימון לפרויקטים תשתיתיים וכן לנכסים מניבים ואף בליווי ההקמה של פרויקטים למגורים.

בנוסף, בעידוד השינויים הרגולטוריים מהתקופה האחרונה, המעודדת פעילות בתחום האשראי הצרכני והמסחרי על ידי גופים פיננסיים שאינם בנקים, גדלה באופן עקבי הפעילות של אותם גופים חוץ בנקאיים, שבחלק מהם הגופים המוסדיים השקיעו ומשקיעים וחלקם נהנים ממימון שמקורו גם בגופים מוסדיים. ראוי לציין כי האשראי העסקי הניתן על ידי הבנקים בישראל מהווה כיום פחות ממחצית מסך האשראי העסקי במשק.

פתרונות מבוססי טכנולוגיה (BigTech ו-FinTech) שמהווים תחרות אל מול תחומי פעילות בנקאיים ספציפיים – בשנים האחרונות, עם התרחבות השימוש בטכנולוגיה מתקדמת (בעיקר במכשירי סמארטפון וטאבלט) על ידי הצרכנים, הולכים ומתרחבים היצע ואיכות המיזמים/ פיתוחים החדשניים שמציעים שירותים פיננסיים מבוססי טכנולוגיה מתקדמת. המיזמים הללו מאיצים את אימוץ החדשנות בקרב התעשייה הפיננסית, ובעוד שמרביתם אינם מהווים תחרות כוללת אל מול הבנקים המסורתיים, הם בהחלט מאיימים לנגוס בחלקם של הבנקים בתחומי פעילות מסוימים.

ענקיות הטכנולוגיה (BigTech) כמו אמזון, גוגל, פייסבוק, עליבאבא, מיקרוסופט, אפל, פייפאל, אינטואיט ודומיהן עלולות להוות סיכון גדול למודלים של בנקאות מסורתית – למשל, יותר מ-3 מיליארד דולרים ניתנו כהלוואה לעסקים קטנים באמצעות שירות Amazon Lending מאז השקתה. חברות אלו מציעות שירותים בנקאיים (כמו תשלומים) בלי להגדיר את עצמן כבנק ובלי להיות מפוקחות כמו בנקים. הן עוסקות בפעילות זו בעיקר בשביל לקבל עוד מידע על הלקוחות – מידע שיוכלו לתרגם להכנסות.

שינויים עיקריים בשנה החולפת

לאומי קארד

בהתאם להוראות החוק האמור ולאחר בחינת החלופות השונות, ובתום תהליך למכירת החזקות הבנק בחברה, נחתם ביום 28 ביולי 2018 הסכם בין הבנק ועזריאלי לבין Warburg Pincus Financial Holdings (Israel LTD), תאגיד בשליטת קרן ההשקעות Warburg Pincus, למכירת מלוא החזקות המוכרים בלאומי קארד. לאחר תקופת הדוח, ביום 25 בפברואר 2019, הושלמה עסקת המכירה, לאחר שהתקיימו התנאים המתלים לעסקה.

לאומי קארד מוצגת כקבוצת מימוש המוחזקת למכירה. יתרות מאזניות של לאומי קארד מוצגות במספר אחד במסגרת הנכסים וההתחייבויות ללא הצגה למפרע של מספרי השוואה. בדוח רווח והפסד אין שינוי באופן ההצגה.

רווח והפסד מאוחד בנטרול תוצאות לאומי קארד^(א)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2016	2017	2018	
במיליוני ש"ח			
9,362	9,842	11,030	הכנסות ריבית
2,024	2,021	2,447	הוצאות ריבית
7,338	7,821	8,583	הכנסות ריבית, נטו
(162)	103	403	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
7,500	7,718	8,180	הכנסות ריבית, נטו לאחר הוצאות בגין הפסדי אשראי
הכנסות שאינן מריבית			
1,282	915	684	הכנסות מימון שאינן מריבית
3,122	3,258	3,304	עמלות
159	370	68	הכנסות אחרות
4,563	4,543	4,056	סך כל ההכנסות שאינן מריבית
הוצאות תפעוליות ואחרות			
4,521	4,256	4,245	משכורות והוצאות נלוות
1,555	1,508	1,495	אחזקה ופחת בניינים וציוד
1,766	1,897	1,904	הוצאות אחרות
7,842	7,661	7,644	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,221	4,600	4,592	רווח לפני מיסים
1,637	1,614	1,504	הפרשה למיסים על הרווח
2,584	2,986	3,088	רווח לאחר מיסים
60	85	30	חלקו של התאגיד הבנקאי ברווחים של חברות כלולות לאחר מס
147	101	158	תרומת לאומי קארד
2,791	3,172	3,276	רווח נקי לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
-	-	(19)	רווח נקי המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
2,791	3,172	3,257	רווח נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק

(א) לא כולל קיזוז עסקאות ביחברתיות בין הבנק ללאומי קארד.

למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות, לאומי קארד וביאור 36](#).

מאזן מאוחד בנטרול יתרות פעילות לאומי קארד^(א)

31 בדצמבר			
	2016	2017	2018
במיליוני ש"ח			
נכסים			
מזומנים ופיקדונות בבנקים	74,730	82,038	81,419
ניירות ערך	77,201	77,299	74,571
אשראי לציבור	262,128	267,626	277,258
הפרשה להפסדי אשראי	(3,380)	(3,092)	(3,352)
אשראי לציבור, נטו	258,748	264,534	273,906
אשראי לממשלות	642	715	782
השקעות בחברות כלולות	898	801	623
בניינים וציוד	2,973	2,813	2,853
נכסים בלתי מוחשיים ומוניטין	17	16	17
נכסים בגין מכשירים נגזרים	10,654	9,573	12,750
נכסים אחרים	9,045	9,153	7,565
ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר	1,284	1,161	1,257
נכסים מוחזקים למכירה	1,436	1,498	1,470
סך כל הנכסים	437,628	449,601	457,213
התחייבויות והון			
פיקדונות הציבור	352,170	368,037	370,346
פיקדונות מבנקים	3,394	5,156	5,210
פיקדונות מממשלות	900	452	709
ניירות ערך שהושאלו או נמכרו במסגרת הסכמי רכש חוזר	539	558	541
אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים	22,640	15,577	17,798
התחייבויות בגין מכשירים נגזרים	10,677	9,740	12,089
התחייבויות אחרות	15,953	16,908	14,737
סך כל ההתחייבויות	406,273	416,428	421,430
זכויות שאינן מקנות שליטה	8	6	478
הון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי	31,347	33,167	35,305
סך כל ההון	31,355	33,173	35,783
סך כל ההתחייבויות וההון	437,628	449,601	457,213

(א) לא כולל קיזוז עסקאות בינבחתיות בין הבנק ללאומי קארד.

למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות, לאומי קארד וביאור 36](#).

מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים

התפתחויות עיקריות במשק¹

בשנת 2018 צמח המשק הישראלי, על פי אומדנים מוקדמים של הלמ"ס מיום 31 בדצמבר 2018, בכ-3.2%, במונחים ריאליים, בהשוואה לכ-3.5% בשנת 2017 וזאת תוך המשך הירידה בשיעור האבטלה לכ-4.0%, בממוצע שנתי, לעומת 4.2% בשנת 2017. כל רכיבי התוצר המרכזיים התרחבו בשנה שחלפה. במונחים של תוצר לנפש התרחב המשק בכ-1.2%, ריאלי, שיעור נמוך מהממוצע במדינות ה-OECD (1.9%).

המשק העולמי

בחודש ינואר 2019, עדכנה קרן המטבע הבינלאומית (IMF), את האומדנים להתפתחות הצמיחה בעולם בשנת 2018 ואת התחזיות לשנת 2019. על פי התחזיות המעודכנות, המשק העולמי אשר התרחב בשנת 2018 בכ-3.7%, במונחים ריאליים, צפוי לצמוח, על פי התחזית הנוכחית, בכ-3.5% בשנת 2019. הצמיחה החזויה בארה"ב לשנת 2019 צפויה להסתכם בכ-2.5% לעומת כ-2.9% בשנה שחלפה. באזור גוש האירו צפויה צמיחה של כ-1.6% ב-2019 לעומת כ-1.8% ב-2018. המשמעות של תחזיות אלה, אם יתממשו, היא האטה מסוימת בצמיחת אזורי הסחר המרכזיים של המשק הישראלי.

תקציב המדינה ומימון

בשנת 2018, הסתכם הגירעון בתקציב המדינה בכ-38.9 מיליארד ש"ח שהם כ-2.9% תוצר, בדומה לתכנון בתקציב המקורי, לעומת גירעון של כ-24.6 מיליארד ש"ח בשנת 2017 (כ-1.9% תוצר). הן ההכנסות והן הוצאות הממשלה היו גבוהות במעט מהתכנון בתקציב המקורי.

בחודש ינואר 2019, הגיש שר האוצר לממשלה עדכון של תחזיות ההכנסות וההוצאות הצפויות לשנת 2019 המביאות לתחזית לגירעון בהיקף של 3.6% תוצר בשנה הקרובה. משמעות הדבר היא חריגה של 0.7% תוצר ביחס לתקרת הגרעון המותרת בחוק, אשר ככל שתתממש במהלך השנה, תצריך התאמות שונות לצורך שמירה על היציבות הפיסקלית.

סחר חוץ ותנועות הון

הגירעון המסחרי של ישראל הסתכם בשנת 2018, בכ-25.3 מיליארד דולר, בהשוואה לגירעון של כ-14.9 מיליארד דולר שהיה בשנת 2017. העלייה החדה בגירעון המסחרי מקורה בעליה משמעותית ביבוא, בכל רכיביו המרכזיים, חומרי גלם, מוצרי השקעה ומוצרי צריכה, לעומת התרחבות קלה בלבד ביצוא הסחורות. גידול ניכר זה בגירעון המסחרי תרם לצמצום משמעותי בעודף בחשבון השוטף של מאזן התשלומים, אשר הסתכם, על פי אומדני הלמ"ס מ-31 בדצמבר 2018 בכ-1.4% תוצר לעומת כ-2.9% בשנת 2017.

בשנת 2018, הסתכמו ההשקעות הישירות בישראל של תושבי חוץ, דרך המערכת הבנקאית, בכ-12.8 מיליארד דולר ואילו ההשקעות הפיננסיות בני"ע סחירים של תושבי חוץ בישראל הסתכמו בכ-0.8 מיליארד דולר. לעומת זאת, היקף ההשקעות של תושבי ישראל בחו"ל (ההשקעות הישירות באמצעות הבנקים בישראל וההשקעות הפיננסיות בני"ע סחירים) הסתכם בכ-13.6 מיליארד דולר, כך שהיקף ההשקעות היוצאות מישראל היה דומה להיקף ההשקעות הנכנסות במט"ח.

שער החליפין ויתרות המט"ח

בשנת 2018, פוחת השקל ביחס לדולר בשיעור של כ-8.1% וביחס לאירו הוא פוחת בשיעור של כ-3.3%. הסבראפשרי לכך הוא הצמצום בעודף בחשבון השוטף של מאזן התשלומים, כאשר ברקע הדברים פער הריביות הגדל בין ריבית הבנק המרכזי של ארה"ב לריבית בנק ישראל המשפיע על ההשקעות הפיננסיות היוצאות ונכנסות למשק. ב-2018 היקף ההשקעות היוצאות היה גבוה משמעותית מאלה הנכנסות.

יתרות מטבע החוץ בבנק ישראל עמדו בסוף חודש דצמבר 2018, על כ-115.3 מיליארד דולר, בהשוואה לכ-113 מיליארד דולר בסוף חודש דצמבר 2017.

במהלך שנת 2018, הסתכמו רכישות המט"ח על ידי בנק ישראל, במסגרת תכנית הרכישות לקיזוז השפעת הפקת הגז על שער החליפין, בכ-1.5 מיליארד דולר. בסך הכל, בנק ישראל רכש מט"ח בהיקף של כ-3.32 מיליארד דולר במהלך השנה שחלפה, רובו במהלך המחצית הראשונה של השנה.

ב-13 בנובמבר 2018, החליטה הועדה המוניתרית בבנק ישראל, לסיים החל משנת 2019 את התכנית לרכישות מט"ח, שנועדה לקזז את ההשפעה של הפקת הגז על שער החליפין, ולא לרכוש מט"ח בסכום שנקבע מראש כפי שעשה בנק ישראל בשנים האחרונות. זאת על רקע התכנון כי בשנת 2019 תקום "קרן העושר" אשר על פי הערכות עדכניות צפויה להתחיל להשקיע כספים בחו"ל החל בשנת 2020.

¹ מקורות הנתונים: פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בנק ישראל, משרד האוצר, הבורסה לניירות ערך.

אינפלציה ומדיניות מוניטרית

מדד המחירים לצרכן (המדד "בגין") עלה בשנת 2018 בכ-0.8%, שיעור המצוי מתחת לגבול התחתון של יעד יציבות המחירים (3%-1%) אותו קבעה הממשלה. זוהי שנה חמישית ברציפות בו קצב עליית המחירים השנתי נמוך מהיעד הממשלתי.

מדד המחירים לצרכן ("הידוע") עלה בשנת 2018 ב-1.2%.

ב-26 בנובמבר 2018, הודיע בנק ישראל על העלאת הריבית ב-0.15 נקודות האחוז ל-0.25% לאחר שהייתה בשיעור של 0.1% מאז מרס 2015. הסבר עיקרי לכך הוא התייצבות האינפלציה, כפי שנמדדה על בסיס נתונים עד חודש אוקטובר 2018 (המידע שהיה ידוע בעת קבלת ההחלטה על הריבית), מעט מעל הגבול התחתון של היעד והערכת בנק ישראל כי עליית השכר במשק והמדיניות הפיסקלית המרחיבה יתמכו בהמשך התבססות האינפלציה ביעד. בהודעת הריבית מה-6 בינואר 2019, לא חל שינוי בריבית אך הועדה העריכה "שתואי" העלאת הריבית בעתיד יהיה הדרגתי וזהיר, באופן שיתמוך בתהליך שבסופו האינפלציה תתייצב בסביבת מרכז תחום היעד, ובפעילות הכלכלית.

שוק ההון הישראלי

מדד המניות וניירות הערך הניתנים להמרה ירד בשנת 2018 בכ-3.9%, בעיקר בהשפעת ירידות שערים של כ-10.8% ברבעון הרביעי (ברובן בחודש דצמבר 2018). זאת, על רקע ירידות שערים חדות בבורסות בעולם ובפרט, בארה"ב, בין השאר, על רקע המשך העלאת הריבית.

מחזור המסחר היומי הממוצע של המניות וניירות הערך הניתנים להמרה בשנת 2018 עלה בשיעור של כ-13.5% בהשוואה לממוצע 2017 והסתכם בכ-1.594 מיליארד ש"ח.

שוק אגרות החוב הממשלתיות התאפיין בשנת 2018, בירידות שערים. מדד אגרות החוב הממשלתיות צמודות המדד ירד בשיעור של כ-1.4% ואילו מדד אגרות החוב הממשלתיות הלא צמודות ירד בשיעור של כ-1.2%.

במדד אגרות החוב הלא-ממשלתיות (אג"ח חברות) צמודות המדד, נרשמו ירידות שערים של כ-0.8% בשנה שחלפה, לאחר עליות שערים של כ-6.2% בשנת 2017.

הנכסים הכספיים שבידי הציבור

שווי תיק הנכסים הכספיים שבידי הציבור הסתכם בסוף חודש דצמבר 2018 בכ-3,692 מיליארד ש"ח, עליה של כ-2.0% בהשוואה לחודש דצמבר 2017. משקל המניות (בארץ ובחו"ל) בתיק הנכסים הכספיים של הציבור הישראלי הגיע בסוף חודש דצמבר 2018 לכ-22.6% בדומה לרמה בסוף חודש דצמבר 2017.

סיכונים מובילים ומתפתחים בסביבת הפעילות

סיכונים מובילים נגזרים מסביבת הפעילות של הבנק המושפעת מאד בשנים האחרונות מסיכונים הקשורים לרגולציה ולחקיקה, לסביבה מאקרו-כלכלית תנודתית, לשינויים החלים במודל העסקי, ובכלל זה המעבר ל"בנקאות החדשה" המבוססת על הדיגיטל ולמגמות חברתיות וצרכניות. סיכונים מתפתחים הינם סיכונים שהמאפיינים שלהם ורמת החומרה שלהם משתנים בהתאם לתמורות שחלות בשנים האחרונות בסביבה התחרותית, בסביבת הצרכן, בסביבה הרגולטורית ובסביבה הטכנולוגית.

להלן הסיכונים המובילים והמתפתחים המהותיים ביותר:

- סיכון מאקרו-כלכלי.
- סיכון אסטרטגי.
- סיכון אבטחת מידע וסייבר.
- סיכון טכנולוגי.
- סיכון רגולציה.
- סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct).

לפרוט על סיכונים אלו ראה בפרק סקירת הסיכונים, [החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם](#).

גילוי בדבר הפניות תשומת לב רואי החשבון המבקרים

לעיתים, מוצא רואה החשבון המבקר לנכון לכלול שינוי מהנוסח האחיד על ידי הוספת פסקת הפניית תשומת לב שנועדה להדגיש עניין מסוים המשפיע באופן משמעותי על הדוחות הכספיים וכלול בביאור לדוחות הכספיים. רואי החשבון המבקרים הפנו את תשומת הלב לאמור [בכאור 3.1.26](#), בדבר תביעות שהוגשו כנגד חברה מאוחדת, לרבות בקשות להגשתן כתביעות ייצוגיות.

שינויים מהותיים בסעיפים בדוחות הכספיים

הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (להלן "הרווח הנקי") בשנת 2018 הסתכם לסך של כ-3,257 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-3,172 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, גידול בשיעור של 2.7%.

התשואה להון בשנת 2018 עמדה על שיעור של כ-9.5%. התשואה בשנת 2017 עמדה על שיעור של כ-9.8%. יצוין כי הרווח בשנת 2017 הושפע מהותית ממכירת מבנה שנמכר ברבעון הרביעי ומהוצאות שכר חד פעמיות. התשואה להון אשתקד, בניכוי סעיפים חד פעמיים אלה, עמדה על שיעור של 9.3%.

יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון עמד ליום 31 בדצמבר 2018 על שיעור של 11.07% בהשוואה לשיעור של 11.43% ליום 31 בדצמבר 2017. לפרטים נוספים ראה [ביאור 25](#).

ביום 6 במרס 2019 אישר דירקטוריון הבנק מדיניות דיבידנד בשיעור של עד 50% מהרווח הנקי בכל רבעון, בכפוף לעמידה בהוראות חוק החברות והנחיות בנק ישראל, וזאת נוכח השיפור העקבי בתוצאות העסקיות ועודפי ההון בבנק. כמו כן, אישר דירקטוריון הבנק חלוקת דיבידנד בגובה של 40% מהרווח הנקי של הרבעון הרביעי של שנת 2018. סכום הדיבידנד שאושר לרבעון הסתכם לסך של כ-275 מיליון ש"ח. הדיבידנד המצטבר לשנת 2018 הסתכם בכ-1,303 מיליון ש"ח.

יצוין כי תכנית הרכישה העצמית של מניות הבנק שאושרה בחודש מרס 2018, הסתיימה ביום 22 בנובמבר 2018, במסגרתה נרכשו מניות בהיקף של 700 מיליון ש"ח. לפרטים ראה פרק [הון והלימות הון](#) להלן.

הכנסות הריבית נטו עלו בשנת 2018 בכ-844 מיליון ש"ח, גידול בשיעור של כ-10.5%. הגידול בהכנסות הריבית נטו נובע מעליה בפערי הריבית, מגידול ביתרה הממוצעת של אשראי לציבור ופיקדונות בבנקים ומפירעון אגרות חוב ושטרי הון. הגידול הושפע גם מכך שעליית המדד בשנת 2018 הייתה בשיעור של כ-1.2% בהשוואה לשיעור של כ-0.3% בתקופה המקבילה אשתקד.

ההוצאות בגין הפסדי אשראי בשנת 2018 משקפות שיעור הוצאה של כ-0.19% (בבנק 0.12%) מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור נטו בהשוואה להוצאה בשיעור של כ-0.06% (בבנק 0.02%) מהאשראי לציבור נטו בשנת 2017. הגידול בהוצאה להפסדי אשראי נובע, בין היתר, מירידה בגביות מלווים גדולים בחטיבה העסקית, ומגידול בהוצאה להפסדי אשראי בחברת הבת בארה"ב ובלאומי קארד.

הכנסות מימון שאינן מריבית הסתכמו לסך של כ-682 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של 919 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. בלאומי פרטנרס נזקק השנה רווח ממכירת אבגול תעשיות בסך של כ-121 מיליון ש"ח לפני מס ורווח ממכירת מימון ישיר בסך של כ-96 מיליון ש"ח לפני מס, שקוזזו חלקית עקב רישום הפרשות לירידות ערך. בנוסף, נרשם השנה רווח ממכירת מניות הבורסה לניירות ערך בסך של כ-47 מיליון ש"ח לפני מס. מנגד, השפעת הפיחות בשער החליפין של השקל מול הדולר בהשוואה לתיסוף אשתקד והשפעות שינויים על מכשירים נגזרים בהשוואה לאשתקד, קיזזו את ההשפעות החיוביות כמפורט לעיל, כך שסך הכנסות המימון שאינן מריבית ירדו בהשוואה לאשתקד.

העמלות התפעוליות והאחרות עלו בשנת 2018 בכ-69 מיליון ש"ח בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, בין היתר, לאור גידול במחזורי הפעילות בכרטיסי אשראי.

ההכנסות האחרות הסתכמו לסך של כ-68 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-371 מיליון ש"ח אשתקד. הקיטון נובע בעיקרו מרווח ממכירת מבנה בסך של כ-265 מיליון ש"ח לפני מס שנרשם ברבעון הרביעי אשתקד.

ההוצאות התפעוליות ירדו בכ-78 מיליון ש"ח בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. הירידה מקורה הן בירידה בהוצאות השכר שקוזזה חלקית במענק הירתמות לשינויים המבניים ובהטבה שנרשמה בגין רכישת מניות על ידי העובדים מהמדינה והן מירידה בהוצאות הפחת.

הוצאות המס הסתכמו לסך של כ-1,619 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-1,692 מיליון ש"ח אשתקד. שיעור ההפרשה למס בתקופה המדווחת הינו כ-33.0% מהרווח לפני מס לעומת כ-35.2% בתקופה המקבילה אשתקד. הקיטון בשיעור המס בין התקופות נובע בעיקר מירידת שיעור המס הסטטוטורי בין התקופות, ומרישום הוצאות מס אשתקד בשלוחה בארה"ב בגין שינוי בשיעורי המס בארה"ב.

הרווח הבסיסי הנקי למניה המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בשנת 2018 הסתכם לכ-2.15 ש"ח לעומת 2.08 ש"ח בשנת 2017.

יצוין כי החל מרבעון ראשון 2018 מסווגת ההשקעה בלאומי קארד כמחזקת למכירה. אי לכך יתרות הנכסים וההתחייבויות של לאומי קארד סווגו בנפרד החל מהמאזן ליום 31 במרס 2018, ללא סיווג של מספרי השוואה. ביום 25 בפברואר 2019 הושלמה העסקה למכירת לאומי קארד. לפרטים ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 36](#).

למידע בנוגע לתוצאות לפי רבעונים ראה נספח [דוח רווח והפסד מאוחד לרבעון - מידע רב רבעוני](#).

התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברווח כולל אחר¹

הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (להלן: "הרווח הנקי") של קבוצת לאומי הסתכם בשנת 2018 בסך 3,257 מיליון ש"ח לעומת 3,172 מיליון ש"ח בשנת 2017, גידול של 2.7%.

להלן השינויים בסעיפי הרווח והפסד בשנת 2018 לעומת שנת 2017

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2018	2017	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
הכנסות ריבית, נטו	8,890	8,046	844
הוצאות בגין הפסדי אשראי	519	172	347
הכנסות שאינן מריבית	4,871	5,342	(471)
הוצאות תפעוליות ואחרות	8,337	8,415	(78)
רווח לפני מיסים	4,905	4,801	104
הפרשה למס	1,619	1,692	(73)
רווח לאחר מס	3,286	3,109	177
חלק הבנק ברווחי חברות כלולות	36	92	(56)
רווח נקי המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	(65)	(29)	(36)
רווח נקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי	3,257	3,172	85
תשואה להון (באחוזים)	9.5	9.8	
רווח בסיסי למניה (ש"ח)	2.15	2.08	

הכנסות ריבית, נטו

הכנסות ריבית, נטו של קבוצת לאומי הסתכמו בשנת 2018 ב-8,890 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-8,046 מיליון ש"ח בשנת 2017, גידול בשיעור של 10.5%.

הגידול בהכנסות הריבית, נטו נובע מעליה בפערי הריבית, מגידול ביתרה הממוצעת של אשראי לציבור ופיקדונות בבנקים ומקיסון ביתרה הממוצעת של אגרות חוב ושטרי הון. בנוסף, התוצאות של השנה הושפעו לטובה מעליית המדד בסך 258 מיליון ש"ח לעומת של כ-58 מיליון ש"ח בשנת 2017.

היחס של הכנסות ריבית, נטו לבין היתרה הממוצעת של נכסים נושאי ריבית (התשואה נטו על נכסים נושאי ריבית) הינו 2.19% לעומת 2.05% בתקופה המקבילה אשתקד.

פער הריבית הכולל בשנת 2018 הוא 1.93% לעומת פער של 1.85% בשנת 2017.

להלן נתונים על פערי הריבית בפעילות בישראל בחלוקה למגזרים:

במגזר השקלי הלא צמוד, פער הריבית בשנת 2018 עמד על שיעור של 2.20% לעומת 2.11% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר המט"ח פער הריבית 0.79% לעומת 0.92% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר המדדי פער הריבית 1.05% לעומת 0.80% בתקופה המקבילה אשתקד.

למידע נוסף בנוגע להכנסות והוצאות ריבית ראה נספח 1 - [שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית](#).

¹ הדוחות הכספיים נערכו בערכים מדווחים. מדד המחירים לצרכן הידוע, עלה בשנת 2018 ב-1.2%. השקל פוחת נומינלית לעומת הדולר האמריקאי ב-8.1% ולעומת האירו ב-3.3%. השער היציג של הדולר ב-31 בדצמבר 2018 היה 3.748 ש"ח. למידע נוסף ראה [ביאור 1.1](#).

הוצאות בגין הפסדי אשראי

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר				
	2018	2017	השינוי	
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
הכנסה פרטנית בגין הפסדי אשראי	(191)	(364)	173	47.5
הוצאה קבוצתית בגין הפסדי אשראי	710	536	174	32.5
סך כל ההוצאה בגין הפסדי אשראי	519	172	347	+
מזה:				
הוצאות (הכנסות) להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי מסחרי	247	(4)	251	+
הוצאות (הכנסות) להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לדיור	32	(13)	45	+
הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי פרטי אחר	240	187	53	28.3
הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לבנקים וממשלות	-	2	(2)	-
סך כל ההוצאה בגין הפסדי אשראי	519	172	347	+
יחסים באחוזים:				
שיעור ההכנסה הפרטנית בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(א)	(0.06)	(0.14)		
שיעור ההוצאה בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(א)	0.19	0.06		
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(א)	(0.09)	(0.15)		
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור ^(א)	(6.40)	(11.14)		

(א) כולל יתרות שסוגו כנכסים מוחזקים למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 36](#).

הוצאות בגין הפסדי אשראי של קבוצת לאומי הסתכמו בשנת 2018 בכ- 519 מיליון ש"ח, בהשוואה לכ- 172 מיליון ש"ח בשנת 2017.

למידע נוסף בנוגע להוצאות הפסדי אשראי ראה פרק סיכונים אשראי, סעיף [גילוי, הערכה, סיווג וכללי הפרשה להפסדי אשראי, ביאור 13 וביאור 30](#).

הכנסות שאינן מריבית

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר				
	2018	2017	השינוי	
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
הכנסות מימון שאינן מריבית	682	919	(237)	(25.8)
עמלות ^(א)	4,121	4,052	69	1.7
הכנסות אחרות	68	371	(303)	(81.7)
סך הכל	4,871	5,342	(471)	(8.8)

(א) סוג מחדש. למידע נוסף ראה [ביאור 5.1.1](#), בגין הוצאות רכישת ביטוח ערבויות חוק מכר.

להלן פירוט הכנסות מימון שאינן מריבית

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2018	2017	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
הכנסות נטו בגין מכשירים נגזרים והפרשי שער, נטו	238	779	(541)
רווחים (הפסדים) ממכירת אג"ח זמינות למכירה, נטו	(10)	115	(125)
רווחים מהשקעות במניות כולל דיבידנדים ^(ב)	394	61	333
רווחים נטו בגין הלוואות שנמכרו	-	9	(9)
רווחים (הפסדים) שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי אג"ח ומניות למסחר, נטו ^(א)	60	(45)	105
סך הכל	682	919	(237)

(א) רווחים (הפסדים) שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי אג"ח ומניות למסחר, נטו כוללים גם השפעת הפרשי שער.
 (ב) בשנת 2018 כולל רווח ממכירת אבגול תעשיות בסך כ-121 מיליון ש"ח, רווח ממכירת מימון ישיר בסך כ-96 מיליון ש"ח ורווח ממכירת מניות הבורסה בסך כ-47 מיליון ש"ח.

להלן פירוט העמלות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2018	2017	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
ניהול חשבון	716	701	15
פעילות בניירות ערך ובמכשירים נגזרים מסוימים	638	675	(37)
כרטיסי אשראי	1,129	1,075	54
טיפול באשראי	186	183	3
עמלות הפצת מוצרים פיננסיים	316	307	9
הפרשי המרה	361	338	23
עמלות מעסקי מימון ^(א)	454	455	(1)
עמלות אחרות	321	318	3
סך כל העמלות	4,121	4,052	69

(א) סווג מחדש למידע נוסף ראה [ביאור 5.1.1](#), בגין הוצאות רכישת ביטוח ערבויות חוק מכר.
 הגידול בעמלות בשנת 2018 בשיעור של כ-1.7% בהשוואה לשנת 2017, נובע בעיקר מגידול במחזורי הפעילות בכרטיסי אשראי. ההכנסות מעמלות מהוות כ-49.4% מההוצאות התפעוליות והאחרות בהשוואה ל-48.2% בתקופה המקבילה אשתקד.

להלן פירוט ההכנסות האחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2018	2017	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
רווחים מיעודה לפיצויים	8	41	(33)
הכנסות אחרות כולל מכירת בניינים וציוד	60	330	(270)
סך הכל	68	371	(303)

הקיטון בהכנסות אחרות נובע בעיקר ממכירת מבנה ברבעון האחרון בשנת 2017 שהניב רווח לפני מס של כ-265 מיליון ש"ח אשתקד.

הוצאות תפעוליות ואחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2018	2017	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
משכורות והוצאות נלוות ^(א)	4,544	4,591	(47)
פחת והפחתות	571	646	(75)
הוצאות אחזקת בניינים וציוד	998	1,015	(17)
הוצאות אחרות ^(א)	2,224	2,163	61
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	8,337	8,415	(78)

(א) סווג מחדש, ראה [ביאור 5.1.1](#). בגין הוצאות רכישת ביטוח ערבויות חוק מכר [וביאור 3.1.1](#). בגין יישום למפרע של הוראות המפקח על הבנקים בנושא שיפור ההצגה של הוצאות בגין פנסיה והטבות אחרות לאחר סיום העסקה.

סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות של קבוצת לאומי הסתכמו בשנת 2018 ב-8,337 מיליון ש"ח, קיטון בשיעור של 0.9%.

ההוצאות התפעוליות מהוות 60.6% מסך כל ההכנסות לעומת 62.9% אשתקד.

סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות מהוות 1.81% מסך המאזן, לעומת 1.87% בתקופה המקבילה אשתקד.

הוצאות שכר

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2018	2017	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
שכר ונלוות	4,196	4,225	(29)
הוצאות פנסיה, פיצויים ופרישה ^(א)	348	333	15
הוצאות שאינן במהלך העסקים הרגיל ^(ב)	-	33	(33)
סך הכל הוצאות שכר	4,544	4,591	(47)

(א) סווג מחדש עקב יישום למפרע של הוראות המפקח על הבנקים בנושא שיפור ההצגה של הוצאות בגין פנסיה והטבות אחרות לאחר סיום העסקה, ראה [ביאור 3.1.1](#). סך ההשפעה בשנת 2017 הינה 681 מיליון ש"ח.

(ב) בשנת 2017 הוצג בשורה נפרדת סך של 76 מיליון ש"ח כמענקים והוצאות שאינם במהלך העסקים הרגיל. מזה, 43 מיליון ש"ח כמענקים שאינם במהלך העסקים הרגיל. בשנת 2018 נזקף מענק הירחמות לשינויים מבניים בבנק בסכום העולה על הסך האמור. אי לכך, הן המענק בסך 43 מיליון ש"ח אשתקד והן המענק לשינויים מבניים ששולם השנה נכללו בשורת השכר ולא מוצגים כמענקים שאינם במהלך העסקים הרגיל.

הוצאות שכר ונלוות מהוות כ-54.5% מסך כל ההוצאות התפעוליות בדומה לשנת 2017.

הוצאות תפעוליות ואחרות (למעט שכר)

בנוסף להוצאות השכר כמפורט מעלה, הוצאות הפחת, אחזקת בניינים ואחרות הסתכמו בתקופה המדווחת בסך של 3,793 מיליון ש"ח לעומת 3,824 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, קיטון בשיעור של 0.8%.

הוצאות מס

ההפרשה למס על הרווח של קבוצת לאומי הסתכמה בשנת 2018 ב-1,619 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-1,692 מיליון ש"ח בשנת 2017. שיעור ההפרשה בשנת 2018 היה כ-33.0% מהרווח לפני מס לעומת 35.2% בשנת 2017, קיטון של כ-2.2 נקודות האחוז.

הקיטון בשיעור המס בין התקופות נובע בעיקר מירידת שיעור המס הסטטוטורי בישראל בין התקופות ומרישום הוצאות מס אשתקד בשלוחה בארה"ב בגין שינוי בשיעורי המס בארה"ב.

הוצאות והשקעות בגין מערך טכנולוגיית המידע

להלן הוצאות והשקעות בגין מערך טכנולוגיית המידע

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018			
במיליוני ש"ח			
תוכנה	חומרה ^(א)	אחר	סך הכל
הוצאות בגין מערך טכנולוגיית המידע, כפי שנכללו בדוח רווח והפסד:			
298	214	-	512
הוצאות בגין שכר עבודה ונלוות			
154	62	31	247
הוצאות בגין רכישות או רישיונות שימוש שלא הונו לנכסים			
76	-	4	80
הוצאות בגין מיקור חוץ			
363	91	6	460
הוצאות בגין פחת			
49	28	7	84
הוצאות אחרות			
940	395	48	1,383
סך הכל הוצאות			
תוספות לנכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע שלא נזקפו כהוצאה:			
256	-	-	256
עלויות בגין שכר עבודה ונלוות			
167	-	-	167
עלויות בגין מיקור חוץ			
106	165	-	271
עלויות רכישה או רישיונות שימוש ^(ב,ג)			
-	-	11	11
עלויות ציוד, בניינים ומקרקים			
(73)	(25)	-	(98)
בניכוי עלויות של נכסים מוחזקים למכירה			
456	140	11	607
סך הכל עלויות ^(ד)			
יתרות נכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע			
944	270	293	1,507
סך הכל עלות מופחתת			
(205)	(48)	(2)	(255)
בניכוי עלות מופחתת של נכסים מוחזקים למכירה			
739	222	291	1,252
סך הכל עלות מופחתת ^(ד)			
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017			
במיליוני ש"ח			
תוכנה	חומרה ^(א)	אחר	סך הכל
הוצאות בגין מערך טכנולוגיית המידע, כפי שנכללו בדוח רווח והפסד:			
335	201	-	536
הוצאות בגין שכר עבודה ונלוות			
162	56	31	249
הוצאות בגין רכישות או רישיונות שימוש שלא הונו לנכסים			
73	-	4	77
הוצאות בגין מיקור חוץ			
430	106	10	546
הוצאות בגין פחת			
42	19	5	66
הוצאות אחרות			
1,042	382	50	1,474
סך הכל הוצאות			
תוספות לנכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע שלא נזקפו כהוצאה:			
243	-	-	243
עלויות בגין שכר עבודה ונלוות			
164	-	-	164
עלויות בגין מיקור חוץ			
61	155	-	216
עלויות רכישה או רישיונות שימוש ^(ב,ג)			
-	-	12	12
עלויות ציוד, בניינים ומקרקים			
468	155	12	635
סך הכל עלויות			
יתרות נכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע			
776	229	338	1,343
סך הכל עלות מופחתת			

(א) לרבות תשתיות תקשורת.

(ב) עלויות רכישה או רישיונות שימוש בגין מערך טכנולוגיית המידע אשר לא סווגו בדוחות הכספיים כרכוש קבוע (עלויות ציוד, בניינים ומקרקים) אלא כהוצאה מראש.

(ג) לרבות רכישות ורישיונות שימוש של תוכנה וחומרה לכלל החטיבות בתאגיד הבנקאי.

(ד) למידע נוסף, ראה [כ"אור 136](#).

להלן תמצית דוח על הרווח הכולל

רווח (הפסד) כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה							
רווח (הפסד) כולל אחר	הפסד כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	סך הכל	התאמות בגין הטבות לעובדים	המטופלות לפי שיטת השווי המאזני	התאמות בגין מתרגום ^(א) נטו לאחר השפעת גידורים ^(ב)	התאמות בגין הצגת ניירות ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן	יתרה ליום 1 בינואר 2016
רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי מניות הבנק	הפסד כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	סך הכל	התאמות בגין הטבות לעובדים	המטופלות לפי שיטת השווי המאזני	התאמות בגין מתרגום ^(א) נטו לאחר השפעת גידורים ^(ב)	התאמות בגין הצגת ניירות ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן	יתרה ליום 1 בינואר 2016
במיליוני ש"ח							
(1,448)	(4)	(1,452)	(1,490)	38	(67)	67	יתרה ליום 1 בינואר 2016
(864)	-	(864)	(679)	(20)	(12)	(153)	שינוי נטו במהלך השנה
(2,312)	(4)	(2,316)	(2,169)	18	(79)	(86)	יתרה ליום 31 בדצמבר 2016
(739)	-	(739)	(781)	(3)	(116)	161	שינוי נטו במהלך השנה ^(ג)
(3,051)	(4)	(3,055)	(2,950)	15	(195)	75	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017
888	18	906	1,187	17	110	(408)	שינוי נטו במהלך השנה ^(ד)
31	(44)	(13)	-	-	(13)	-	מכירת מניות בחברות בנות לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
(2,132)	(30)	(2,162)	(1,763)	32	(98)	(333)	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018

(א) התאמות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ שמטבע הפעילות שלהן שונה ממטבע הפעילות של הבנק.

(ב) רווחים (הפסדים) נטו בגין גידור השקעה נטו במטבע חוץ.

(ג) לרבות בגין סיווגים כיתרות כהון בין רווח כולל אחר לעודפים. ראה [דוח על השינויים כהון](#).

(ד) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה. למידע נוסף, ראה [ביאור 36](#).

המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון

המאזן של קבוצת לאומי הסתכם ב-31 בדצמבר 2018 ב-460.7 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-450.8 מיליארד ש"ח בסוף 2017 - גידול של 2.2%, מאזן הבנק הסתכם ב-31 בדצמבר 2018 ב-433.3 מיליארד ש"ח לעומת 426.7 מיליארד ש"ח בסוף 2017, גידול של 1.6%.

ערך הנכסים הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע חוץ מסך מאזן הקבוצה הינו כ-98.5 מיליארד ש"ח, כ-21.4% מסך הנכסים. ב-2018 פוחת השקל ביחס לדולר של ארה"ב ב-8.1%, פוחת ביחס לאירו ב-3.3% ופוחת ביחס לליש"ט ב-2.4%. השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ תרם לעלייה בשיעור של כ-0.7% בסך כל המאזן של הקבוצה.

סך כל הנכסים בניהול הקבוצה - סך כל המאזן וכן תיקי ניירות ערך של הלקוחות וקופות גמל וקרנות השתלמות לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי וניהול פיקדון, מסתכמים בכ-1,434 מיליארד ש"ח, לעומת 1,425 מיליארד ש"ח בסוף 2017, גידול של כ-0.6%.

1. להלן ההתפתחות בסעיפי המאזן העיקריים

מאוחד				
31 בדצמבר				
	2018	2017	השינוי	
במיליוני ש"ח				
באחוזים				
סך כל המאזן	460,657	450,838	9,819	2.2
מזומנים ופיקדונות בבנקים	81,419	82,067	(648)	(0.8)
ניירות ערך	74,571	77,299	(2,728)	(3.5)
אשראי לציבור, נטו ^(א)	279,215	267,952	11,263	4.2
בניינים וציוד	2,853	2,986	(133)	(4.5)
פיקדונות הציבור	364,591	362,478	2,113	0.6
פיקדונות מבנקים	5,210	5,156	54	1.0
אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים	17,798	15,577	2,221	14.3
הון המיוחס לבעלי המניות של הבנק	35,305	33,167	2,138	6.4

(א) לרבות האשראי של לאומי קארד אשר החל מיום 31 במרס 2018 מסווג כנכס מוחזק למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 136](#).

2. להלן התפתחות בסעיפים חוץ מאזניים עיקריים

מאוחד				
31 בדצמבר				
	2018	2017	השינוי	
במיליוני ש"ח				
באחוזים				
אשראי תעודות, נטו	1,359	1,202	157	13.1
ערבויות להבטחת אשראי, נטו	5,143	5,400	(257)	(4.8)
ערבויות לרוכשי דירות, נטו	18,655	19,297	(642)	(3.3)
ערבויות והתחייבויות אחרות, נטו	16,231	15,702	529	3.4
מכשירים נגזרים ^(א)	737,779	635,790	101,989	16.0
אופציות מכל הסוגים	208,519	155,751	52,768	33.9
נכסים כספיים חוץ מאזניים של לקוחות	972,855	974,430	(1,575)	(0.2)

(א) כולל עסקאות "פורוורד", חוזי החלפות פיננסיות, swaps, futures ונגזרי אשראי.

למידע נוסף ראה [ביאור 228-ו](#).

האשראי לציבור, נטו

האשראי לציבור נטו בקבוצת לאומי, לרבות יתרת אשראי של לאומי קארד, אשר החל מיום 31 במרס 2018 מסווג כנכס מוחזק למכירה, הסתכם בסוף 2018 ב-279.2 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-268.0 מיליארד ש"ח בסוף 2017, גידול בשיעור של כ-4.2%. השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ תרם לעליה בשיעור של 0.6% בסך האשראי לציבור.

האשראי לציבור מהווה 60.6% מסך כל המאזן לעומת 59.4% בסוף 2017.

בנוסף לאשראי לציבור משקיעה הקבוצה בניירות ערך של חברות המסתכמים בסוף 2018 ב-17,426 מיליון ש"ח בהשוואה ל-13,241 מיליון ש"ח בסוף 2017, והמגלמים גם כן סיכונים אשראי.

סך כל האשראי לציבור בפעילות הקבוצה בארץ הסתכם בסוף 2018 בכ-253.8 מיליארד ש"ח לעומת 244.7 מיליארד ש"ח בסוף 2017.

האשראי לציבור נטו בשקלים לא צמודים מהווה ליום 31 בדצמבר 2018 כ-69.9% מסך האשראי, בדומה לשיעור ביום 31 בדצמבר 2017. האשראי הצמוד מהווה ליום 31 בדצמבר 2018 15.1% מסך האשראי, בהשוואה לכ-15.6% ביום 31 בדצמבר 2017.

הלן התפתחות האשראי לציבור, לאחר הפרשה להפסדי אשראי לפי ענפי משק עיקריים

		31 בדצמבר		
		2018	2017	השינוי
		במיליוני ש"ח		
		באחוזים		
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	80,411	77,506	2,905	3.7
אנשים פרטיים - אחר	36,133	36,044	89	0.2
בינוי ונדל"ן	58,657	52,690	5,967	11.3
מסחרי	28,891	27,213	1,678	6.2
תעשייה	19,188	19,096	92	0.5
אחר	55,935	55,403	532	1.0
סך הכל	279,215	267,952	11,263	4.2
בניכוי יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה ^(א)	8,042	-	-	-
סך הכל	271,173	267,952	3,221	1.2

(א) למידע בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 136](#).

למידע נוסף להתפתחות האשראי וסיכונים אשראי לפי ענפי משק ראה פרק [סיכונים אשראי](#).

סיכון אשראי בעייתי

הלן סיכון אשראי בעייתי לאחר הפרשות פרטניות וקבוצתיות

		31 בדצמבר			
		2018	2017		
		מאזני	חוף מאזני	סך הכל	מאזני ^(ב)
		במיליוני ש"ח			
סיכון אשראי פגום, נטו	2,181	86	2,267	2,949	100
סיכון אשראי נחות, נטו	297	45	342	720	49
סיכון אשראי בהשגחה מיוחדת, נטו	3,137	743	3,880	2,585	876
בניכוי סיכון אשראי בעייתי של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(א)	(293)	(4)	(297)	-	-
סך הכל	5,322	870	6,192	6,254	1,025

(א) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 136](#).

(ב) סווג מחדש. למידע נוסף ראה [ביאור 13](#).

31 בדצמבר		
2018	2017 ^(ב)	
במיליוני ש"ח		
6,168	6,932	סיכון אשראי בעייתי מסחרי
1,889	1,697	סיכון אשראי בעייתי קמעונאי
(372)	-	בניכוי סיכון אשראי בעייתי של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(א)
7,685	8,629	סך הכל
1,568	1,350	יתרת הפרשה להפסדי אשראי
(75)	-	בניכוי יתרת הפרשה להפסדי אשראי של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(א)
6,192	7,279	סיכון אשראי בעייתי לאחר הפרשה להפסדי אשראי

(א) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וכיאר 36](#).

(ב) סווג מחדש. למידע נוסף ראה [כיאר 13](#).

למידע נוסף בנוגע לאשראי בעייתי ראה פרק [סיכוני אשראי וכיאר 30](#).

סיווג מחדש של יתרות אשראי לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדיר) ואשראי לעסקים קטנים

יצוין כי, בהמשך להטמעת מערכת ייעודית לטיפול בחובות בעייתיים, בוצע במהלך 2018 פיתוח לזיהוי ממוכן טוב יותר של חובות שאורגנו מחדש חלקי חובות תקינים או בעייתיים, ובעקבותיו עדכן הבנק את סכום החובות שאורגנו מחדש.

בעקבות האמור, במסגרת הביאורים לדוחות הכספיים, סווגו מחדש יתרות אשראי לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדיר) ואשראי לעסקים קטנים, ליום 31 בדצמבר 2017 מחובות לא בעייתיים לחובות בעייתיים. בגין אשראי ברוטו לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדיר) סווג סך של 282 מיליון ש"ח ובגין אשראי ברוטו לעסקים קטנים סווג סך של 273 מיליון ש"ח.

סך הסיווג לחובות פגומים ברוטו בגין אשראי לאנשים פרטיים עמד על 265 מיליון ש"ח ליום 31 בדצמבר 2017 (כ-205 מיליון ש"ח סיווג מהחובות הלא בעייתיים וכ-60 מיליון ש"ח סיווג מהחובות הבעייתיים שאינם פגומים). סך הסיווג לחובות פגומים ברוטו בגין אשראי לעסקים קטנים עמד על 317 מיליון ש"ח ליום 31 בדצמבר 2017 (כ-209 מיליון ש"ח סיווג מהחובות הלא בעייתיים וכ-108 מיליון ש"ח סיווג מהחובות הבעייתיים שאינם פגומים). ראה גם [כיאר 13](#).

יצוין גם כי כתוצאה מכך, במהלך הרבעון הראשון של השנה עודכנה ההפרשה להפסדי אשראי. השפעת עדכון זה על התוצאות הכספיות לשנה ולרבעון הראשון של השנה אינה מהותית.

ניירות ערך

מדיניות ניהול ההשקעות בניירות ערך (הנוסטרו)

מדיניות ניהול ההשקעות בניירות ערך (הנוסטרו) של הקבוצה מוגדרת במסגרת תכנית העבודה השנתית והרב-שנתית של הקבוצה. המדיניות מגדירה את תיאבון הסיכון המאושר להשגת היעדים העסקיים. תיאבון הסיכון כולל עקרונות ומגבלות כמותיות להפסדים שהקבוצה מוכנה לספוג בתרחישים ברמות שונות של חומרה. המגבלות העיקריות מתייחסות לסכומי ההשקעה, רמות סיכון (דירוגי אשראי, מח"מ הריבית, וכו'), חשיפה למנפיק, חשיפה למנהל השקעות/למנהל קרן, חשיפה גיאוגרפית, וכו'. כל ההשקעות מבוצעות מתוך רשימה של מכשירי השקעה מותרים להשקעה.

תיקי הנוסטרו מנוהלים מתוך ראייה כוללת ברמת הבנק והקבוצה בהיותם מרכיב מרכזי בניהול סיכונים הנזילות וסיכונים השוק.

הראייה הכוללת משתקפת בעקרון העדפת השקעות בעלות מתאם חלקי/נמוך עם יתר פעילות הבנק והקבוצה. בהתאם לכך, מובא בחשבון היתרון הגלום בהשקעות הנוסטרו במט"ח בניירות ערך שהונפקו בחו"ל, התורמות לפיזור סיכונים מחוץ למשק הישראלי.

פיזור הסיכונים בתיק הנוסטרו רב מימדי: פיזור גיאוגרפי, בין ענפי משק, בין מנפיקים, בין מנהלי השקעות, בין מכשירי השקעה וכד'.

ההשקעות מבוצעות על בסיס שיקולי רווחיות מתואמת סיכון תוך התחשבות בדרישות ההון המתאימות.

בשיקולי ההשקעה מיוחס דגש מיוחד להימנעות מהפסדים משמעותיים (Tail Risk).

פעילות הנוסטרו מתמקדת בעיקרה בשווקים מרכזיים, המתפקדים בסביבה פיקוחית מפותחת ואפקטיבית.

אישור המכשירים המותרים להשקעה מביא בחשבון היבטים שונים כגון שקיפות וקלות גישה למקור בלתי תלוי ואמין לשערך/תמחור השווי, ומזעור המורכבות והסיכונים התפעוליים והמשפטיים.

השקעות הקבוצה בניירות ערך ב-31 בדצמבר 2018 הסתכמו ב-74.6 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-77.3 מיליארד ש"ח ב-2017, קיטון של 3.5%.

ניירות הערך בקבוצה מסווגים לשלוש קטגוריות: ניירות ערך למסחר, ניירות ערך זמינים למכירה וניירות ערך מוחזקים לפדיון.

סיווג נייר ערך הנרכש על ידי הבנק לתיק ניירות ערך למסחר, לתיק ניירות ערך זמינים למכירה או לתיק ניירות ערך מוחזקים לפדיון מתבצע במועד רכישתו ונעשה בהתאם לכוונת הבנק לשימוש בנייר. ניירות שנרכשים לצורכי מסחר (או במטרה לגדר רכיבים אחרים של התיק למסחר), לצורכי עשיית שוק או במסגרת חדר עסקאות מסווגים לתיק ניירות ערך למסחר, ניירות הנרכשים במסגרת ניהול הנכסים וההתחייבויות של הבנק מסווגים בתיק הזמין למכירה ואילו ניירות הנרכשים על מנת להחזיקם עד לפדיונם מסווגים בתיק המוחזק לפדיון.

ניירות ערך למסחר מוצגים במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת נזקף לדוח רווח והפסד. ניירות ערך זמינים למכירה מוצגים במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת מוצג בסעיף נפרד בהון ברווח כולל אחר שנקרא "התאמות בגין הצגת ניירות ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן" בניכוי המס המתחייב. ניירות ערך מוחזקים לפדיון מוצגים במאזן לפי עלות מופחתת. בכל מקרה שבו קיימת ירידת ערך שהינה בעלת אופי אחר מזמני בתיק הזמין ובתיק לפדיון ההפרש נזקף לחשבון רווח והפסד.

אופן חישוב השווי ההוגן

השווי ההוגן של ניירות ערך ישראליים מתבסס בעיקרו על מחירים מצוטטים מהבורסה לניירות ערך בתל-אביב ובניירות ערך זרים על מחירים המתקבלים ממקורות חיצוניים.

אגרות החוב בישראל הנקובות בשקלים ואינן סחירות משוערכות באמצעות מודל, מכיוון שאין שוק פעיל לאגרות החוב הללו.

הלן סיווג סעיף ניירות הערך במאזן המאוחד

31 בדצמבר							
2018				2017			
ניירות ערך מוחזקים לפדיון	ניירות ערך זמינים למכירה ^(א)	ניירות ערך למסחר ^(ב)	סך הכל	ניירות ערך מוחזקים לפדיון	ניירות ערך זמינים למכירה ^(א)	ניירות ערך למסחר ^(ב)	סך הכל
במיליוני ש"ח							
אגרות חוב							
של ממשלת ישראל	2,334	30,573	5,677	38,584	35	36,633	3,204
של ממשלות זרות ^(ג)	-	5,904	52	5,956	-	10,755	82
של מוסדות פיננסיים בישראל	-	-	119	119	-	11	90
של מוסדות פיננסיים זרים ^(ד)	-	9,707	132	9,839	-	9,653	142
מגובי נכסים (ABS) או מגובי משכנתאות (MBS)	1,596	9,433	271	11,300	353	8,529	268
של אחרים בישראל	-	242	290	532	-	70	111
של אחרים זרים	946	3,517	220	4,683	478	2,352	299
מניות וקרנות נאמנות	-	3,556	2	3,558	-	2,927	1,307
סך כל ניירות הערך^(ה)	4,876	62,932	6,763	74,571	866	70,930	5,503

(א) כולל הפסדים שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן בסך (494) מיליון ש"ח שנרשמו ברווח כולל אחר (31 בדצמבר 2017 - רווחים בסך 146 מיליון ש"ח).

(ב) כולל הפסדים שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן בסך (24) מיליון ש"ח שנרשמו ברווח והפסד (31 בדצמבר 2017 - רווחים בסך 9 מיליון ש"ח).

(ג) מזה: ממשלת ארה"ב בסך 2,362 מיליון ש"ח (31 בדצמבר 2017 - בסך 7,623 מיליון ש"ח)

(ד) מרבית אגרת החוב של מוסדות פיננסיים זרים הינם מסוג supranational או עם גיבוי מדינות.

(ה) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 36](#).

ליום 31 בדצמבר 2018 כ-84.4% מתיק הנוסטרו של הקבוצה סווג כזמין למכירה, כ-9.1% כתיק למסחר וכ-6.5% כתיק לפדיון. כ-4.8% משווי ניירות הערך הינן השקעות במניות של חברות שאינן מוצגות על בסיס השווי המאזני, אלא לפי עלות או שווי שוק של המניות הנסחרות בבורסה.

למידע בנוגע לשווי ניירות ערך לפי אופן המדידה ראה [ביאור 33א](#).

התיק הזמין למכירה

1. בשנת 2018 היה קיטון ברווח כולל אחר בגין ניירות ערך זמינים למכירה בסך 620 מיליון ש"ח (לפני מס) בהשוואה לגידול ברווח כולל אחר בגין ניירות ערך זמינים למכירה בסך של 259 מיליון ש"ח (לפני מס) בשנת 2017.
 2. לרווח והפסד נזקפו הפסדים נטו ממכירת אגרות חוב זמינות למכירה בסך של 10 מיליון ש"ח לעומת רווחים בסך 115 מיליון ש"ח בשנת 2017 ורווחים נטו ממכירת מניות זמינות למכירה בסך 155 מיליון ש"ח בהשוואה לרווחים בסך 61 מיליון ש"ח בשנת 2017.
- היתרה המצטברת נטו של התאמות לשווי הוגן של ניירות ערך המוחזקים בתיק הזמין למכירה ליום 31 בדצמבר 2018 מסתכמת בסכום שלילי של 333 מיליון ש"ח (לאחר השפעת המס), לעומת סכום חיובי של 75 מיליון ש"ח בסוף 2017. סכומים אלה מייצגים רווחים (הפסדים) נטו שטרם מומשו לתאריכי הדוחות.
- למידע בנוגע להתאמות לשווי הוגן של ניירות זמינים למכירה שנזקפו להון ראה [ביאור 12](#).

התיק למסחר

- ב-31 בדצמבר 2018, בתיק למסחר יש כ-6.8 מיליארד ש"ח אגרות חוב לעומת 4.2 מיליארד ש"ח אגרות חוב ב-31 בדצמבר 2017. נכון ל-31 בדצמבר 2018 התיק למסחר מהווה כ-9.1% מסך תיק הנוסטרו של הקבוצה לעומת 7.1% ב-31 בדצמבר 2017. בגין אגרות חוב למסחר נרשמו בדוח רווח והפסד הפסדים שמומשו וטרם מומשו בסך של 25 מיליון ש"ח לעומת הפסדים בסך 74 מיליון ש"ח בשנת 2017, ובגין מניות וקרנות נרשמו רווחים שמומשו וטרם מומשו בסך 85 מיליון ש"ח לעומת רווחים בסך 29 מיליון ש"ח ב-2017.
- למידע נוסף בנוגע להרכב התיק ראה [ביאור 12](#).

השקעות בניירות ערך שהונפקו בחו"ל

א. השקעות בניירות ערך מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל

תיק ניירות ערך מגובי נכסים של הקבוצה (משכנתאות ושאינים משכנתאות), שכולו המדורג בדירוג השקעה (Investment Grade), מסתכם בכ-11.3 מיליארד ש"ח (כ-3.0 מיליארד דולר) ל-31 בדצמבר 2018 לעומת 9.2 מיליארד ש"ח בסוף 2017. מתוך התיק הנ"ל ל-31 בדצמבר 2018 כ-9.4 מיליארד ש"ח (כ-2.5 מיליארד דולר) מסווג בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון.

התיק הזמין למכירה של השקעות בניירות ערך מגובי נכסים בחו"ל ליום 31 בדצמבר 2018 כולל השקעה באגרות חוב מגובות משכנתאות בסכום של כ-7.2 מיליארד ש"ח. 97% מסך האחזקות באגרות החוב המגובות משכנתאות שבתיק הזמין הונפקו על ידי סוכנויות פדראליות בארה"ב (FNMA, FHLMC, GNMA) ומדורגות, נכון למועד הדוח, בדירוג AAA. נכון ליום 31 בדצמבר 2018 הסתכמה ירידת הערך המצטברת נטו שנזקפה להון עצמי הנובעת מתיק אגרות החוב המגובות משכנתאות בכ-140 מיליון ש"ח.

סך אגרות החוב המגובות משכנתאות שאינן בערבות מדינה (ארה"ב) ואינן בחסות מוסדות פדראליים אמריקאים מסתכם בכ-473 מיליון ש"ח.

התקופה החזויה לפדיון של כל תיק אגרות החוב המגובות משכנתאות היא כ-3.8 שנים בממוצע (מח"מ). בנוסף לאגרות החוב המגובות משכנתאות, כולל התיק הזמין למכירה של הקבוצה גם אגרות חוב אחרות מגובות נכסים שאינם משכנתאות בסך של כ-2.2 מיליארד ש"ח מתוכן אגרות חוב מסוג CLO בסך של כ-1.5 מיליארד ש"ח. התקופה החזויה לפדיון של תיק אגרות החוב המגובות נכסים שאינם משכנתאות היא כ-5.1 שנים בממוצע.

למידע נוסף בנוגע להשקעות באגרות חוב מגובות נכסים ראה [ביאור 12](#).

ב. השקעות בניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל

בתיק ניירות הערך של הקבוצה ב-31 בדצמבר 2018 כ-26.3 מיליארד ש"ח (7.0 מיליארד דולר) ניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל. 24.2 מיליארד ש"ח (6.5 מיליארד דולר) מניירות הערך הללו מסווגים בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון. 98.7% מסך ניירות הערך הינם בדירוג השקעה והם כוללים בעיקר ניירות ערך של ממשלת ארה"ב, בנקים ומוסדות פיננסיים, אגרות חוב של חברות בדירוג השקעה והיתר בעיקר ניירות ערך של ממשלת ישראל.

למידע נוסף בנוגע לחשיפה למוסדות פיננסיים זרים ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

ליום 31 בדצמבר 2018 הסתכמה יתרת ירידת הערך המצטברת בהון העצמי בגין ניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל, ושנכללו בתיק הזמין למכירה ב-94 מיליון ש"ח (שהם 62 מיליון ש"ח לאחר מס).

כאמור, בנוסף לתיק הזמין למכירה קיימים ניירות ערך שאינם מגובים בנכסים גם בתיק למסחר ובתיק לפדיון. התיק למסחר כולל בעיקר ניירות ערך של מדינות, בנקים ומוסדות פיננסיים. 87.4% מניירות הערך שבתיק למסחר הינם בדירוג השקעה (Investment Grade).

שווי התיק למסחר שאינו מגובה בנכסים ב-31 בדצמבר 2018 הסתכם ב-0.4 מיליארד ש"ח (0.1 מיליארד דולר). ההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת, במידה שיש הפרש כזה, נזקף לחשבון הרווח והפסד.

השקעות באגרות חוב שהונפקו בישראל

ההשקעות באגרות חוב שהונפקו בישראל הסתכמו ב-31 בדצמבר 2018 ב-36.3 מיליארד ש"ח, מזה סך של 35.6 מיליארד ש"ח אגרות חוב שהונפקו על ידי ממשלת ישראל בשקלים, והיתר אגרות חוב שהונפקו על ידי חברות. כ-37.2% מההשקעות באגרות חוב חברות שהם כ-0.2 מיליארד ש"ח נכללו בתיק הזמין למכירה, והיתר בתיק למסחר.

תיק אגרות החוב של חברות, שבתיק הזמין למכירה בהיקף של 0.2 מיליארד ש"ח כולל קרן הון חיובית בסך של 3 מיליון ש"ח.

כל אגרות החוב של החברות שבתיק למסחר רשומות למסחר וסחירות בבורסה.

השקעות במניות ובקרנות

סך כל ההשקעות במניות ובקרנות מסתכמות ליום 31 בדצמבר 2018 בכ-3,558 מיליון ש"ח, מזה מניות סחירות 2,479 מיליון ש"ח ושאינן סחירות 1,079 מיליון ש"ח. מסך כל ההשקעה 3,556 מיליון ש"ח מסווגים בתיק הזמין למכירה ו-2 מיליון ש"ח מסווגים בתיק למסחר.

ההון הנדרש בגין השקעות אלה עומד ליום 31 בדצמבר 2018 על סך של 489 מיליון ש"ח.

למידע נוסף ראה [ביאור 12](#).

מטרות ומדיניות ניהול סיכונים לגבי השקעה במניות

מדיניות ההשקעה:

הבנק הגדיר מדיניות השקעה של הקבוצה לרבות קביעת מגבלות להיקף ההשקעה הכולל ובחברה בודדת, תמהיל ההשקעה ורמות הסיכון השונות בין סוגי ההשקעות הריאליות.

הגדרת מטרת ההשקעה:

- השגת תשואה עודפת בהשוואה להשקעה פיננסית של הנוסטר.
- השאת ערך ההשקעה והשגת תנאי השקעה עודפים על ידי מינוף המוניטין של קבוצת לאומי.
- הרחבת פיזור סיכונים וגיוון מקורות ההכנסה של הקבוצה.
- השטחת התנודתיות של תיק הנוסטר (פערי זמן).

מבנה התיק מתחלק ל-3 קבוצות משנה:

- השקעות אסטרטגיות בהן הבנק מתכנן להחזיק לזמן ארוך.
- השקעות לטווח זמן בינוני.
- השקעות בחברות צמיחה (חברות בהתחלת דרכן).

למידע בנוגע לשעבוד ניירות ערך ראה [ביאור 27](#).

פיקדונות הציבור

פיקדונות הציבור בקבוצה הסתכמו בסוף 2018 ב-364.6 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-362.5 מיליארד ש"ח בסוף 2017, גידול בשיעור של 0.6%.

השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ הגדיל בשיעור של 1.2% את סך כל פיקדונות הציבור, כך שבנטרול השפעת השינוי בשערי החליפין היה קיטון בפיקדונות הציבור בשיעור של 0.6%.

להלן תמהיל פיקדונות הציבור לפי סוגים ומגזרי הצמדה

31 בדצמבר			
	2018	2017	השינוי
במיליוני ש"ח	באחוזים		
מטבע ישראלי:			
לא צמוד	229,114	234,431	(5,317)
צמוד למדד	16,696	18,955	(2,259)
מטבע חוץ:			
כולל צמוד מטבע חוץ	118,449	108,589	9,860
לא כספי	403	503	(100)
בניכוי יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה	(71)	-	(71)
סך הכל	364,591	362,478	2,113
0.6			

להלן ההתפתחויות בסוגי הפיקדונות השונים

- פיקדונות הציבור בשקלים לא צמודים קטנו ב-5.3 מיליארד ש"ח, לעומת 31 בדצמבר 2017 בעיקר בפיקדונות לזמן קצוב.
- פיקדונות הציבור הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע החוץ גדלו ב-9.9 מיליארד ש"ח, גידול בשיעור של כ-9.1% לעומת 31 בדצמבר 2017.
- פיקדונות צמודים למדד קטנו ב-2.3 מיליארד ש"ח, לעומת 31 בדצמבר 2017, בעיקר בפיקדונות לזמן קצוב.

נכסים כספיים חוץ מאזניים של לקוחות

להלן התפתחות ביתרות הנכסים הכספיים החוץ מאזניים של הלקוחות בקבוצת לאומי

31 בדצמבר			
	2018	2017	השינוי
במיליוני ש"ח	באחוזים		
תיקי ניירות ערך ^(א)	665,268	692,085	(26,817)
נכסים בגינם ניתנים שירותי תפעול ^{(א)(ב)(ג)}			
קרנות נאמנות	47,536	51,425	(3,889)
קופות גמל ופנסיה	146,187	118,564	27,623
קרנות השתלמות	113,864	112,356	1,508
1.3			

(א) לרבות שינוי בשווי השוק של ניירות ערך ושווי הניירות שבמשמרת (custody) של קרנות נאמנות וקופות גמל, לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי ומשמורת.

(ב) הקבוצה בארץ אינה מנהלת קרנות נאמנות, קופות גמל וקרנות השתלמות.

(ג) נכסי לקוחות לגביהם מעניקה הקבוצה שירותי ניהול תפעולי, כולל יתרות הקופות של לקוחות מיועצים בלאומי.

פיקדונות ממשלות

פיקדונות ממשלות הסתכמו לסוף 2018 בכ-709 מיליון ש"ח, עלייה של 257 מיליון ש"ח לעומת שנת 2017.

סעיף זה כולל פיקדונות של ממשלות זרות בשלוחות בחו"ל שהסתכמו בסוף 2018 בכ-502 מיליון ש"ח לעומת 305 מיליון ש"ח בסוף 2017.

פיקדונות בבנקים ופיקדונות מבנקים

א. פיקדונות בבנקים (מרכזיים ומסחריים)

31 בדצמבר			
2018	2017		
בבנקים מרכזיים	בבנקים מסחריים	בבנקים מרכזיים	בבנקים מסחריים
במיליוני ש"ח			
מטבע ישראל:			
63,647	2,008	66,406	2,179
-	-	-	-
2,047	11,240	3,219	6,806
-	(35)	-	-
65,694	13,213	69,625	8,985

בסך כל הפיקדונות בבנקים היתה עלייה בשיעור של 0.4%.

ב. פיקדונות מבנקים (מרכזיים ומסחריים)

31 בדצמבר			
2018	2017		
מבנקים מרכזיים	מבנקים מסחריים	מבנקים מרכזיים	מבנקים מסחריים
במיליוני ש"ח			
מטבע ישראל:			
-	2,970	-	1,398
-	-	-	10
-	3,390	41	3,707
-	(1,150)	-	-
-	5,210	41	5,115

על פי החוק, רשאי בנק ישראל לתת הלוואות לתאגידים הבנקאיים כנגד ביטחונות. לצורך כך, משמשים פיקדונות הבנק בבנק ישראל, וכן תיק ניירות הערך של הבנק ששועבד.

ביום 31 בדצמבר 2018 היה סך כל הפיקדונות של הקבוצה בבנק ישראל 64 מיליארד ש"ח, וכנגדם לא היו הלוואות מבנק ישראל. כפי שניתן לראות מלוחות אלה, מצב הנזילות בקבוצה גבוה ביותר, ולקבוצה פיקדונות נטו בבנקים בהיקף של 73.7 מיליארד ש"ח.

אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבות נדחים

31 בדצמבר			
2018	2017	השינוי	
במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
8,949	6,497	2,452	37.7
10,118	9,080	1,038	11.4
(1,269)	-	(1,269)	-
17,798	15,577	2,221	14.3

תשקיף מדף והנפקת אגרות חוב

ביום 25 במאי 2018 פרסם הבנק תשקיף מדף בהתאם להיתר שהתקבל מרשות לניירות ערך.

על פי דוח הצעת מדף מיום 19 ביוני 2018, הנפיק הבנק, בתאריך 21 ביוני 2018 סך של כ-1.29 מיליארד ש"ח אגרות חוב סדרה 179. אגרות החוב עומדות לפירעון בשני תשלומים שווים ביום 30 ביוני 2024 וביום 30 ביוני 2026. אגרות החוב צמודות למדד המחירים לצרכן, ונושאות ריבית שנתית בשיעור של 0.83% לשנה, אשר תשולם אחת לשנה ביום 30 ביוני של כל אחת מהשנים 2019 עד 2026 (כולל).

על פי דוח הצעת מדף מיום 30 בינואר 2019, הנפיק הבנק, בתאריך 31 בינואר 2019 סך של כ-1.69 מיליארד ש"ח אגרות חוב סדרה 180. אגרות החוב עומדות לפירעון בשני תשלומים שווים ביום 28 בפברואר 2023 וביום 28 בפברואר 2025, ונושאות ריבית שנתית בשיעור של 2.02% לשנה, אשר תשולם אחת לשנה ביום 28 בפברואר של כל אחת מהשנים 2020 עד 2025 (כולל).

אגרות החוב סדרות 179 ו-180 אינן מוכרות לצורך הון פיקוחי.

על פי דוח הצעת מדף מיום 5 ביולי 2018, הנפיק הבנק, בתאריך 8 ביולי 2018 סך של 613.8 מיליון ש"ח כתבי התחייבות נדחים סדרה 401 וסך של 209.1 מיליון ש"ח כתבי התחייבות נדחים סדרה 402.

כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה 401 עומדים לפירעון בתשלום אחד ביום 31 ביולי 2028 עם אופציה למנפיק לפירעון מוקדם לא לפני ה-31 ביולי 2023 ולא לאחר ה-31 באוגוסט 2023. כתבי ההתחייבות צמודים למדד המחירים לצרכן, נושאים ריבית שנתית קבועה בשיעור של 1.64% לשנה, עד ליום 31 ביולי 2023. במועד זה, בהינתן אי מימוש זכותו של הבנק לפדיון מוקדם, תעודכן הריבית הנקובה באגרת בהתאם להפרש בין ריבית העוגן (כהגדרתה בדוח הצעת המדף) במועד ההנפקה לבין זו שבמועד עדכון הריבית.

כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה 402 עומדים לפירעון בתשלום אחד ביום 31 ביולי 2033 עם אופציה למנפיק לפירעון מוקדם לא לפני ה-31 ביולי 2024 ולא לאחר ה-31 באוגוסט 2028. כתבי ההתחייבות צמודים למדד המחירים לצרכן, נושאים ריבית שנתית קבועה בשיעור של 2.78% לשנה, עד ליום 31 ביולי 2028. במועד זה, בהינתן אי מימוש זכותו של הבנק לפדיון מוקדם, תעודכן הריבית הנקובה באגרת בהתאם להפרש בין ריבית העוגן (כהגדרתה בדוח הצעת המדף) במועד ההנפקה לבין זו שבמועד עדכון הריבית.

בהתקיים נסיבות לאירוע מכונן (ארוע מכונן לאי קיימות או ארוע מכונן לספיגת הפסדי קרן, המוקדם מביניהם), יומרו כתבי ההתחייבות הנדחים למניות על פי ממוצע שערי הסגירה שנקבעו למניות הבנק בבורסה ב-14 ימי המסחר העוקבים האחרונים לפני היום בו נמסרה הודעת ההמרה או על פי שער הרצפה שנקבע (10.9025 ש"ח למניה, כפוף להתאמות), כגובה מביניהם.

על פי דוח הצעת מדף מיום 30 בינואר 2019, הנפיק הבנק, בתאריך 31 בינואר 2019 סך של 664.2 מיליון ש"ח כתבי התחייבות נדחים סדרה 403. כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה 403 עומדים לפירעון בתשלום אחד ביום 28 בפברואר 2030 עם אופציה למנפיק לפירעון מוקדם לא לפני יום 31 בינואר 2025, ולא יאוחר מיום 28 בפברואר 2025. כתבי ההתחייבות צמודים למדד המחירים לצרכן, נושאים ריבית שנתית קבועה בשיעור של 2.42% לשנה, עד ליום 28 בפברואר 2025. במועד זה, בהינתן אי מימוש זכותו של הבנק לפדיון מוקדם, תעודכן הריבית הנקובה באגרת בהתאם להפרש בין ריבית העוגן (כהגדרתה בדוח הצעת המדף) במועד ההנפקה לבין זו שבמועד עדכון הריבית.

בהתקיים נסיבות לאירוע מכונן (ארוע מכונן לאי קיימות או ארוע מכונן לספיגת הפסדי קרן, המוקדם מביניהם), יומרו כתבי ההתחייבות הנדחים למניות על פי ממוצע שערי הסגירה שנקבעו למניות הבנק בבורסה ב-14 ימי המסחר העוקבים האחרונים לפני היום בו נמסרה הודעת ההמרה או על פי שער הרצפה שנקבע (11.53 ש"ח למניה, כפוף להתאמות), כגובה מביניהם.

כתבי התחייבות אלו (סדרות 401, 402 ו-403) כשירים להכלל בהון רובד 2 החל ממועד ההנפקה.

פדיון מוקדם של שטרי הון נדחים

ביום 10 בפברואר 2019 החליט דירקטוריון הבנק לפדות במהלך אפריל-מאי 2019 בפדיון מוקדם מלא 1 מיליארד ש"ח ע.נ. שטרי הון נדחים (לא סחירים) צמודים למדד אשר הונפקו בשנת 2009. סכום הפדיון המשוער של שטרי הון (כולל הפרשי הצמדה וריבית) הינו כ-1.2 מיליארד ש"ח. הפדיון המוקדם המלא יעשה בהתאם לזכות שקיימת לבנק לבצע פדיון מוקדם מלא לפי תנאי שטרי הון.

הון והלימות ההון

ההון המיוחס לבעלי מניות הבנק הסתכם ב-31 בדצמבר 2018 ב-35,305 מיליון ש"ח, לעומת 33,167 מיליון ש"ח בסוף 2017, גידול של 6.4%. העלייה נובעת בעיקר מהרווח הנקי לתקופה ומרווח כולל אחר לאור קיטון בהתאמות השליליות בגין הטבות לעובדים, כתוצאה מעליית ריבית ההיוון, אשר קוזז חלקית על ידי ירידה בקרן ההון בגין ניירות ערך זמינים למכירה. העלייה קוזזה בחלקה על ידי חלוקת דיבידנד במהלך התקופה ורכישה עצמית של מניות הבנק.

הון זה מהווה בסיס לחישוב ההון הפיקוחי המשמש לחישוב יחס הלימות ההון של הבנק בתוספת מכשירים הוניים והתאמות פיקוחיות כפי שנקבע בהוראת ניהול בנקאי תקין 202 של הפיקוח על הבנקים.

יחס הון למאזן ב-31 בדצמבר 2018 הגיע ל-7.7% בהשוואה ל-7.4% ב-31 בדצמבר 2017.

מבנה הלימות ההון^(א)

31 בדצמבר		
2018	2017	
במיליוני ש"ח		
הון לצורך חישוב יחס ההון		
35,190	34,653	הון עצמי רובד 1, לאחר התאמות פיקוחיות וניכויים
11,033	10,811	הון רובד 2, לאחר ניכויים
46,223	45,464	סך הכל הון כולל
יתרות משוקללות של נכסי סיכון^(ב)		
288,837	277,344	סיכון אשראי
6,295	4,464	סיכוי שוק
22,713	21,484	סיכון תפעולי
317,845	303,292	סך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון
יחס ההון לרכיבי סיכון		
11.07%	11.43%	יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון
14.54%	14.99%	יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון
10.25%	10.25%	יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים
13.75%	13.75%	יחס ההון הכולל המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים

(א) למידע נוסף בגין מבנה הלימות ההון ראה [ביאור 225](#).

(ב) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 136](#).

מבנה ההון הפיקוחי

במאי 2013 פרסם הפיקוח על הבנקים את ההוראות הסופיות ליישום באזל 3 בישראל, וזאת על ידי תיקון הוראות ניהול בנקאי תקין 201-211 (להלן בפרק זה: "ההוראות"). הוראות אלה נכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2014 בכפוף להוראות המעבר שנכללו בהוראת ניהול בנקאי תקין 299 של הפיקוח על הבנקים.

על פי הוראות אלו, רכיבי ההון בקבוצה לצורך חישוב הלימות ההון משויכים לשני רבדים:

1. הון רובד 1, הכולל הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף.

2. הון רובד 2.

סיכום הרבדים האלו מכונה "בסיס ההון לצורך הלימות ההון" או "ההון הפיקוחי" או "ההון הכולל".

הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף

הון עצמי רובד 1 כולל את ההון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בתוספת חלק מזכויות המיעוט (זכויות שאינן מקנות שליטה בהון של חברות בת שאוחדו) ובניכוי מוניטין, נכסים בלתי מוחשיים אחרים, והתאמות פיקוחיות וניכויים נוספים.

בנוסף לאלו, נכללות התאמות להון עצמי רובד 1, אשר נובעות מיישום תכניות התייעלות תפעולית וכן מאופן חישוב ריבית ההיוון שמשמשת לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים, כמפורט בהמשך.

הון רובד 1 נוסף, מורכב ממכשירי הון העומדים בקריטריונים שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין 202. בקבוצת לאומי לא קיימים מכשירי הון ברובד זה.

הון רובד 2

הון רובד 2 כולל בעיקר מכשירי הון, ויתרת הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי בכפוף לתקרה שנקבעה בהוראות.

לגבי מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 בתאריך 31 בדצמבר 2013 נקבעו הוראות מעבר ותקרת הכרה, כמפורט בהוראות, כך שהסכום המוכר בגינם בפועל הינו הנמוך מבין סכומם המופחת של המכשירים עצמם ותקרת הכרה המתבססת על יתרת מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 ביום 31 דצמבר 2013 אשר מופחתת בתחילת כל שנה ב-10% עד ליום 1 ינואר 2022. בשנת 2018 תקרת ההכרה הינה 40%.

מכשירי הון המונפקים מתחילת שנת 2014 נדרשים לעמוד בקריטריונים המפורטים בהוראת ניהול בנקאי תקין 202 לצורך הכללתם בהון. הקריטריונים העיקריים שעל המכשיר לכלול הינם: (1) מנגנון לספיגת הפסדי קרן על ידי המרה למניות רגילות או הפחתת המכשיר כאשר יחס הון עצמי רובד 1 של התאגיד הבנקאי יורד מ-5%; (2) סעיף הקובע שבהתרחש האירוע המכונן לאי-קיימות (כמוגדר בנספח ה' להוראת ניהול בנקאי תקין 202), יומר המכשיר באופן מיידי למניות רגילות או יימחק.

למידע בנוגע להנפקות כתבי התחייבויות נדחים שהנפיק הבנק בשנת 2018 והכשירים להכלל בהון רובד 2 ראה פרק אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבויות נדחים.

תיאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחי שהונפקו מוצג באתר האינטרנט של הבנק בכתובת: www.leumi.co.il בפרק אודות > מידע כספי > גילוי לפי נדבך 3 של באזל ומידע נוסף על סיכונים.

הלימות ההון

יחסי ההון מחושבים כיחס שבין ההון לנכסי הסיכון המשוקללים. יחס הון עצמי רובד 1 מחושב כיחס שבין סכום הון עצמי רובד 1 לנכסי הסיכון המשוקללים, ויחס ההון הכולל מחושב כיחס שבין סכום ההון הכולל לנכסי הסיכון המשוקללים.

יעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי בנק ישראל:

לפי הוראת ניהול בנקאי תקין 201 "מדידה והלימות הון - מבוא, תחולה וחישוב דרישות", תאגיד בנקאי גדול, שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד מהווה לפחות 20% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית בישראל, נדרש לעמוד ביחס הון עצמי רובד 1 מזערי בשיעור של 10%, וביחס הון כולל מזערי בשיעור של 13.5% וזאת החל מיום 1 בינואר 2017. דרישה זו חלה על לאומי.

כמו כן, על פי תיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 329 "מגבלות למתן הלוואות לדיר" התאגיד הבנקאי נדרש להגדיל את יעד הון עצמי רובד 1 ואת יעד ההון הכולל, בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיר. השפעת דרישה זו לתקופת הדיווח עומדת על כ-0.25% ביחס ההון.

לאור זאת, דרישות ההון המינימליות שחלות על הבנק ליום 31 בדצמבר 2018 הינן 10.25% ליחס הון עצמי רובד 1 ו-13.75% ליחס ההון הכולל.

תכנון ההון ויעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי הבנק:

תכנון ההון בקבוצת לאומי משקף ראייה צופה פני עתיד של תיאבון ופרופיל הסיכון, האסטרטגיה העסקית והלימות ההון הנדרשת כתוצאה מכך. תכנון ההון מאושר על ידי ההנהלה ודיקטוריון הבנק ולוקח בחשבון את הצמיחה בפעילות של מרכזי הרווח השונים בקבוצה וגורמים נוספים המשפיעים על עמידת הבנק בדרישות ההון. כגון: תחזיות רווח, שינויים ברווח כולל אחר, התאמות פיקוחיות, השפעת הוראות מעבר ושיעור הגידול בנכסי הסיכון. תחזית יחסי ההון נבחנת גם תחת מבחני רגישות ותרחישי קיצון שונים.

מדיניות הקבוצה שאושרה על ידי הדיקטוריון, הינה להחזיק רמת הלימות הון הגבוהה מהסף המזערי שיוגדר מעת לעת על ידי בנק ישראל ואשר לא תפחת משיעור ההון הנדרש לכיסוי הסיכונים כפי שהם מוערכים בתהליך ה-ICAAP. בנוסף, הוגדרו יעדי הון לעת אירוע תרחיש קיצון.

במסגרת הליך הסקירה הפיקוחי, הנחה הפיקוח על הבנקים על קביעת יעדי הון פנימיים אשר יהלמו את פרופיל הסיכון של הבנק. בהמשך לכך, דיקטוריון הבנק אישר להגדיל את יעד ההון העצמי רובד 1 הפנימי של הבנק באופן שמיום 31 בדצמבר 2017 יעמוד על 10.5%.

התאמות להון עצמי רובד 1:

מדידת ההתייבשות בגין זכויות עובדים

התקינה בדבר זכויות עובדים אשר יושמה לראשונה בינואר 2015, הינה גורם המשפיע באופן מהותי על הון עצמי רובד 1 של לאומי, בעיקר בשל העובדה שמדידת ההתייבשות הינה בהתאם לריביות שוק שהינן ברמות נמוכות היסטוריות וכן בשל התנודתיות הרבה שמדידה מעין זו יוצרת בהון הפיקוחי של הבנק.

ביוני 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מאת בנק ישראל לענין אופן חישוב ריבית ההיוון שתשמש לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים לצורך מדידת ההון הפיקוחי. בהתאם לאישור, ריבית ההיוון מחושבת על פי ממוצע נע של תשואות השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח. השינוי מיושם החל מהדוחות הכספיים לתקופה שהסתיימה ביום 30 ביוני 2016 ועד לדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2020 (כולל). שינוי השיטה ממתן באופן משמעותי את התנודתיות בהון הפיקוחי של הבנק הנובעת משינויים בריבית להיוון.

למידע נוסף בנוגע למתודולוגית ההיוון ראה פרק [מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים](#).

הקלה בגין תכניות התייעלות תפעולית

בינואר 2016 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". על פי מכתב זה, תאגיד בנקאי שיעמוד בתנאים שהוגדרו, יקבל הקלה לפיה יוכל לפרוס את השפעת התכנית על יחסי ההון ויחס המינוף על פני חמש שנים בקו ישר.

ביוני 2016 אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות שעלותה הסתכמה בכ-438 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 31 בדצמבר 2018 מיוחסים להון הפיקוחי 50% מעלויות תכנית זו.

ביוני 2017 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב נוסף בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל - התייעלות בתחום הנדל"ן". המכתב האריך את תוקף ההקלה בגין התייעלות בכך אדם עד לסוף יוני 2018.

ביוני 2017, אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות נוספת שעלותה הסתכמה בכ-204 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 31 בדצמבר 2018 מיוחסים להון הפיקוחי 30% מעלויות תכנית זו.

בספטמבר 2018 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב על הארכת תוקף שני המכתבים בשנה וחצי נוספות, עד ליום 31 בדצמבר 2019, במטרה לאפשר יישום של תכניות התייעלות נוספות.

שינויים רגולטוריים ונוספים במדידת דרישות ההון

התפתחויות בהוראות ועדת באזל לפיקוח על הבנקים בנוגע למדידת הלימות ההון

במהלך חודש דצמבר 2017 סיימה ועדת באזל לפיקוח על הבנקים את עבודתה לעדכון המסגרת הכוללת להלימות ההון. במסגרת העדכונים, אשר לעתים מקבלים את המונח "באזל 4", נקבעו עדכונים משמעותיים בנוגע לאופן החישוב של נכסי סיכון שבגינם נדרש לחשב את דרישות ההון בנדבך הראשון. בין היתר, נקבעו שינויים באופן החישוב של דרישות ההון על פי הגישה הסטנדרטית לסיכון אשראי, נקבעה גישה סטנדרטית אחידה לגבי הסיכון התפעולי וכן נקבעו שינויים במסגרת מדידת סיכונים השוק. על פי הוראות ועדת באזל, שינויים אלה אמורים להיכנס לתוקף באופן מדורג החל מה-1 בינואר 2022 ועד 1 בינואר 2027. בשלב זה, לא ידוע באיזה אופן ומתי יאומצו הוראות אלה על ידי הפיקוח על הבנקים בישראל.

עדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 203 בנושא מדידה והלימות הון - הגישה הסטנדרטית - סיכון אשראי

ביום 15 במרס 2018 פרסם בנק ישראל תיקון להוראת ניהול בנקאי תקין מס' 203, לפיו משכנתאות בשיעור מימון של 60% עד 75% ישוקללו לנכסי סיכון בשיעור שקלול של 60% בלבד, חלף 75%.

חוזר לתיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 203 בנושא מדידה והלימות הון - הגישה הסטנדרטית - סיכון אשראי והוראת ניהול בנקאי תקין מס' 313 בנושא מגבלות על חבות לווה וקבוצת לווים

ביום 13 בנובמבר 2018 פרסם בנק ישראל חוזר לתיקון הוראות ניהול בנקאי תקין מס' 203 ו-313. על פי החוזר, מקדם ההמרה לאשראי על ערבויות להבטחת השקעות של רוכשי דירות שניתנו על פי חוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות של רוכשי דירות), התשל"ה-1974, יעמוד על 30% חלף 50%, אם הדירה טרם נמסרה למשתכן. השפעת יישום החוזר הינה שיפור של כ-0.1% ביחס הון עצמי רובד 1.

חוזרים לתיקון הוראות ניהול בנקאי תקין בעקבות החוק להגברת התחרותיות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (חוק שטרם)

במהלך חודש יולי 2018 פרסם בנק ישראל חוזרים לתיקון הוראות ניהול בנקאי תקין, שמטרתם להקל על חברות כרטיסי האשראי ביום שלאחר היפרדותן מהבנקים. בין היתר, תיקון בהקשר לכך שבנקים ישקללו אשראי שניתן לחברות כרטיסי אשראי באופן דומה לאשראי שניתן לבנקים, גם לאחר הפרדתן מהתאגיד הבנקאי כחלק מיישום "חוק שטרם". כלומר, משקל הסיכון של חברת כרטיסי אשראי יהיה נחות בדרגה אחת ממשקל הסיכון הנגזר מדירוג מדינת ישראל ובנוסף חוב שתקופת פירעונו המקורי הינו שלושה חודשים או פחות ישוקלל במשקל סיכון של 20%.

חוזר לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 332 בנושא רכישה עצמית על ידי תאגידים בנקאיים

ביום 28 בפברואר 2019 פרסם בנק ישראל חוזר לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 332 בנושא רכישה עצמית על ידי תאגידים בנקאיים. העדכון מבטל את האיסור על רכישה עצמית ומאפשר לתאגידים בנקאיים לבצע רכישה של מניותיהם בכפוף לתנאים מסוימים. בנוסף, עודכנו המגבלות על מתן מימון בביטחון ניירות ערך שהונפקו על ידי התאגיד הבנקאי.

מכירת 15% מ-BLC

ביום 22 במאי 2018, הושלמה העסקה להכנסת שותפים אסטרטגיים ל-BLUSA. בהתאם לתנאי ההסכם, רכשו כל אחד מהשותפים 7.5% מהון המניות של Bank Leumi Corporation, תאגיד אמריקאי באמצעותו מחזיק הבנק את השליטה ב-BLUSA. בהתאם לתנאי ההסכם, התמורה ששולמה עבור המניות שנמכרו הינה כ-141 מיליון דולר. העסקה טופלה כעסקה הונית והפער בין התמורה לחלק המיעוט בהון נזקף ישירות להון.

למידע נוסף ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות, בנק לאומי ארה"ב וביאור 36](#).

מכירת חברת לאומי קארד בע"מ

בהתאם להוראות החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה) התשע"ז-2017, מכר הבנק את החזקותיו בחברת לאומי קארד בע"מ.

למידע בנוגע להסכם המכירה האמור, ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות, לאומי קארד](#).

להלן ניתוח רגישות לגורמים העיקריים המשפיעים על הלימות ההון של קבוצת לאומי:

- שינוי היקף נכסי סיכון - נכסי הסיכון של לאומי מסתכמים לסוף דצמבר 2018 בכ-318 מיליארד ש"ח. כל גידול של 1% בנכסי הסיכון (כ-3.2 מיליארד ש"ח), יקטין את יחס הון עצמי רובד 1 ב-0.11% ואת יחס ההון הכולל ב-0.14%.
- רווח שייצבר או שינוי בקרן ההון - הון עצמי רובד 1 של לאומי לסוף דצמבר 2018 מסתכם בכ-35.2 מיליארד ש"ח. ההון הכולל מסתכם בכ-46.2 מיליארד ש"ח. כל צבירת רווח נקי ו/או תנועה חיובית בקרן ההון בהיקף של 1 מיליארד ש"ח, תשפר את יחס הון עצמי רובד 1 ואת יחס ההון הכולל ב-0.31%.
- התחייבויות בדבר זכויות עובדים - ההתחייבות האקטוארית לעובדים מהוונת על פי ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. שינוי של 0.1% לאורך עקום הריבית להיוון, בהנחה שהעקום עולה ויורד בצורה אחידה, משמעותה השפעה מצטברת של 0.06% ביחס הון עצמי רובד 1 וביחס ההון הכולל. מזה על פי חישוב ממוצע נע לשמונה רבעונים, השפעה של כ-0.01% ביחס הון עצמי רובד 1 וביחס ההון הכולל, לרבעון השוטף.

המידע הנ"ל לגבי הלימות ההון וניהולה מתייחס לפעולות עתידיות של הבנק, והוא בגדר "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

מדיניות חלוקת דיבידנד

ביום 20 בנובמבר 2017 אישר דירקטוריון הבנק מדיניות חלוקת דיבידנד, לפיה מדי רבעון יחולק דיבידנד בגובה של עד 40% מהרווח הנקי של הבנק בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף. בכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד.

ביום 6 במרס 2019 אישר דירקטוריון הבנק שינוי במדיניות חלוקת הדיבידנד לפיו מדי רבעון יחולק דיבידנד בגובה של עד 50% מהרווח הנקי של הבנק, בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף. זאת, בכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד. חלוקת הדיבידנד בפועל כפופה להחלטות פרטניות של הדירקטוריון בטרם כל חלוקה, ובכפוף להוראות הדין שחלות על חלוקת דיבידנד ובכלל זה הוראות חוק החברות והוראות בנק ישראל.

ביום 6 במרס 2019, אישר הדירקטוריון בגין הרבעון הרביעי של שנת 2018 דיבידנד בגובה של 40% מהרווח הנקי של הרבעון. סכום הדיבידנד שאושר הסתכם לסך של כ-275 מיליון ש"ח, המהווה 18.401 אג' לכל מניה בת 1 ש"ח ע.נ. סכום הדיבידנד הסופי למניה כפוף לשינויים עקב הנפקת מניות הבנק בעקבות הבשלת יחידות PSU, וזאת בכפוף לעמידה בתנאים להבשלת יחידות ה-PSU. במידה ויבשילו יחידות PSU הנ"ל, סכום הדיבידנד לכל מניה בת 1 ש"ח יהיה 18.395 אג'. הדירקטוריון קבע את יום 26 במרס 2019 כיום הקובע לעניין תשלום דיבידנד ואת יום 3 באפריל 2019 כיום התשלום.

למידע בנושא הבשלת יחידות PSU, ראה [ביאור 25א](#).

פרטים בדבר דיבידנד ששולם

מועד ההכרזה	מועד תשלום	דיבידנד למניה	דיבידנד ששולם במזומן
		באגורות	במיליוני ש"ח
25 במאי 2017	22 ביוני 2017	8.17	124
15 באוגוסט 2017	11 בספטמבר 2017	11.50	175
21 בנובמבר 2017	21 בדצמבר 2017	21.51	328
6 במרס 2018	28 במרס 2018	22.41	342
24 במאי 2018	19 ביוני 2018	19.18	292
14 באוגוסט 2018	6 בספטמבר 2018	23.96	361
12 בנובמבר 2018	10 בדצמבר 2018	¹ 25.08	375

תכנית לרכישה עצמית של מניות הבנק

במהלך שנת 2018, בוצעה תכנית רכישה עצמית על ידי הבנק בהיקף של כ-700 מיליון ש"ח על פי מנגנון הגנת נמל מבטחים שפרסמה הרשות לניירות ערך (עמדה משפטית מספר 8-199). הרכישה העצמית בוצעה בשני שלבים. השלב הראשון, על פי התכנית האמורה, החל ביום 27 במאי 2018, והסתיים ב-2 באוגוסט 2018, במסגרתו נרכשו באמצעות חבר בורסה חיצוני, כ-13,667,294 מניות בהיקף של כ-303 מיליון ש"ח. השלב השני החל ביום 15 באוגוסט 2018, ובו הועבר לחבר הבורסה החיצוני סך נוסף של כ-397 מיליון ש"ח לצורך המשך ביצוע הרכישה העצמית על פי התכנית. ביום 22 בנובמבר 2018 הסתיימה תכנית הרכישה העצמית, במסגרתה נרכשו בסך הכל על ידי חבר הבורסה החיצוני 30,412,578 מניות בהיקף של כ-700 מיליון ש"ח.

יחס מינוף

יחס המינוף מחושב כאחוזים ומוגדר כמדידת ההון הרגולטורי מחולק במדידת החשיפה. ההון הרגולטורי לצורך מדידת יחס המינוף הוא הון רובד 1 כהגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202, תוך התחשבות בהסדרי המעבר שנקבעו. מדידת החשיפה של תאגיד בנקאי היא סכום החשיפות המאזניות, החשיפות לנגזרים, החשיפות לעסקאות מימון ניירות ערך ופריטים חוץ מאזניים. יחס המינוף הינו מדד משלים ליחס ההון ומהווה מגבלה נוספת על רמת המינוף של המגזר הבנקאי.

יחס המינוף עשוי להיות מושפע מהשינויים בהון הרגולטורי של הבנק. בין היתר, בחישוב יחס המינוף הובאה בחשבון השפעה של יישום תכנית ההתייעלות והתאמות מיישום ריבית ההיוון המחושבת על פני ממוצע נע של תשואת השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח, בקשר להתחייבויות אקטואריות מסוימות.

31 בדצמבר	
2018	2017
במיליוני ש"ח	
בנתוני המאוחד	
הון רובד 1	35,190
סך החשיפות	499,289
יחס מינוף	
יחס מינוף	7.05%
יחס מינוף מזערי הנדרש על ידי הפיקוח על הבנקים	6.00%

למידע נוסף בנושא הלימות הון ומינוף ראה [ביאור 25](#).

¹ בהמשך לדיווח המשלים מיום 25 בנובמבר 2018.

מגזרי פעילות - גישת ההנהלה

מגזר פעילות - מרכיב בתאגיד הבנקאי אשר עוסק בפעילויות שמהן הוא עשוי להפיק הכנסות ולשאת בהוצאות, תוצאות פעולותיו נבחנות באופן סדיר על ידי ההנהלה והדירקטוריון לצורך קבלת החלטות בנוגע להקצאת משאבים והערכת ביצועיו. כמו כן קיים לגביו מידע פיננסי נפרד.

דיווח מגזרי פעילות על פי גישת ההנהלה מציג את תוצאות הבנק בחלוקה לקווי עסקים, בהתאם למבנה הארגוני של הבנק.

קווי העסקים מתמחים במתן שירות למגזרי לקוחות בעלי מאפיינים וצרכים דומים.

הבנק בארץ מארגן בשישה קווי עסקים:

1. בנקאית - מתן שירותים בנקאיים ללקוחות הפרטיים והעסקים הקטנים. קו העסקים כולל את מערך המשכנתאות ואת מערך הבנקאות הפרטית. פועל במבנה של ארבעה קווי עסקים: עסקים קטנים, בנקאות פרטית, פרימיום וקמעונאות. השרות והמוצרים מותאמים לכל מגזרי הלקוחות באופן דיפרנציאלי, על פי אופי פעילותם הבנקאית, מאפייניהם וצרכיהם.

2. מסחרית - מתן שירותים בנקאיים ופיננסיים לחברות בינוניות (Middle Market) ובעלי העניין של חברות אלו.

3. עסקית - מתן שירותים בנקאיים ופיננסיים לחברות גדולות ולחברות בינלאומיות במשק, בפעילותן בארץ ובעולם.

4. נדל"ן - מתן שירותים בנקאיים ופיננסיים לענף הבינוי והנדל"ן.

5. שוקי הון - ניהול הנוסטרו של הבנק, ניהול נכסים והתחייבויות וניהול השקעות נכסים פיננסיים.

6. אחר - פעילויות שאינן נזקפות לקווי העסקים האחרים.

תוצאות הפעילות נזקפות לקו העסקים שבו מתנהל חשבון הלקוח.

- הכנסות ריבית נטו - קו העסקים מזוכה בריבית המתקבלת מהלוואות שהעמיד, בניכוי עלות גיוס המקורות (מחיר מעבר). כמו כן, קו העסקים מזוכה במחיר מעבר בגין פיקדונות שגייס בניכוי הריבית ששולמה ללקוחות.

- הכנסות שאינן מריבית (הכנסות מימון שאינן מריבית, עמלות והכנסות אחרות) - מיוחסות לקווי העסקים בהתאם לפעילות הלקוח.

- הוצאות קווי העסקים - כוללות את ההוצאות הישירות של קווי העסקים, וכן מועמסות על קווי העסקים, הוצאות יחידות המטה הנותנות להם שירותים.

תוצאות פעילות קווי העסקים, הן בצד המאזני והן בצד הרווח והפסד, נבחנות באופן שוטף על ידי הדירקטוריון והנהלה. בחינת התוצאות מבוצעת אל מול יעדים הנקבעים במסגרת תכנית עבודה שנתית ומול נתוני תקופה מקבילה אשתקד. כמו כן, מבוצעת בחינה של מגוון מדדים נוספים הנוגעים לפעילות קווי העסקים.

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת ההנהלה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018												
במיליוני ש"ח												
סך הכל	אחר והתאמות	שוקי הון	נדל"ן	עסקית	מסחרית	סך הכל בנקאית	משכנתאות	עסקים קטנים	בנק	קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטית	חברות בנות בארץ	חברות בנות בחו"ל
הכנסות ריבית נטו:												
8,876	1,115	390	6	(37)	748	827	1,039	4,788	2,441	1,335	1,012	הכנסות (הוצאות) ריבית-מחיצוניים
14	(36)	(4)	(3)	862	(207)	(243)	122	(477)	(1,529)	9	1,043	הכנסות (הוצאות) ריבית-בינמגזרי
8,890	1,079	386	3	825	541	584	1,161	4,311	912	1,344	2,055	הכנסות ריבית נטו
4,871	300	1,180	147	492	315	217	408	1,812	3	487	1,322	הכנסות שאינן מריבית
13,761	1,379	1,566	150	1,317	856	801	1,569	6,123	915	1,831	3,377	סך כל ההכנסות
519	92	113	(10)	23	(170)	(70)	28	513	30	270	213	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
8,337	893	896	958	363	132	276	713	4,106	274	1,099	2,733	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,905	394	557	(798)	931	894	595	828	1,504	611	462	431	רווח (הפסד) לפני מס
1,619	91	158	(351)	300	332	221	308	560	227	172	161	הוצאות (הכנסות) מס
3,257	284	383	(447)	637	562	374	520	944	384	290	270	רווח (הפסד) נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018												
271,173	25,421	^(א) 560	5,860	5,251	24,462	33,533	38,490	137,596	81,524	26,478	29,594	אשראי לציבור, נטו
364,591	25,908	^(ב) -	274	65,910	6,597	19,592	49,671	196,639	-	38,046	158,593	פיקדונות הציבור
972,855	17,625	285,016	21,085	421,022	1,008	19,122	22,137	185,840	-	18,354	167,486	נכסים בניהול

(א) לא כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה בסך 8,042 מיליון ש"ח.
(ב) לא כולל יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה בסך 71 מיליון ש"ח.

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017												
במיליוני ש"ח												
סך הכל	חברות בחו"ל	חברות בארץ	בנק קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטית									
סך הכל	אחר והתאמות	שוקי הון	נדל"ן	עסקית	מסחרית	סך הכל בנקאית	משכנתאות	עסקים קטנים	מס	רווח (הפסד) לפני מס	רווח המיוחס לבעלי מניות הבנק	הוצאות (הכנסות) ריבית-מחיצוניים
הכנסות ריבית נטו:												
8,031	992	281	5	(191)	610	854	1,043	4,437	2,060	1,337	1,040	הכנסות (הוצאות) ריבית-מחיצוניים
15	(23)	(2)	(5)	859	(149)	(273)	(29)	(363)	(1,217)	(29)	883	הכנסות (הוצאות) ריבית-בינמגזרי
8,046	969	279	-	668	461	581	1,014	4,074	843	1,308	1,923	הכנסות ריבית נטו
5,342	291	1,113	357	869	324	224	398	1,766	11	477	1,278	הכנסות שאינן מריבית
13,388	1,260	1,392	357	1,537	785	805	1,412	5,840	854	1,785	3,201	סך כל ההכנסות
172	54	77	(27)	(35)	(316)	(72)	26	465	13	273	179	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
8,415	835	953	921	348	130	275	711	4,242	290	1,037	2,915	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,801	371	362	(537)	1,224	971	602	675	1,133	551	475	107	רווח (הפסד) לפני מס
1,692	153	89	(224)	353	381	236	265	439	212	186	41	הוצאות (הכנסות) מס
3,172	218	333	(313)	874	590	366	410	694	339	289	66	רווח (הפסד) נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017												
267,952	23,204	8,773	5,712	4,437	20,684	33,152	35,712	136,278	78,626	27,438	30,214	אשראי לציבור, נטו
362,478	25,300	65	93	76,065	6,425	21,614	43,484	189,432	-	35,369	154,063	פיקדונות הציבור
974,430	19,282	260,155	22,448	432,806	1,293	21,228	24,432	192,786	-	19,750	173,036	נכסים בניהול

מגזרי פעילות פיקוחיים

מגזר פעילות פיקוחי - מרכיב בתאגיד הבנקאי אשר עוסק בפעילויות מסוימות או אשר מאגד לקוחות בסיווגים מסוימים שהוגדרו על ידי הפיקוח על הבנקים.

להלן תיאור מגזרי הפעילות העיקריים שנקבעו על פי הוראות בנק ישראל

1. מגזר משקי בית - אנשים פרטיים, למעט לקוחות הנכללים בבנקאות פרטית.
2. מגזר בנקאות פרטית - אנשים פרטיים אשר היתרה של תיק הנכסים הפיננסיים שיש להם בבנק (לרבות פיקדונות כספיים, תיקי ניירות ערך ונכסים כספיים אחרים) עולה על 3 מיליון ש"ח.
3. מגזר עסקים קטנים וזעירים - עסקים שמחזור פעילותם (מחזור מכירות שנתי או היקף הכנסות שנתי) קטן מ-50 מיליון ש"ח.
4. מגזר עסקים בינוניים - עסקים שמחזור פעילותם גדול או שווה ל-50 מיליון ש"ח וקטן מ-250 מיליון ש"ח.
5. מגזר עסקים גדולים - עסקים שמחזור פעילותם גדול או שווה ל-250 מיליון ש"ח.
6. גופים מוסדיים - כולל קופות גמל, קרנות נאמנות, קרנות פנסיה, קרנות השתלמות, חברות ביטוח, בהתאם להגדרת המפקח על הבנקים.
7. מגזר ניהול פיננסי - כולל את הפעילויות הבאות:
 - א. פעילות למסחר - השקעה בניירות ערך למסחר, פעילות עשיית שוק בניירות ערך ובמכשירים נגזרים, פעילות במכשירים נגזרים שאינם מיועדים לגידור ואינם חלק מניהול הנכסים וההתייבויות של התאגיד הבנקאי, עסקות רכש חוזר ושאיילה של ניירות ערך למסחר, מכירה בחסר של ניירות ערך, שירותי חיתום של ניירות ערך.
 - ב. פעילות ניהול נכסים והתייבויות - לרבות השקעה באגרות חוב זמינות למכירה ובאגרות חוב המוחזקות לפדיון, שלא שויכו למגזרי פעילות אחרים (כאשר ללווה אין חבות לבנק מלבד ניירות ערך), מכשירים נגזרים מגזרים ומכשירים נגזרים שהם חלק מניהול נכסים והתייבויות, פיקדונות בבנקים ומבנקים בארץ ובעולם, גידור או הגנה על הפרשי שער של השקעות בשלוחות בחו"ל, פיקדונות בממשלות ושל ממשלות.
 - ג. פעילות השקעה ריאלית - השקעה במניות זמינות למכירה והשקעות בחברות כלולות של עסקים.
 - ד. אחר - שירותי ניהול, תפעול, נאמנות ומשמורת לבנקים, שירותי ייעוץ, פעילויות מכירה וניהול תיקי אשראי, פעילויות פיתוח מוצרים פיננסיים.
8. מגזר אחר - לרבות פעילויות שהופסקו, רווחים מיעודות ותוצאות אחרות הקשורות לזכויות עובדים שלא שויכו למגזרי הפעילות האחרים, פעילויות שלא שויכו למגזרים האחרים, והתאמות בין סך כל הפריטים המיוחסים למגזרים לבין סך הכל הפריטים בדוח הכספי המאוחד.

למידע נוסף ראה [ביאור 29א](#).

להלן תמצית הפעילות לפי מגזרי פעילות פיקוחיים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018										
במיליוני ש"ח										
פעילות בארץ					פעילות בחו"ל					
משקי בית	בנקאות פרטית	עסקים קטנים וזעירים	עסקים בינוניים	עסקים גדולים	גופים מוסדיים	ניהול פיננסי	אחר	סך הכל		
הכנסות ריבית נטו	2,744	117	2,160	785	1,330	166	507	1,080	8,890	
הכנסות שאינן מריבית	1,626	155	832	332	621	199	728	300	4,871	
סך כל ההכנסות	4,370	272	2,992	1,117	1,951	365	1,235	1,380	13,761	
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	273	-	279	(150)	7	4	20	(6)	92	519
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	3,543	113	1,560	538	472	269	271	678	893	8,337
רווח (הפסד) לפני מס	554	159	1,153	729	1,472	92	944	(593)	395	4,905
הוצאות (הכנסות) מס	161	59	422	271	537	34	264	(221)	92	1,619
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	347	100	728	456	932	59	719	(368)	284	3,257
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018										
אשראי לציבור, ברוטו ^(א)	106,132	396	60,578	27,290	61,899	687	-	-	25,753	282,735
פיקדונות הציבור ^(ב)	108,874	26,128	54,329	38,867	49,553	61,003	-	-	25,908	364,662
נכסים בניהול	68,044	43,916	42,951	23,801	68,113	666,146	42,260	-	17,624	972,855
(א) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה בסך 8,210 מיליון ש"ח.										
(ב) כולל יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה בסך 71 מיליון ש"ח.										
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017										
במיליוני ש"ח										
פעילות בארץ					פעילות בחו"ל					
משקי בית	בנקאות פרטית	עסקים קטנים וזעירים	עסקים בינוניים	עסקים גדולים	גופים מוסדיים	ניהול פיננסי	אחר	סך הכל		
הכנסות ריבית נטו	2,490	84	2,029	679	1,183	91	521	-	969	8,046
הכנסות שאינן מריבית	1,553	145	803	327	660	179	1,010	374	291	5,342
סך כל ההכנסות	4,043	229	2,832	1,006	1,843	270	1,531	374	1,260	13,388
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	178	-	260	(14)	(295)	2	(13)	-	54	172
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	3,617	109	1,559	530	503	259	294	709	835	8,415
רווח (הפסד) לפני מס	248	120	1,013	490	1,635	9	1,250	(335)	371	4,801
הוצאות (הכנסות) מס	65	47	392	193	633	4	330	(125)	153	1,692
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	156	73	619	296	1,000	5	1,013	(208)	218	3,172
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017										
אשראי לציבור, ברוטו	103,733	387	60,276	25,042	56,133	2,087	-	-	23,507	271,165
פיקדונות הציבור	105,202	24,908	47,319	35,077	54,177	70,496	-	-	25,299	362,478
נכסים בניהול	73,044	44,493	41,167	25,561	76,054	655,592	39,236	1	19,282	974,430

מידע לפי אזורים גיאוגרפיים^(א)

להלן נתונים עיקריים לפי אזורים גיאוגרפיים

	סך הכל מאזן			אשראי לציבור, נטו			פיקדונות הציבור		
	31 בדצמבר			31 בדצמבר			31 בדצמבר		
	2018	2017	השינוי	2018 ^(ב)	2017	השינוי	2018 ^(ב)	2017	השינוי
	במיליוני ש"ח	באחוזים		במיליוני ש"ח	באחוזים		במיליוני ש"ח	באחוזים	
ישראל	425,877	418,070	1.9	253,792	244,748	3.7	338,754	337,179	0.5
ארה"ב	26,410	24,378	8.3	18,939	17,267	9.7	20,950	19,895	5.3
בריטניה	7,263	7,292	(0.4)	5,793	5,216	11.1	4,322	4,777	(9.5)
שווייץ	23	44	(47.7)	-	-	-	-	-	-
לוקסמבורג	11	12	(8.3)	-	-	-	-	-	-
רומניה	1,071	1,038	3.2	690	721	(4.3)	636	627	1.4
אחרות בחו"ל	2	4	(50.0)	1	-	-	-	-	-
סך הכל	460,657	450,838	2.2	279,215	267,952	4.2	364,662	362,478	0.6

להלן פירוט התפלגות הרווח הנקי לפי אזורים גיאוגרפיים

רווח נקי (הפסד)			
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2018	2017	השינוי
	במיליוני ש"ח	בסך	באחוזים
ישראל	2,874	2,949	(75)
ארה"ב	226	147	79
בריטניה	131	44	87
שווייץ	-	13	(13)
לוקסמבורג	(5)	-	(5)
רומניה	31	17	14
אחרות בחו"ל	-	2	(2)
סך הכל	3,257	3,172	85

(א) מסווג לפי מקום המשרד.

(ב) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה בסך 8,042 מיליון ש"ח.

(ג) כולל יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה בסך 71 מיליון ש"ח.

למידע נוסף ראה פרקים [חברות מוחזקות עיקריות](#), [סיכוני אשראי וביאור 29א.ד.](#)

חברות מוחזקות¹ עיקריות

קבוצת לאומי פועלת בארץ ובחו"ל באמצעות חברות בנות שהינן: בנקים, חברות למימון וחברות לשירותים פיננסיים. כמו כן משקיעה הקבוצה בתאגידים ריאליים הפועלים בפעילות לא בנקאית.

סך כל השקעות הבנק בחברות מוחזקות (כולל השקעות בשטרי הון) הסתכם ב-31 בדצמבר 2018 בכ-11.8 מיליארד ש"ח לעומת 11.5 מיליארד ש"ח ב-31 בדצמבר 2017 והתרומה של החברות המוחזקות לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה בשנת 2018 בסך 710 מיליון ש"ח לעומת בסך 528 מיליון ש"ח בשנת 2017. למידע בנוגע להשקעה והתרומה לרווח הקבוצה של כל אחת מהחברות העיקריות - ראה [ביאור 15](#).

חברות מאוחדות בארץ

סך כל השקעות הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בחברות המאוחדות בארץ הסתכם ב-31 בדצמבר 2018 ב-7,535 מיליון ש"ח, לעומת 7,166 מיליון ש"ח ב-31 בדצמבר 2017. התרומה שלהן לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה בשנת 2018 בכ-383 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-333 מיליון ש"ח בשנת 2017, גידול של 15.0%. תשואת הקבוצה על ההשקעה בחברות מאוחדות בארץ היתה בשנת 2018 6.1% לעומת 5.6% בשנת 2017.

לאומי קארד

לאומי קארד בע"מ (להלן: "לאומי קארד" או "החברה") הינה חברת כרטיסי אשראי העוסקת בהנפקת כרטיסי אשראי, סליקת עסקאות בכרטיסי אשראי, תפעול כרטיסי אשראי ומתן פתרונות תשלום ומוצרים פיננסיים.

הכנסות לאומי קארד הסתכמו בשנת 2018 בכ-1,335 מיליון ש"ח, לעומת כ-1,217 מיליון ש"ח בשנת 2017.

במהלך תקופת הדוח, הבנק החזיק, בעקיפין, באמצעות תאגידים בשליטתו המלאה, ב-80% ממניות לאומי קארד וקבוצת עזריאלי החזיקה ב-20% ממניות החברה.

בהתאם להוראות החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה), התשע"ז-2017, הבנק נדרש למכור את החזקותיו בחברה עד ליום 1 בפברואר 2020.

ביום 25 בפברואר 2019, לאחר תקופת הדוח, הושלמה העסקה למכירת לאומי קארד, כמפורט להלן.

מכירת לאומי קארד

בהתאם להוראות החוק האמור ולאחר בחינת החלופות השונות, ובתום תהליך למכירת החזקות הבנק בחברה, נחתם ביום 28 ביולי 2018 הסכם בין הבנק ועזריאלי ("המוכרים") לבין Warburg Pincus Financial Holdings (Israel LTD.), תאגיד בשליטת קרן ההשקעות Warburg Pincus ("הקונה"), למכירת מלוא החזקות המוכרים בלאומי קארד. לאחר תקופת הדוח, ביום 25 בפברואר 2019, הושלמה עסקת המכירה, לאחר שהתקיימו התנאים המתלים לעסקה ("מועד ההשלמה" או "מועד השלמת העסקה").

להלן עיקרי ההסכם:

1. התמורה ששולמה ושתשולם למוכרים עבור מלוא מניות לאומי קארד הינה 2.5 מיליארד ש"ח (חלקו של הבנק 2 מיליארד ש"ח).
2. התמורה כאמור הותאמה, בין היתר, בגין דיבידנד שחילקה לאומי קארד לבעלי מניותיה עד למועד השלמת העסקה, בסכום התאמה כולל (בגין הדיבידנדים) של 558 מיליון ש"ח.
3. סכום התמורה שולם וישולם למוכרים בשלושה תשלומים (והוא יחולק בין הבנק לבין קבוצת עזריאלי בהתאם ליחס החזקותיהם בחברה כאמור). שני התשלומים הנדחים שיושלמו לאחר מועד ההשלמה מובטחים בערבות אוטונומית של חברות ביטוח בינלאומיות, שנמסרה במועד ההשלמה למוכרים להבטחת התשלומים כאמור.

להלן פרטי התשלומים למוכרים לאחר ההתאמות המפורטות בסעיף 2 לעיל:

- סך של כ-517 מיליון ש"ח שולם במועד השלמת העסקה.
- סך של 342 מיליון ש"ח ישולם בתום שנה ממועד ההשלמה.
- סך של 1,111 מיליון ש"ח ישולם בתום שנתיים ממועד ההשלמה.

¹ להגדרת חברות מוחזקות - ראה [ביאור 2.1](#).

4. ההסכם כולל מצגים כמקובל בעסקאות למכירת חברות וכן מנגנון שיפוי בגין הפרת מצגים. מנגנון השיפוי קובע רף תחתון להפעלת המנגנון בשיעור של 1.5% מהתמורה והוא מוגבל לשיפוי מצטבר מקסימאלי של 10% מסכום העסקה (למעט בגין הפרת מצגים יסודיים או במקרה של תרמית).

5. בהתאם לקבוע בהסכם, לאומי קארד התקשרה בהסכם מימון עם הבנק עבור חלק מצרכי הנזילות שלה.

כחלק מהמשא ומתן עם הקונה, הבנק הסכים למספר תנאים אשר התווספו להסכם הפעילות שנחתם בין הבנק לבין לאומי קארד ביום 11 באוקטובר 2018 ("הסכם הפעילות"). עבור הסכמת הבנק להכללת תנאים אלו, ובכפוף להתקיימות תנאים שנקבעו בהסכם, ישולם לבנק בתום שש שנים ממועד כניסתו לתוקף של הסכם הפעילות סך של 50 מיליון ש"ח עד 128 מיליון ש"ח.

כתלות בתוצאות עודפות של פעילות לאומי קארד, ביחס למודל העסקי שהוצג לקונה במסגרת הליך המכירה, ישולם לבנק בתום חמש שנים ממועד כניסתו לתוקף של הסכם ההנפקה ותפעול הנפקת כרטיסי חיוב ("הסכם הפעילות") סך נוסף של עד 145 מיליון ש"ח. בהתקיים נסיבות מסוימות, ניתן יהיה לדחות את התשלום כאמור, אם וככל שיגיע לבנק, לתקופה של עד שנתיים, תמורת תשלום ריבית.

לפירוט נוסף בנוגע להסכם הפעילות [ראה ביאור 26 ת](#).

לפירוט נוסף לעניין ההיערכות ליישום החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה), התשע"ז-2017, ראה [דוח כספי לשנת 2017, פרק חברות מוחזקות עיקריות, לאומי קארד](#) וכן [כביאור 26](#).

רגולציה

במהלך שנת 2018 פורסמו הוראות שונות בתחום כרטיסי החיוב, לרבות לעניין מועדי הסליקה של עסקאות בכרטיסי חיוב. כמו כן, ביום 9 בינואר 2019, פורסם חוק שירותי תשלום, התשע"ט-2019, אשר תחילתו שנה מיום פרסומו.

לפירוט ראה פרק [חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#).

לאומי פרטנרס בע"מ

לאומי פרטנרס מהווה את זרוע הבנקאות להשקעות של קבוצת לאומי.

את שנת 2018 סיימה לאומי פרטנרס ברווח של כ-174 מיליון ש"ח אשר נבע בעיקר מהשקעות ומהכנסות מעמלות בהשוואה לרווח של כ-180 מיליון ש"ח בשנת 2017.

ההון העצמי הסתכם ב-31 בדצמבר 2018 ב-1,832 מיליון ש"ח, לעומת 1,641 מיליון ש"ח בסוף 2017.

ביום 31 בדצמבר 2018 סיים מר ירון בלור את תפקידו כמנכ"ל לאומי פרטנרס. ד"ר אבי אורטל מונה למנכ"ל לאומי פרטנרס החל מיום 1 בפברואר 2019.

לאומי פרטנרס עוסקת בארבעה תחומי פעילות עיקריים:

1. ניהול תיק ההשקעות הריאליות של קבוצת לאומי

לאומי פרטנרס (להלן - החברה) עוסקת בייזום, איתור וביצוע של השקעות ישירות ועקיפות בחברות, בפרויקטים ובקרנות השקעה פרטיות.

מדיניות ההשקעות הריאליות של קבוצת לאומי מותאמת לתאבון הסיכון שלה ולמגבלות חוק הבנקאות (רישוי), ולפיכך כוללת החזקות מיעוט בלבד (עד 20% מכל אחד מאמצעי השליטה, וללא שליטה). החברה מתמקדת בהשקעות בעלות אופק בינוני וארוך, המתאימות למדיניות שנקבעה. אסטרטגיית ההשקעות הריאליות קובעת העדפה לחברות פרטיות ולהיתכנות מימוש גבוהה.

ביום 31 במרס 2017 אישר בנק ישראל את הבקשה להגדיל בהדרגה את היקף ההשקעות הריאליות בקבוצת לאומי עד לסכום מירבי של 3.5 מיליארד ש"ח.

במהלך שנת 2018 החברה השקיעה כ-360 מיליון ש"ח בחברות והעמידה הלוואות מזנין בהיקף של כ-78 מיליון ש"ח. כמו כן התחייבה להשקעות והלוואות נוספות בסך של כ-143 מיליון ש"ח. יתרת ההתחייבויות של החברה להשקעה בקרנות ההשקעה הפרטיות הסתכמה ב-31 בדצמבר 2018 בכ-475 מיליון ש"ח. יתרת ההשקעות הריאליות של החברה ליום 31 בדצמבר 2018 היא כ-2.4 מיליארד ש"ח.

ביום 25 ביולי 2018 הושלמה מכירת מלוא החזקותיה של לאומי פרטנרס בע"מ באבגול תעשיות 1953 בע"מ (להלן - "החברה") ל-Indorama Ventures Spain S.L., חברה פרטית המאוגדת בספרד. המניות הנמכרות היוו כ-14.96% מהזכויות בהון ובהצבעה בחברה. הבנק רשם בגין העסקה רווח לפני מס, בדוחות הכספיים לרבעון השלישי של 2018, בסך של כ-121 מיליון ש"ח.

ביום 17 בדצמבר 2018 הושלמה עסקה בין לאומי פרטנרס בע"מ, ובין ביטוח ישיר השקעות פיננסיות בע"מ (להלן - השקעות פיננסיות), במסגרתה קיבלה לאומי פרטנרס, בדרך של הקצאה פרטית, מניות רגילות של השקעות פיננסיות, בנות 1 ש"ח ענ. כל אחד המהוות 7.31% מהונה המונפק והנפרע בתמורה למלוא החזקותיה של לאומי פרטנרס במימון ישיר מקבוצת ישיר (2006) בע"מ, המהוות כ-19.23% מהונה המונפק והנפרע של מימון ישיר. הבנק רשם בגין מימוש מניות מימון ישיר במסגרת העסקה רווח לפני מס של כ-96 מיליון ש"ח. למידע נוסף ראה דיווח מידי מיום 17 בדצמבר 2018.

2. חיתום, יעוץ וניהול של גיוסי הון פרטיים וציבוריים בישראל

באמצעות חברת הבת לאומי פרטנרס חתמים בע"מ, מעניקה החברה מגוון רחב של שירותים בתחום החיתום והייעוץ לחברות ולבעלי ענין.

בשנת 2018 השתתפה לאומי פרטנרס חתמים בהנפקות ציבוריות בהיקף כולל של כ-20.5 מיליארד ש"ח, והובילה כ-13 הנפקות ציבוריות בהיקף של כ-5.4 מיליארד ש"ח.

3. ייעוץ וניהול תהליכי מיזוגים ורכישות (M&A) וגיוסי הון

השירותים ניתנים לחברות ישראליות וזרות המבקשות לבצע התרחבות אסטרטגית באמצעות רכישות, או למשקיעים או בעלי שליטה המעוניינים למכור או להקטין את השקעותיהם. סל השירותים במסגרת זו כולל: סיוע באפיון הצרכים והמטרות האסטרטגיים של החברה, אפיון ההשקעה/משקיע האופטימלי להגשמת מטרות אלה, איתור על בסיס גלובלי של מטרות ההשקעה/משקיעים, סיוע ביצירת מגעים עם חברת המטרה, ליווי המו"מ עד למיצוי, בנית עסקה (Deal Structuring) באופן שישרת את מטרות הלקוח, וסיוע בגישה למקורות מימון לעסקה.

בפעילותה משתפת לאומי פרטנרס פעולה עם בתי השקעות וגורמים אחרים בארץ ובחו"ל.

4. ביצוע ניתוחים כלכליים והערכות שווי

החברה, באמצעות חברת הבת לאומי פרטנרס מחקרים, עוסקת בביצוע ניתוחים כלכליים והערכות שווי בעיקר לקבוצת לאומי וכן לגופים כלכליים חיצוניים.

חברה לנאמנות של בנק לאומי לישראל בע"מ

ביום 17 באפריל 2018 הושלמה העסקה בין הבנק להרמטיק למכירת 75% ממניות החברה לנאמנות. להשלמת העסקה לא היתה השפעה מהותית על התוצאות הכספיות.

יודאה ניהול השקעות מקבוצת לאומי בע"מ

ביום 17 ביוני 2018 קיבלה יודאה ניהול השקעות מקבוצת לאומי בע"מ, חברה בת בבעלות מלאה של הבנק, רישיון מאת רשות ניירות ערך לעסוק בניהול תיקי השקעות.

ביום 8 באוקטובר 2018 החלה החברה בפעילותה. החברה פועלת כחברת ניהול תיקי השקעות דיגיטלית ומציעה את שירותיה ללקוחות כל הבנקים. במסגרת זו, ובהמשך לעדכון שנערך לאחרונה בהוראות ניהול בנקאי תקן 367 ו-462, תינתן אפשרות ללקוחות החברה לחתום באופן מקוון על יפויי כוח לניהול תיקים לטובת החברה, בכפוף ליישום אפשרות זו בתאגיד הבנקאי שבו מתנהל חשבון הלקוח.

חברות מאוחדות (שלוחות) בחו"ל

סך כל ההשקעות של הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בשלוחות בחו"ל בסוף 2018 הסתכם ב-4,190 מיליון ש"ח בהשוואה ל-4,143 מיליון ש"ח בסוף 2017. התרומה של השלוחות בחו"ל לרווח הנקי בשקלים של הקבוצה בשנת 2018 הסתכמה ברווח בסך 322 מיליון ש"ח לעומת 191 מיליון ש"ח בשנת 2017.

לבנק שלוחות בארה"ב, בריטניה ורומניה. בנוסף, הבנק מפעיל נציגות בסין.

למידע נוסף בנוגע לתרומת השלוחות לרווח הקבוצה - ראה [ביאור 15](#).

בנק לאומי ארה"ב

בנק לאומי ארה"ב (BLUSA) התאגד בשנת 1968 והוא בעל רישיון לבנק מסחרי ממדינת ניו יורק וחבר ב-FDIC (החברה לביטוח פיקדונות).

BLUSA מחזיקה שליטה מלאה ב-LISI, הפועלת בעיקר בתחום מסחר בניירות ערך עבור לקוחות BLUSA.

BLUSA עוסק בבנקאות מסחרית, בעיקר מימון חברות מקומיות בסדר גודל בינוני (Middle Market) ומול חברות ישראליות, וכן בבנקאות פרטית לתושבי ארה"ב ולתושבי חוץ. עיקר הפעילות המסחרית הינה בתחומי נדל"ן, הייטק, בתי אבות ומוסדות סיעודיים ומסחר. BLUSA פועלת באמצעות חמישה סניפים בניו יורק, קליפורניה, פלורידה ואילינוי.

ביום 22 בינואר 2018 התקשר הבנק בהסכם להכנסת שני שותפים אסטרטגיים ל-BLUSA. בהתאם לתנאי ההסכם רכשו כל אחד מהשותפים 7.5% מהון המניות של Bank Leumi Corporation, תאגיד אמריקאי באמצעותו מחזיק הבנק את השליטה ב-BLUSA. ביום 22 במאי 2018, הושלמה העסקה, לאחר שהתקיימו התנאים המתלים שנקבעו בהסכם לשם השלמתה. בהתאם לתנאי ההסכם, התמורה ששולמה עבור המניות שנמכרו הינה כ-141 מיליון דולר. העסקה טופלה כעסקה הונית והפער בין התמורה לחלק המיעוט בהון נזקף ישירות להון. למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 22 במאי 2018.

הרווח הנקי של BLUSA בשנת 2018 הסתכם לסך של כ-63 מיליון דולר בהשוואה לסך של כ-37 מיליון דולר בתקופה המקבילה אשתקד, גידול בשיעור של 70.3%.

הגידול ברווח הנקי נובע בעיקר מגידול בהכנסות ריבית נטו כתוצאה מגידול במרווח ריבית הליבור ומקטיון בהוצאות מס. אשתקד הוצאות המס כללו גידול בהפרשה למס בעקבות רפורמת המס בארה"ב בה הופחת שיעור מס החברות בארצות הברית מ-35% ל-21%, עבור שנות מס המתחילות מ-2018.

התשואה להון בשנת 2018 עמדה על שיעור של כ-8.11% בהשוואה לכ-7.38% בשנת 2017.

סך המאזן של BLUSA בשנת 2018 הסתכם לסך כ-7,079 מיליון דולר לעומת 7,026 מיליון דולר בשנת 2017, גידול בשיעור של 0.8%.

בנק לאומי בריטניה (BLUK)

בנק לאומי בריטניה פ.י.א.ל.סי. (בנק לאומי בריטניה) נוסד בשנת 1959 וממשיך בפעילות הקבוצה באנגליה, שהחלה בשנת 1902. לאומי בריטניה מחזיקה שליטה מלאה ב-Leumi ABL Limited, הפועלת בעיקר בתחום של מימון חייבים.

בנק לאומי בריטניה עוסק בבנקאות מסחרית. פעילות זו כוללת מימון נדל"ן, סחר בינלאומי, סחורות וכן מימון חברות ישראליות הפעילות באירופה בכלל ובאנגליה בפרט. מימון הנדל"ן כולל מימון מגוון פעילויות בבריטניה ובמערב אירופה ובכלל זה השקעות ופיתוח של נדל"ן למגורים ומימון נדל"ן מסחרי (בעיקר בתי מלון, בתי אבות ומעונות סטודנטים). המימון ניתן הן ללקוחות מקומיים והן לתושבי חוץ (בעיקר ישראלים).

בנק לאומי בריטניה מפוקח על ידי ה-PRA (Prudent Regulation Authority) וה-FCA (Financial Conduct Authority) שהינן זרועות של הבנק המרכזי בבריטניה.

הרווח הנקי של BLUK בשנת 2018 הסתכם לסך של כ-11 מיליון ליש"ט בהשוואה לסך של כ-12 מיליון ליש"ט בתקופה המקבילה אשתקד, קטיון בשיעור של 8.3%.

התשואה להון בשנת 2018 עמדה על שיעור של כ-5.1% בהשוואה לכ-6.3% בשנת 2017.

סך המאזן של BLUK בשנת 2018 הסתכם לסך כ-1,537 מיליון ליש"ט לעומת 1,559 מיליון ליש"ט בשנת 2017, קטיון בשיעור של 1.4%.

בנק לאומי רומניה

לאומי רומניה הינו תאגיד בנקאי ברומניה, אשר נרכש בשנת 2006. הבנק מפעיל 14 סניפים, ועוסק בפעילות פיננסית הכוללת בין היתר קבלת פיקדונות, מתן אשראי, סחר בינלאומי ופעילות במט"ח. פעילות הבנקאות המסחרית כוללת מימון נדל"ן, מימון לקוחות ישראלים הפועלים ברומניה ומימון עסקים מקומיים קטנים ובינוניים.

ביום 14 ביוני 2018 לאומי חתם על הסכם עם קרן ההשקעות הבריטית Argo Capital Management Limited, למכירת מלוא החזקותיו של הבנק בבנק לאומי רומניה. אחד התנאים המתלים להשלמת העסקה, כפי שנקבעו בהסכם הינו קבלת היתר שליטה בידי הרוכשת מאת הבנק המרכזי ברומניה. לאחר שהמועד האחרון לקבלת היתר השליטה כאמור חלף, ומשלא היה צפי לעניין סיכוי קבלת ההיתר כאמור בידי הרוכשת והמועד לקבלת ההיתר כאמור, הודיע הבנק לרוכשת ביום 19 בפברואר 2019 על פקיעת ההסכם. במקביל, הבנק בחן חלופות נוספות למכירת לאומי רומניה. ביום 19 בפברואר 2019 העניק הבנק תקופת בלעדיות בת 8 שבועות לגורם שהגיש לבנק הצעה בלתי מחייבת לרכישת לאומי רומניה. תקופת הבלעדיות נועדה על מנת לאפשר לאותו גורם לבצע בדיקת נאותות וכן להתקשר בהסכם מחייב עם הבנק. לביטול ההסכם מיוני 2018 לא צפויה להיות השפעה מהותית על התוצאות הכספיות של הבנק וכן להתקשרות בהסכם מכירה חדש, ככל שייחתם ויושלם, לא צפויה להיות השפעה מהותית על התוצאות הכספיות של הבנק. למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 14 ביוני 2018 ומיום 20 בפברואר 2019.

הרווח הנקי של רומניה בשנת 2018 הסתכם לסך של כ-15 מיליון רון¹ בהשוואה לסך של כ-17 מיליון רון בתקופה המקבילה אשתקד, קטיון בשיעור של 11.8%.

התשואה להון בשנת 2018 עמדה על שיעור של כ-8.02% בהשוואה לכ-9.60% בשנת 2017.

סך המאזן של רומניה בשנת 2018 הסתכם לסך כ-1,185 מיליון רון לעומת 1,183 מיליון רון בשנת 2017, קטיון בשיעור של 0.2%.

¹ רון = 0.245 דולר (בסוף 2017 - 0.257 דולר).

החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם

ניהול סיכונים בלאומי

הפעילות העסקית של הבנק כרוכה בניהול סיכונים פיננסיים ושאינם פיננסיים. הסיכונים הפיננסיים המרכזיים אותם מנהל הבנק הינם: סיכונים אשראי שהינם אינטגרליים בעיסוק הליבה של הבנק וכן סיכונים שוק ונזילות. לצד ניהול הסיכונים הפיננסיים, פעילות הבנק מייצרת סיכונים שאינם פיננסיים אשר ניהולם הינו תנאי הכרחי לעמידה במטרות השוטפות ובמטרות ארוכות הטווח של הקבוצה. בין סיכונים אלה נכללים סיכונים תפעוליים, לרבות סיכונים טכנולוגיים וסייבר, סיכונים משפטיים, סיכונים רגולציה, סיכונים ציות, סיכונים מוניטין, סיכונים הבנקאות ההוגנת (conduct) וסיכון אסטרטגי.

אסטרטגיית ניהול הסיכונים בלאומי הינה שמירה על יציבות הקבוצה ותמיכה בהשגת היעדים העסקיים. מטרות אלו מושגות תוך עמידה בתיאבון הסיכון שהוגדר, במדיניות ובמגבלות הנגזרות מהם, אשר יוצרים גבולות גזרה לפעילות העסקית. מסגרת ניהול הסיכונים כוללת מנגנונים לזיהוי סיכונים ואמידתם, הגדרת מבנה ארגוני ותחומי אחריות לניהולם לרבות מנגנוני בקרה ודיווח נאותים.

בבנק מתבצעת פעילות מתמדת לשדרוג תשתית ניהול הסיכונים וניתוח תמונת הסיכון, דבר המאפשר קבלת החלטות באופן מושכל.

המבנה הארגוני של ניהול הסיכונים בקבוצת לאומי

ניהול הסיכונים בלאומי מבוסס על שלושה "קווי הגנה" כפי שנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 310 - "ניהול סיכונים".

1. קו הגנה ראשון - הנהלות קווי העסקים, לרבות פונקציות תומכות, כגון: ניהול טכנולוגית המידע, נושאות באחריות מלאה לניהול הסיכונים המובנים במוצרים, בפעילויות, בתהליכים ובמערכות הנתונות לאחריותם וליישום סביבת בקרה נאותה על פעילותה באמצעות תהליכי זיהוי, מדידה, ניטור, בקרה, הפחתה ודיווח.

2. קו הגנה שני - החטיבה לניהול סיכונים, שהינה פונקציה בלתי תלויה האחראית לתכנון ולפיתוח של מסגרת העבודה הכוללת לניהול סיכונים בבנק. תחומי האחריות המרכזיים של החטיבה לניהול סיכונים עומדים בהגדרת הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 310, לרבות אחריות על ניהול הסיכונים ברמת הקבוצה והבנק, יצירת תמונה כוללת ועדכנית של הסיכון לצורך קבלת החלטות, הובלה בכתיבת מדיניות הסיכונים של לאומי בכל הסיכונים המרכזיים, סיוע לדירקטוריון בגיבוש תיאבון הסיכון של הבנק והובלת תהליך הערכת נאותות הלימות ההון (ICAAP).

קו ההגנה השני כולל פונקציות נוספות, כגון: היועצת המשפטית הראשית של הבנק האחראית על ניהול הסיכונים המשפטיים וניהול סיכונים הציות, והחשבונאי הראשי אשר באחריותו הדיווח הכספי וה-SOX.

3. קו הגנה שלישי - הביקורת הפנימית כפופה ישירות לדירקטוריון. באחריות הביקורת הפנימית ביצוע ביקורת בלתי תלויה ואובייקטיבית תוך אתגור של הבקורות, התהליכים והמערכות הממוכנות בתאגיד הבנקאי. הביקורת מתבצעת לרוב בדיעבד, על קו ההגנה הראשון והשני תוך וידוא יישום ההנחיות של ההנהלה והדירקטוריון.

דירקטוריון הבנק אחראי, בין השאר, על התוויית אסטרטגיית הסיכון הכוללת לרבות תיאבון הסיכון, פיקוח על מסגרת ניהול הסיכונים בקבוצה, אישור המבנה הארגוני, אישור מדיניות ניהול סיכונים עבור כל אחד מהסיכונים המהותיים, פיקוח ואתגור של רמות הסיכון אליהם נחשפים הקבוצה והבנק תוך וידוא הלימה לתיאבון הסיכון וציות להוראות חוק ורגולציה.

מנהלת הסיכונים הראשית, אשר הינה חברת הנהלת הבנק וראש החטיבה לניהול סיכונים, אחראית להובלת ניהול הסיכונים העיקריים בקבוצה ובבנק.

בכפוף למנהלת הסיכונים הראשית מכהנים ראש מערך וראשי אגפים לניהול הסיכונים השונים ובהם סיכונים אשראי, סיכונים שוק, סיכונים תפעוליים וסיכונים מודלים וכן ראש מערך אשראים מיוחדים. בכל חברת בת בארץ ובחו"ל מונה מנהל סיכונים ראשי אשר כפוף ניהולית למנכ"ל חברת הבת ובכפיפות מקצועית עקיפה (Dotted Line) למנהלת הסיכונים הראשית של הקבוצה.

שינויים בסביבת הסיכון והשפעתם על הקבוצה

בבחינת סביבת הסיכונים השונים, נציין שלא חלו השנה שינויים משמעותיים במפת הסיכונים והאיומים, אך חלו שינויים בעוצמה היחסית של הסיכונים השונים. המערכת הבנקאית בארץ ובעולם, ובכלל זה קבוצת לאומי, מושפעת מאד מסיכונים הקשורים לרגולציה ולחקיקה, לסביבה מאקרו-כלכלית תנודתית, לשינויים החלים על המודל העסקי ובכלל זה המעבר ל"בנקאות החדשה" המבוססת על הדיגיטל ומגמות חברתיות וצרכניות.

תהליך הערכת נאותות הלימות ההון (ICAAP – Internal Capital Adequacy Assessment Process)

תהליך הערכת נאותות הלימות ההון (ICAAP) משמש לצורך בחינת היקף ההון הדרוש לתמיכה בסיכונים השונים, הן במצב עסקים רגיל והן תחת תרחיש קיצון, שהקבוצה חשופה אליהם. מביצוע התהליך עולה כי לבנק יש הון ונזילות הולמים להתמודדות עם כלל הסיכונים שזוהו, הן במצב עסקים רגיל והן בהתממשות תרחישי קיצון חמורים. תוצרי התהליך מרוכזים במסמך ה-ICAAP שהוגש למפקחת על הבנקים בינואר 2019.

למידע נוסף ראה פרק מידע נוסף על חשיפה לסיכון והערכתו [בדוח על הסיכונים](#).

תיאבון הסיכון של הקבוצה

תיאבון הסיכון של הקבוצה מתווה את גבולות הגזרה לפעילות העסקית, הן בשגרה והן תחת תרחיש קיצון. תיאבון הסיכון מותאם לאסטרטגיה של לאומי ולגבולות המיקוד העסקי שבהם בחר להתמקד בפועל ובראייה צופה פני עתיד. תיאבון הסיכון מתייחס לאופן ההתנהלות של לאומי בזיהוי, מדידה, בקרה, ניהול והפחתה של הסיכונים, כאשר להתנהלות זו השפעה ישירה על פרופיל הסיכון השיווי של הקבוצה. מגבלות תיאבון הסיכון נבחנות מידי שנה ומאושרות על ידי הדירקטוריון במסגרת תהליך ה-ICAAP. בינואר 2019 אושרר תיאבון הסיכון של הקבוצה כחלק ממסמך ה-ICAAP.

מסמך תיאבון הסיכון מהווה נקודת ייחוס למסמכי המדיניות הספציפיים לכל סוג סיכון אשר בהם מפורטות מגבלות סיכון נוספות והנחיות לניהול הסיכון.

הצהרת תיאבון הסיכון של הקבוצה דנה בהיקף וסוגי הסיכון המצרפי שהבנק מעוניין לשאת על מנת להשיג את היעדים העסקיים שלו. נקבעו מדדים בתחומים שונים, הן כמותיים והן איכותיים, המבוססים על הנחות צופות פני עתיד אשר מבטאים את הצהרות תיאבון הסיכון המצרפי של הקבוצה.

שימוש במבחני קיצון במסגרת ניהול הסיכונים

ביצוע מבחן קיצון אחיד הינו סטנדרט בין-לאומי מקובל ונדרש בהתאם להמלצות ועדת באזל, ותורם להבנת מוקדי הסיכון להם חשופה המערכת הבנקאית ובנק בודד. תהליך זה מחזק את השקיפות במערכת הבנקאית, מאפשר לבחון את עמידותם של התאגידים הבנקאיים במצב של התפתחות תנאי שוק שליליים ולהשוות ביניהם. התהליך תומך בשיפור המתודולוגיות והבנת גורמי הסיכון בתאגידים הבנקאיים ובפיקוח על הבנקים.

בנק לאומי ביצע במהלך הרבעון הרביעי של שנת 2018 תרחיש קיצון המבוסס על תרחיש אחיד של בנק ישראל לשנת 2018 (תרחיש קיצון מקומי), אשר נפרש על פני השנים 2019-2021.

בנוסף, בקבוצת לאומי קיים סט של מבחני קיצון פנימיים המתעדכן באופן שוטף, במטרה לבחון מוקדי סיכון עיקריים לאור ההתפתחויות השונות בסביבה בה פועל הבנק.

השפעת מבחני הקיצון החמורים ביותר נבחנת גם לגבי תכנון ההון של הקבוצה במטרה לבדוק שהקבוצה עומדת בכל המגבלות הרגולטוריות והפנימיות שנקבעו בקשר להתממשות התרחישים.

למידע נוסף ראה פרק מידע נוסף על חשיפה לסיכון והערכתו [בדוח על הסיכונים](#).

סיכוני אשראי

אשראי הינו פעילות ליבה מרכזית של הבנק והקבוצה, המתקיימת באופן מבוזר במספר קווי עסקים.

סיכון האשראי הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי, כפי שסוכמו.

פעילויות היוצרות סיכון אשראי כוללות סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות: אשראי לציבור, אשראי לבנקים, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים, השקעות באגרות חוב.

הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 בנושא ניהול סיכון אשראי ובהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314 בנושא הערכה נאותה של סיכוני אשראי ומדידה נאותה של חובות, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון. כמו כן, הבנק מקפיד על ניהול הסיכון בהתאם להנחיות ודרישות נוספות שנכללות בהוראות הפיקוח על הבנקים תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

מסמך מדיניות האשראי של הבנק מבטא את תיאבון הסיכון בתחום זה ונמצא בהלימה לאסטרטגיה.

סקירה על החשיפה לסיכוני אשראי ותמונת מצב ביחס לעמידה במגבלות מובאת בפני ההנהלה והדירקטוריון לפחות אחת לרבעון.

מסמך מדיניות האשראי של הבנק מהווה נדבך מרכזי בניהול האשראי בבנק ונבנה על בסיס תיאבון הסיכון של קבוצת לאומי בתחום האשראי. מדיניות האשראי של הבנק נגזרת ממדיניות האשראי הקבוצתית המהווה מסמך "על" ומתווה את עקרונות העל למסגרת המדיניות של הבנק בארץ ובשולחות הבנק בחו"ל. בנוסף, כולל מסמך זה סט מגבלות בתחום האשראי שמוגדרות ומנוהלות ברמה הקבוצתית, זאת לצד הנהלים הקיימים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיקוח ובקרה אחר סיכון האשראי. מדיניות האשראי והנהלים הקיימים מתייחסים לסיכוני האשראי בכלל הפעילויות בבנק וחלים על האשראי הבודד ועל תיק האשראי בכללותו.

תהליכי ניהול ובקרה

בתחום ניהול האשראי מתקיימים תהליכי בקרה ומעקב אחר הסיכונים תוך התאמתם למאפייני הלקוחות והיחידות הארגוניות בהן הם מטופלים. בהמשך למהלכים שבוצעו בשנים האחרונות, הושם דגש בשנת 2018 בין היתר גם על התאמת תהליכי ניהול ובקרה לתהליכי הסטת פעילות לדיגיטל.

בנוסף לטיפול והבקרה ברמת האשראי הפרטני מוקדשים משאבים ניכרים לניהול תיק האשראי כמכלול וסגמנטים מתוכו ובכלל זה מעקב וניטור אחר מוקדי הריכוזיות הרלוונטיים ועמידה במגבלות רגולטוריות ופנימיות.

כלים לניהול סיכון אשראי - מערכות למדידת סיכונים

בניהול סיכון האשראי נעשה שימוש במודלים כמותיים לדירוג פנימי של סיכון הלווים ולהערכה ומעקב אחר הסיכון ברמת התיק. הדירוג הפנימי של הלווים הינו נדבך מרכזי בתהליך קבלת החלטות באשראי ובמעקב אחר איכותו לאורך זמן.

שני כלים עיקריים משמשים את הבנק באמידת הדירוג הפנימי של הלווים:

- מערכת דירוג המיועדת ללקוחות קמעונאיים (לרבות הלוואות לדיר) ומבוססת על מאפייני פעילות הלקוח בחשבון לאורך זמן.
 - מערכת דירוג המיועדת ללווים עסקיים-מסחריים ומבוססת על שאלוני מומחה מובנים.
- המודלים שעל פיהם מבוצע הדירוג במערכות הנ"ל מתוקפים ומנוטרים באופן שוטף.

סיכון אשראי בעייתי ונכסים שאינם מבצעים

31 בדצמבר 2018		
מאזני	חוץ מאזני	כולל
במיליוני ש"ח		
1. סיכון אשראי בעייתי: ^(א)		
סיכון אשראי פגום	2,804	226
3,030		
סיכון אשראי נחות	426	48
474		
סיכון אשראי בהשגחה מיוחדת ^(ב)	3,732	821
4,553		
בניכוי סיכון אשראי בעייתי של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(ג)	(368)	(4)
(372)		
סך הכל סיכון אשראי בעייתי	6,594	1,091
7,685		
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ב)	1,054	-
1,054		
2. נכסים שאינם מבצעים:		
חובות פגומים (NPL)	2,521	-
2,521		
נכסים שהתקבלו בגין אשראים שסולקו	9	-
9		
בניכוי חובות פגומים של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(ג)	(45)	-
(45)		
סך הכל נכסים שאינם מבצעים	2,485	-
2,485		
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL)	0.89	
מסך האשראי לציבור (באחוזים)		

31 בדצמבר 2017		
מאזני ^(ד)	חוץ מאזני	כולל
במיליוני ש"ח		
1. סיכון אשראי בעייתי: ^(א)		
סיכון אשראי פגום	3,462	253
3,715		
סיכון אשראי נחות	916	52
968		
סיכון אשראי בהשגחה מיוחדת ^(ב)	2,996	950
3,946		
סך הכל סיכון אשראי בעייתי	7,374	1,255
8,629		
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ב)	886	-
886		
2. נכסים שאינם מבצעים:		
חובות פגומים (NPL)	2,713	-
2,713		
נכסים שהתקבלו בגין אשראים שסולקו	13	-
13		
סך הכל נכסים שאינם מבצעים	2,726	-
2,726		
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL)	1.01	
מסך האשראי לציבור (באחוזים)		

הערה: סיכון אשראי מאזני וחץ מאזני מוצג לפני השפעת הפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת ביטחונות המותרים לניכוי לצורך חבות של לווה ושל קבוצת לווים.

(א) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ב) לרבות בגין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ג) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 136](#).

(ד) סוג מחדש. למידע נוסף ראה [ביאור 13](#).

תנועה ביתרת פגומים

תנועה בחובות פגומים בגין אשראי לציבור

31 בדצמבר							
2018				2017 ^(ב)			
במיליוני ש"ח							
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל	מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל
3,049	29	377	3,455	3,834	46	399	4,279
יתרת חובות פגומים לתחילת השנה							
826	2	271	1,099	1,059	-	208	1,267
חובות שסווגו כחובות פגומים במהלך השנה							
(340)	-	-	(340)	(32)	-	-	(32)
חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום							
(388)	-	(126)	(514)	(468)	(1)	(98)	(567)
חובות פגומים שנמחקו							
(685)	-	(138)	(823)	(1,313)	(16)	(132)	(1,461)
חובות פגומים שנפרעו							
(81)	-	-	(81)	(31)	-	-	(31)
אחר							
(1)	-	(44)	(45)	-	-	-	-
בניכוי יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה ^(א)							
2,380	31	340	2,751	3,049	29	377	3,455
יתרת חובות פגומים לסוף השנה							

מזה: תנועה בחובות בעייתיים בארגון מחדש

31 בדצמבר							
2018				2017			
במיליוני ש"ח							
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל	מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל
1,753	8	331	2,092	2,327	9	343	2,679
יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לתחילת השנה							
321	-	195	516	548	-	152	700
ארגונים מחדש שבוצעו במהלך השנה							
(162)	-	-	(162)	-	-	-	-
חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום בשל ארגון מחדש עוקב							
(102)	-	(43)	(145)	(95)	(1)	(28)	(124)
חובות בארגון מחדש שנמחקו							
(509)	-	(146)	(655)	(1,013)	-	(136)	(1,149)
חובות בארגון מחדש שנפרעו							
17	-	-	17	(14)	-	-	(14)
התאמות מתרגום דוחות כספיים							
-	-	(18)	(18)	-	-	-	-
בניכוי יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה ^(N)							
1,318	8	319	1,645	1,753	8	331	2,092
יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לסוף השנה							

(א) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 36](#).
(ב) סווג מחדש. למידע נוסף ראה [ביאור 13](#).

גילוי, הערכה, סיווג, וכללי הפרשה להפסדי אשראי

בנושא הוצאות בגין הפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים שנכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2011 והעדכונים של הוראות אלו ממועד זה. הבנק נוהג לאמוד, להעריך ולעדכן את גובה ההפרשה להפסדי אשראי באופן שוטף, בהתאם לניסיון העבר, ניתוח מצבם של הלווים הנבחרים באופן פרטני, וכן בהתאם לתחזיות כלכליות והערכות לגבי השווקים והסקטורים העסקיים השונים.

תנועה ביתרת ההפרשה המאזנית להפסדי אשראי בגין החובות הפגומים

31 בדצמבר							
2018				2017			
במיליוני ש"ח							
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל	מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל
יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לתחילת השנה							
447	5	61	513	637	6	88	731
הכנסות בגין הפסדי אשראי ^(א)							
(202)	(1)	78	(125)	(283)	-	(45)	(328)
מחיקות חשבונאיות							
(390)	-	(124)	(514)	(468)	(1)	(98)	(567)
גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות							
605	-	144	749	561	-	116	677
בניכוי יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה ^(ב)							
(1)	-	(9)	(10)	-	-	-	-
יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לסוף השנה							
459	4	150	613	447	5	61	513

(א) בניכוי גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות.

(ב) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 36](#).

למידע נוסף בנוגע לאופן קביעת שיעורי הפרשה קבוצתית ראה פרק [מדיניות חשבונאית בנושאים קריטיים](#).

למידע נוסף בנוגע להפרשות ראה [ביאור 13](#).

להלן פירוט מדדי סיכון האשראי

31 בדצמבר		
2018 ^(א)	2017 ^(ב)	
באחוזים		
1.0	1.3	שיעור יתרת אשראי לציבור פגום מיתרת האשראי לציבור
0.4	0.3	שיעור יתרת אשראי לציבור שאינו פגום שנמצא בפיגור של 90 ימים או יותר מיתרת האשראי לציבור
1.9	2.2	שיעור סיכון אשראי בעייתי בגין הציבור מסיכון אשראי כולל בגין הציבור
0.2	0.1	שיעור ההוצאות בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור
(0.1)	(0.2)	שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור הממוצעת
1.4	1.4	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור
143.0	107.0	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת אשראי לציבור פגום
103.8	85.2	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור, מיתרת אשראי לציבור פגום בתוספת יתרת אשראי לציבור אשר נמצא בפיגור של 90 ימים או יותר
(6.4)	(11.1)	שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור

(א) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 36](#).

(ב) סווג מחדש. למידע נוסף ראה [ביאור 13](#).

למידע נוסף בנוגע להוראות מדידה וגילוי של חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי ראה פרק [מדיניות חשבונאית קריטית, הפרשה להפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים](#).

ריכוזיות האשכנזי

סיכון הריכוזיות מוגדר כחשיפה בודדת או קבוצה של חשיפות בעלות מכנה משותף ופוטנציאל לגרימת הפסדים משמעותיים. ניהול סיכוני הריכוזיות מתבצע בעיקר על ידי קביעת מגבלות ומעקב ובקרה אחרי עמידה בהן.

מקורות הריכוזיות הרלוונטיים לתיק האשכנזי של הבנק הינם: ענפי משק, לווה בודד וקבוצות לווים.

סיכון הריכוזיות מנוהל באמצעות הקפדה על עמידה בכל המגבלות הרגולטוריות, וכן באמצעות הגדרה וניטור שוטף לגבי העמידה במכלול של מגבלות פנימיות (שהינן מחמירות בהשוואה למגבלות הרגולטוריות).

פיזור תיק האשכנזי בין ענפי המשק השונים

תיק האשכנזי של הבנק מפוצל בין ענפי המשק השונים במטרה לפזר את הסיכון הגלום במצב של ריכוז גבוה בענף אחד. בענפי משק המאופיינים ברמת סיכון נמוכה יחסית, אנו שואפים להגיע לשיעור מימון גבוה מחלקנו במערכת.

מדיניות האשכנזי של הבנק לגבי מגזרי פעילות שונים ולגבי ענפי משק שונים משתנה מעת לעת בהתאם לסביבה העסקית, למיקוד העסקי של הבנק, לתיאבון הסיכון של הבנק ולהנחיות כלליות וספציפיות של בנק ישראל.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק

31 בדצמבר 2018						
הפסדי אשראי ^(ג)						
סיכון אשראי כולל ^(א)	מזה: דירוג ביצוע אשראי ^(ה)	מזה: סיכון אשראי בעייתי ^(ד)	מזה: סיכון אשראי פגום	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	מחיקות חשבונאיות נטו	יתרת הפרשה להפסדי אשראי
במיליוני ש"ח						
בגין פעילות לווים בישראל						
ציבור-מסחרי						
תעשייה	24,314	23,457	857	470	9	(513)
בינוי ונדל"ן - בינוי ^(ו)	47,469	46,704	765	282	7	10
בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן	28,665	28,061	604	433	(107)	(80)
מסחר	29,556	28,465	1,091	277	129	131
שרותים פיננסיים	28,076	28,054	22	8	(13)	(6)
ענפים אחרים	44,686	43,377	1,309	553	151	56
סך הכל מסחרי^(ז)	202,766	198,118	4,648	2,023	176	35
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	82,339	81,477	862	-	32	4
אנשים פרטיים - אחר	64,930	63,951	979	383	241	165
בניכי יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה ^(ח)	(19,869)	(19,497)	(372)	(45)	-	-
סך הכל ציבור- פעילות בישראל	330,166	324,049	6,117	2,361	449	204
בנקים בישראל וממשלות בישראל	44,203	44,203	-	-	-	(3)
בניכי יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה ^(ח)	(33)	(33)	-	-	-	-
סך הכל בנקים בישראל וממשלות בישראל	44,170	44,170	-	-	-	(3)
סך הכל פעילות בישראל	374,336	368,219	6,117	2,361	449	204
בגין פעילות לווים בחו"ל						
סך הכל ציבור - פעילות בחו"ל	64,845	63,277	1,568	616	70	52
בנקים וממשלות בחו"ל	38,689	38,689	-	-	-	-
בניכי יתרות שסווגו כמוחזקות למכירה	(2)	(2)	-	-	-	-
סך הכל פעילות בחו"ל	103,532	101,964	1,568	616	70	52
סך הכל פעילות בישראל ובחו"ל	477,868	470,183	7,685	2,977	519	256

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(ב) אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 290,254, 102,588, 12,756, 1,257, 71,013 מיליון ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ד) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.
- (ו) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ז) יתרת החובות המסחריות כוללת יתרת הלוואות לדיור בסך 913 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ח) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת](#) למידע נוסף ראה [וביאור 36](#).

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק על בסיס מאוחד (המשך)

31 בדצמבר 2017						
סיכון אשראי כולל ^(א)	מזה: דירוג ביצוע אשראי ^(ה)	מזה: סיכון אשראי בעייתי ^(ד)	מזה: סיכון אשראי פגום	הפסדי אשראי ^(ג)		
				הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	מחיקות חשבונאיות נטו	יתרת הפרשה להפסדי אשראי
במיליוני ש"ח						
בנין פעילות לווים בישראל						
ציבור-מסחרי						
תעשייה	23,011	21,998	1,013	577	104	148 (472)
בינוי ונדל"ן - בינוי ^(א)	49,881	48,679	1,202	309	72	47 (354)
בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן	27,695	26,941	754	672	(302)	(252) (399)
מסחר	27,937	26,973	964	335	57	87 (309)
שרותים פיננסיים	21,720	21,706	14	3	(76)	(56) (145)
ענפים אחרים	44,328	42,943	1,385	741	76	87 (464)
סך הכל מסחרי^(ח)	194,572	189,240	5,332	2,637	(69)	61 (2,143)
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	79,034	78,313	721	-	(10)	8 (443)
אנשים פרטיים - אחר	66,476	65,535	941	372	188	229 (733)
סך הכל ציבור-פעילות בישראל^(ח)	340,082	333,088	6,994	3,009	109	298 (3,319)
בנקים בישראל וממשלות בישראל	45,082	45,082	-	-	2	- (3)
סך הכל פעילות בישראל	385,164	378,170	6,994	3,009	111	298 (3,322)
בנין פעילות לווים בחו"ל						
סך הכל ציבור - פעילות בחו"ל	56,962	55,327	1,635	699	61	114 (378)
בנקים וממשלות בחו"ל	43,294	43,294	-	-	-	-
סך הכל פעילות בחו"ל	100,256	98,621	1,635	699	61	114 (378)
סך הכל פעילות בישראל ובחו"ל	485,420	476,791	8,629	3,708	172	412 (3,700)

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(ב), אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 283,744, 117,870, 9,580, 1,161, 73,065 מיליון ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ד) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.
- (ו) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ז) יתרת החובות המסחריים כוללת יתרת הלוואות לדיור בסך 1,066 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ח) הנתונים סווגו מחדש בעקבות מהלך טיוב שבוצע בשנת 2018.

הפעילות ומגבלות הסיכון בענף הבינוי והנדל"ן

ענף הבינוי והנדל"ן הינו תחום הפעילות שבו לבנק חשיפת האשראי הגדולה ביותר מבין ענפי המשק העסקיים. בדומה ליתר ענפי המשק, מוגדרים במדיניות האשראי מתודולוגיות ופרמטרים פנימיים למימון עסקאות בכל אחד מענפי המשנה של תחום הנדל"ן.

הדגש שנותן לאומי למימון ענף הנדל"ן מתבטא, בין היתר, בכך שחלק משמעותי מהפעילות של הבנק מרוכז במערך ייעודי המתמחה בליווי לקוחות מתחום זה. מערך בנייה ונדל"ן מלווה את העסקאות הגדולות ו/או המורכבות בתחום, תוך הבאה לידי ביטוי של המומחיות והניסיון המעשי של קציני האשראי המאיישים אותו.

חלק מהותי ממימון פרויקטים של בנייה ותשתית נעשה במתכונת "הפרויקט הסגור" (Construction Loan) המאופיין בבחינה תקופתית שוטפת ומעקב צמוד אחר הפרמטרים הרלוונטיים (כגון: קצב המכירות, התקדמות הבנייה, עמידה בתקציב), תוך הסתמכות, בין השאר, על מפקחי בנייה חיצוניים ומוסמכים.

המעקב אחר תיק האשראי בתחום הנדל"ן מבוצע באופן הדוק תוך ניטור המגמות בנתונים המאקרו כלכליים במשק וניטור התפתחות מאפייני הסיכון של סגמנט זה בבנק.

בנוסף, מנותח הסיכון לתחום הנדל"ן במסגרת תרחיש קיצון מרכזי שהבנק בוחן, כאשר הפסדי האשראי מפולחים לפי ענפי המשנה ונבחנים אל מול הערכת הסיכון ותיאבון הסיכון.

בנוסף למגבלה הרגולטורית ובמטרה לנהל באופן אפקטיבי את התמהיל הפנימי של סיכון האשראי, מקפיד הבנק על פיזור בין איזורים גיאוגרפיים שבהם מוקמים הפרויקטים בהתאם לביקושים, ובין ענפי המשנה השונים.

להלן התפתחות החבויות לענף בינוי ונדל"ן (בישראל ובחו"ל)

31 בדצמבר			
	2018	2017	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
סיכון אשראי מאזני	59,954	54,048	5,906 (10.9)
ערבויות לרוכשי דירות ^(א)	4,655	8,082	(3,427) (42.4)
סיכון אשראי חוץ מאזני אחר ^(א)	27,192	29,669	(2,477) (8.3)
סך הכל	91,801	91,799	2

(א) במונחי סיכון אשראי.

בהמשך לפוליסות דומות שנרכשו בעבר, נרכשה בשנת 2018 פוליסת ביטוח לתיק ערבויות מכוח חוק מכר (דירות) ולהתחייבות להוצאת ערבות ממבטחי משנה בינלאומיים, בעלי דירוג אשראי בינלאומי גבוה. פוליסת הביטוח מבטיחה את הבנק למקרה בו יידרש לשלם בשל חילוט הערבויות, והכל על פי תנאי הפוליסה. רכישת הביטוח מאפשרת להפחית את ההון המרותק בגין סיכון האשראי הנובע מהנפקת הערבויות תוך שימוש בפוליסה "כמפחיתת סיכון אשראי" (ההפחתה הינה בהתאם לדירוג מבטחי המשנה). הביטוח הינו בגין פרויקטים שיחלו עד ליום 31 בדצמבר 2019.

נכון ליום 31 בדצמבר 2018 הבנק עומד במגבלה הרגולטורית ובמגבלות הפנימיות, שהינן בהלימה להערכת הבנק את הסיכון בענפי המשנה השונים.

להלן השיעור שמהווה כל אחד מענפי המשנה העיקריים מתוך החבות הכוללת של הבנק לתחום הנדל"ן, נכון לסוף 2018:

- ייזום בנייה למגורים: כ-46%.
- פעילויות בנדל"ן (בעיקר נכסים מניבים): כ-37%.
- אחר: כ-17%.

להלן נתונים נוספים על האשראי הכולל

להלן התפלגות סך כל האשראי לציבור וסיכון אשראי חוץ-מאזני לפי גודל האשראי ללווה בודד

31 בדצמבר 2018						31 בדצמבר 2017		
שיעור מסך הכל ממספר סך הכל הלווים ⁽¹⁾	שיעור מסך הכל האשראי ⁽¹⁾	שיעור מסך הכל אשראי חוץ מאזני ⁽²⁾	שיעור מסך הכל ממספר סך הכל הלווים	שיעור מסך הכל האשראי	שיעור מסך הכל המאזני	תקרת האשראי באלפי ש"ח		
באחוזים			באחוזים			עד	מ-	
80.8	5.9	20.2	80.9	6.2	20.5	80	-	
15.7	20.4	11.9	15.7	21.8	11.6	600	80	
2.4	14.0	3.7	2.3	14.3	3.5	1,200	600	
0.6	6.4	2.2	0.6	6.5	2.2	2,000	1,200	
0.4	8.6	5.1	0.4	9.0	4.9	8,000	2,000	
0.1	6.5	5.0	0.1	6.6	4.5	20,000	8,000	
0.04	7.0	5.6	0.04	6.5	5.3	40,000	20,000	
0.04	17.8	18.1	0.04	16.8	17.9	200,000	40,000	
0.01 ^(א)	9.6	16.1	0.01 ^(א)	9.4	20.1	800,000	200,000	
0.001 ^(ב)	3.8	12.1	0.001 ^(ב)	2.9	9.5	מעל 800,000		
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכל		

(א) ב-2018 - 121 לווים וב-2017 - 134 לווים.

(ב) ב-2018 - 19 לווים וב-2017 - 16 לווים.

(ג) שיעור האשראי המאזני המוחזק למכירה מסך כל האשראי המאזני 3%.

שיעור האשראי החוץ מאזני המוחזק למכירה מסך כל האשראי החוץ מאזני 11%.

שיעור מספר הלווים בגין נכס מוחזק למכירה 38%.

למידע נוסף על חלוקת האשראי לפי גודל - ראה [ביאור 3.0](#).

להלן סיכון אשראי לפי גודל אשראי של לווה שהיקפו עולה על 800 מיליון ש"ח

31 בדצמבר 2017				31 בדצמבר 2018				תקרת האשראי במיליוני ש"ח
סיכון אשראי חוץ מאזני	אשראי מאזני	מספר לווים	סיכון אשראי חוץ מאזני	אשראי מאזני	מספר לווים			
במיליוני ש"ח				במיליוני ש"ח				מ- עד
6,264	4,266	11	5,090	5,426	11	1,200	800	
2,974	2,633	4	3,670	2,079	4	1,600	1,200	
-	-	-	2,787	2,548	3	2,000	1,600	
1,122	1,126	1	1,325	1,067	1	2,392	2,000	
10,360	8,025	16	12,872	11,120	19		סך הכל	

אין צדדים קשורים שהאשראי בגינם וסיכון האשראי החוץ מאזני עולה על 800 מיליון ש"ח.

קבוצות לווים¹

מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים

ביום 1 באוגוסט 2018 פרסם בנק ישראל תיקון להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313 בנושא מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים.

לפירוט ראה פרק [חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#).

הקבוצה מקיימת תהליכי מעקב סדורים על מנת לוודא כי היא ממלאת אחר מגבלות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313. ליום 31 בדצמבר 2018, הבנק עומד במגבלות אלה.

ליום 31 בדצמבר 2018, אין לקבוצה חשיפת אשראי לקבוצת לווים שחבותם עולה על 15% מהון הבנק (כהגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313).

חשיפה למדינות זרות

חלק א' - מידע בדבר סך כל החשיפות למדינות זרות, ובדבר חשיפות למדינות שסך סכום החשיפה לכל אחת מהן הוא מעל 1% מסך הנכסים או מעל 20% מסך ההון לצורך חישוב יחס ההון, לפי הנמוך ביניהם:

31 בדצמבר 2017			31 בדצמבר 2018		
חשיפה (א)(ב)			חשיפה (א)(ב)		
סך הכל	חוץ מאזנית ^(ג)	מאזנית	סך הכל	חוץ מאזנית ^(ג)	מאזנית
במיליוני ש"ח					
36,665	5,838	30,827	40,908	6,704	34,204
19,530	7,513	12,017	17,878	6,983	10,895
4,814	1,968	2,846	4,448	1,654	2,794
3,257	1,898	1,359	2,291	1,064	1,227
6,166	2,208	3,958	5,537	1,086	4,451
17,763	2,850	14,913	18,302	2,646	15,656
88,195	22,275	65,920	89,364	20,137	69,227
1,009	234	775	676	221	455
5,067	1,935	3,132	5,310	1,418	3,892
610	206	404	731	56	675

- (א) החשיפה למדינות זרות מוצגת על בסיס סיכון סופי.
- (ב) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני, סיכון אשראי מסחרי בעייתי וחובות פגומים מוצגים לפני השפעת ההפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת הביטחונות המותרים לניכוי לצורך מגבלות על חבות של לווה וקבוצת לווים ולפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.
- (ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, לפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.
- (ד) החשיפה למדינות ה-GIPS כוללת את המדינות: יוון, איטליה, פורטוגל וספרד.
- (ה) החשיפה למדינות ה-LDC כוללת את המדינות המוגדרות כמדינות פחות מפותחות, שהינן ארצות המסווגות על ידי הבנק העולמי כבעלות הכנסה נמוכה או בינונית.
- (ו) חשיפה למדינות זרות עם בעיות נזילות כפי שהוגדר על ידי בנק ישראל (מדינה אשר מקבלת סיוע כספי מ-IMF או שהתחייבותיה מדורגות בדירוג אשראי CCC או נמוך יותר). הסכום מתייחס ל-12 מדינות (בשנת 2017 ל-9 מדינות).
- (ז) בשנת 2018 כולל יתרות בגין נכסים המוחזקים למכירה בסך 1.3 מיליון ש"ח.

חלק ב' - ליום 31 בדצמבר 2018 וליום 31 בדצמבר 2017 אין חשיפה מאזנית מצרפית למדינות זרות שסך החשיפה לכל אחת מהן הינו בין 0.75% לבין 1% מסך הנכסים במאוחד או בין 15% לבין 20% מההון, לפי הנמוך.

¹ קבוצת לווים הם כל אלה יחד: הלווה, אדם השולט בו וכל מי שנשלט על ידי אלה, כאשר תאגיד נשלט על ידי יותר מאדם אחד יש לכלול בקבוצת לווים אחת את אותם שולטים שהתאגיד הנשלט הוא מהותי עבורם (כגון: מבחינה הונית), לרבות התאגיד הנשלט וכל מי שנשלט על ידם. תאגיד מוחזק שהינו מהותי עבור מחזיק שאין לו שליטה וכל הנשלט על ידם; לווים הקשורים באופן שפגיעה ביציבות הפיננסית של אחד מהם עלולה להשליך על היציבות הפיננסית של האחר, או שאותם גורמים עלולים להשליך על היציבות הפיננסית של שניהם.

חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים

חשיפת האשראי למוסדות פיננסיים זרים מתייחסת לבנקים מסחריים, לחברות החזקה בנקאיות, בנקים להשקעות, חברות ביטוח וגופים מוסדיים.

החשיפה כוללת בעיקר פיקדונות בבנקים הזרים לתקופות קצרות עד שבוע ואגרות חוב בדרך כלל לתקופה של עד 5 שנים. הבנק מנהל מעקב הדוק אחר מצבם של בנקים בעולם ומנתח באופן תדיר את איתנותם הפיננסית. הבנק מנהל רשימה מצומצמת של בנקים איכותיים שבהם הבנק והשלוחות בחו"ל מבצעים פיקדונות.

להלן חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים^(א)

31 בדצמבר 2018			
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(ג)	חשיפת אשראי נוכחית	במיליוני ש"ח
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(ד)			
AA- עד AAA	19,229	967	20,196
A+ עד A-	3,253	476	3,729
BBB+ עד BBB-	397	188	585
BB+ עד B-	26	8	34
נמוך מ: B-	1	-	1
ללא דרוג	225	-	225
סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים ^(ה)	23,131	1,639	24,770
סיכון אשראי בעייתי	-	-	-

31 בדצמבר 2017			
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(ג)	חשיפת אשראי נוכחית	במיליוני ש"ח
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(ד)			
AA- עד AAA	14,983	913	15,896
A+ עד A-	3,747	613	4,360
BBB+ עד BBB-	281	298	579
BB+ עד B-	10	11	21
נמוך מ: B-	14	18	32
ללא דרוג	396	1	397
סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים	19,431	1,854	21,285
סיכון אשראי בעייתי	-	-	-

(א) מוסדות פיננסיים זרים כוללים: בנקים, בנקים להשקעות, דילרים/ברוקרים, חברות ביטוח וגופים מוסדיים.
(ב) פיקדונות בבנקים, אשראי לציבור, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים אחרים בגין מכשירים נגזרים (שווי הוגן של נגזרים) והשקעות באגרות חוב כולל אגרות חוב של בנקים מסוג Subordinated ב-31 בדצמבר 2018 בשווי של 345 מיליון ש"ח וב-31 בדצמבר 2017 בשווי של 253 מיליון ש"ח.

(ג) בעיקר ערבויות והתחייבויות למתן אשראי (ללא נגזרים חוץ מאזניים).

(ד) הבנק משתמש בדירוג של סוכנות S&P-I Moody's בלבד לדירוג המוסדות הפיננסיים הזרים אליהם קיימת חשיפת אשראי.

(ה) כולל יתרות שסווגו כנכסים והתחייבויות מוחזקים למכירה בסך 1.3 מיליון ש"ח.

הערות:

1. חשיפות האשראי אינן כוללות השקעות בניירות ערך מגובי נכסים (למידע נוסף ראה [ביאור 12](#)).
2. חלק מהבנקים קיבלו תמיכות ממשלתיות באופנים שונים, ובכלל זה בהשקעה ישירה בהון הבנק, בערבות ממשלתית לתיקי נכסים מסוימים של הבנקים, בערבויות לגיוס מקורות לבנקים, וכו'.
3. למידע נוסף לגבי הרכב חשיפות האשראי בגין מכשירים נגזרים מול בנקים ודילרים/ברוקרים (מקומיים וזרים) ראה [ביאור 228.ב](#) בדוח הכספי.

סיכונים בתיק הלוואות לדיור

התפתחויות בסיכונים אשראי

במהלך שנת 2018 חל גידול בהעמדות אשראי חדש ("ביצועים") בקשר עם ביקושים לאשראי לדיור בישראל הן למטרת מגורים והן למטרת השקעה.

לאור המגמות בשנים האחרונות, ועל מנת לוודא ניהול סיכונים אפקטיבי, מנוטר תיק הלוואות לדיור באופן שוטף, תוך ניתוח המגמות במאפייני ובמוקדי הסיכון בעיקר במאפיינים הבאים: שיעורי המימון, יכולת החזר חודשי, דירוגי אשראי בהתאם למודל הסטטיסטי הפנימי של הבנק.

הבנק מקפיד על מדיניות חיתום מאוזנת הלוואות בחשבון את יכולת החזר של הלווה, בסיס ההצמדה והרביית, שיעור המימון ועוד, זאת תוך עמידה בכל הוראות הפיקוח על הבנקים.

במסגרת העמדת הלוואות לדיור, מעמיד הבנק גם הלוואות פרטניות למשתתפים בקבוצת רכישה. מימון במסגרת קבוצת רכישה נותן מענה לביקושי שוק של התארגנויות פרטיות, בעלי קרקע היסטוריים וכיו"ב. מהיבט הסיכון, המימון ניתן לאוכלוסיות שונות, בפיקוח גיאוגרפי, ולאחר שכל לווה עובר בדיקת יכולת סילוק להלוואה.

להלן נתונים על ביצועי הלוואות חדשות שניתנו והלוואות שמוחזרו לרכישת דירת מגורים ובמשכון דירת מגורים בישראל

	2017	2018	
	סך הכל שנתי	סך הכל שנתי	שיעור השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	ב-%
מכספי הבנק	11,762	7,976	47.5
מכספי האוצר	114	82	39.0
הלוואות חדשות	11,876	8,058	47.4
הלוואות שמוחזרו	1,822	1,198	52.1
סך כל ביצועים	13,698	9,256	48.0

גילוי על הלוואות לדיור

להלן הנתונים בנוגע להתפתחות תיק הלוואות לדיור.

התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו בישראל

	יתרת תיק האשראי	שיעור השינוי
	במיליוני ש"ח	ב-%
31 בדצמבר 2016	78,184	(2.4)
31 בדצמבר 2017	77,005	(1.5)
31 בדצמבר 2018	79,944	3.8

בשנת 2018 חל גידול בהיקף האשראי לדיור הנובע מגידול בכמות הלוואות המועמדות ומסיום שיתוף העמדות אשראי עם גוף מוסדי.

התפתחות יתרת תיק האשראי לדיור על פי בסיסי הצמדה וכשיעור מיתרת תיק האשראי של הבנק

סך כל תיק האשראי במיליוני ש"ח	מגזר לא צמוד		מגזר צמוד מדד				מגזר מט"ח	
	ריבית קבועה		ריבית משתנה		ריבית קבועה		ריבית משתנה	
	שיעור מתיק האשראי במיליוני ש"ח	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור מתיק האשראי במיליוני ש"ח	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור מתיק האשראי במיליוני ש"ח	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור מתיק האשראי במיליוני ש"ח	יתרה במיליוני ש"ח
31 בדצמבר 2016	17.5	13,706	40.0	11,792	15.1	20,194	25.8	1,243
31 בדצמבר 2017	18.0	13,858	41.2	12,002	15.6	18,405	23.9	1,010
31 בדצמבר 2018	18.6	14,848	41.3	12,596	15.8	18,503	23.1	959

התפתחות האשראי החדש לדיור על פי מסלולי ריבית בישראל

להלן התפתחות ביצוע האשראי החדש על פי מסלולי ריבית משתנה וקבועה (הלוואה בריבית משתנה הינה הלוואה שהריבית שהיא נושאת עשויה להשתנות לאורך תקופת חי' ההלוואה)

2018	2017	2016			
רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	ממוצע שנתי	ממוצע שנתי
שיעור מכיצוע					
באחוזים					
19.4	17.7	15.8	15.0	15.3	18.7
קבועה - צמודה					
18.9	17.5	16.6	15.6	16.4	13.3
משתנה כל 5 שנים ומעלה - צמודה					
-	-	0.1	-	0.1	0.6
משתנה עד 5 שנים - צמודה					
25.8	26.1	28.8	31.3	29.6	30.2
קבועה - לא צמודה					
4.0	5.2	5.9	6.3	6.9	7.7
משתנה כל 5 שנים ומעלה - לא צמודה					
31.6	33.1	32.7	31.2	31.3	29.2
משתנה עד 5 שנים - לא צמודה					
0.3	0.4	0.1	0.6	0.4	0.3
משתנה - מט"ח					

שיעור האשראי החדש שהעמיד הבנק בהלוואות לדיור בריבית משתנה במהלך שנת 2018 עמד על 55% בדומה לנתון בשנת 2017. הנתונים מתייחסים לכל מסלולי הריבית המשתנה ומגזרי ההצמדה השונים לרבות הלוואות בהן הריבית משתנה מדי תקופה של חמש שנים ומעלה. בנטרול הלוואות בהן שיעור הריבית המשתנה, משתנה מדי תקופה של 5 שנים ומעלה, אשר הוראת המפקח מחריגה אותה מהגדרת הלוואות בריבית משתנה, שיעור האשראי לדיור בריבית משתנה שהועמד במהלך שנת 2018 הינו 32.4% לעומת 31.8% בשנת 2017.

נתונים המתייחסים לאשראי חדש לדיור בישראל

במהלך שנת 2018 הועמדו הלוואות חדשות לדיור בסך של כ-11.8 מיליארד ש"ח מכספי הבנק.

ההלוואה הממוצעת שהועמדה על ידי הבנק בשנת 2018 היתה 717 אלפי ש"ח, לעומת 708 אלפי ש"ח בשנת 2017 ו-641 אלפי ש"ח בשנת 2016.

יובהר כי במהלך השנים 2016 (החל מחודש יוני) ו-2017 התקיים שיתוף בהעמדת אשראי עם גוף מוסדי. חשיפת הבנק להלוואה ממוצעת בתקופת השיתוף הייתה נמוכה יותר ועמדה על 529 אלפי ש"ח בשנת 2017 ו-555 אלפי ש"ח בשנת 2016.

להלן יתרת תיק ההלוואות לדיור והיתרות בפיגור מעל 90 יום פיגור בישראל

יתרת חוב רשומה		סכום בפיגור	שיעור הסכום בפיגור
במיליוני ש"ח		באחוזים	
31 בדצמבר 2016	78,645	747	0.9
31 בדצמבר 2017	77,448	743	1.0
31 בדצמבר 2018	80,417	862	1.1

יתרת ההפרשה להפסדי אשראי ליום 31 בדצמבר 2018, הכוללת את ההפרשה הקבוצתית על הלוואות לדיור הינה 473 מיליון ש"ח המהווה 0.59% מיתרת האשראי לדיור, לעומת יתרת ההפרשה ליום 31 בדצמבר 2017, בסך של 443 מיליון ש"ח ומהווה 0.57% מיתרת האשראי לדיור.

התפתחות שיעור מימון, באשראי חדש, מעל 60% בישראל

להלן התפתחות האשראי החדש שהעמיד הבנק בשיעור מימון הגבוה מ-60% (שיעור מימון הינו היחס בין שיעור האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לבין שווי הנכס המשועבד, בעת העמדת מסגרת האשראי)

2018		2017		2016	
רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	ממוצע שנתי	ממוצע שנתי
שיעור מימון					
באחוזים					
17.2	16.7	18.0	18.0	18.0	16.1
16.1	16.6	16.3	13.0	16.0	14.7
0.20	0.07	0.05	0.20	0.09	0.12

ב-15 במרס 2018 תוקן סעיף 72 להוראה 203 של בנק ישראל, כך שהקצאת ההון על הלוואות שניתנו ממועד זה, לרכישת דירה בשיעור 60% מימון ומעלה, הופחתה מ-75% ל-60%.

התפתחות שיעור מימון, יתרת תיק האשראי בישראל

שיעור המימון הממוצע של יתרת תיק האשראי ליום 31 בדצמבר 2018 עומד על 45.6% לעומת 46.0% בשנת 2017.

התפתחות באשראי חדש, בו יחס ההחזר נמוך מ-2.5 בישראל

יחס ההחזר מוגדר כיחס בין ההכנסה החודשית הפנויה ובין ההחזר החודשי.

שיעור ההלוואות שהועמדו בשנת 2018 בהן יחס ההחזר נמוך מ-2.5 במועד אישור האשראי, עמד על 0.8% מסך העמדות האשראי החדשות, לעומת 1.4% בשנת 2017.

חישוב זה תואם את הנחיות בנק ישראל לצורך הדיווח על פי הוראה 876.

התפתחות באשראי חדש, בו מועדי הפירעון ארוכים מ-25 שנה בישראל

שיעור האשראי החדש של הלוואות לדירור בשנת 2018, בהן מועדי הפירעון על פי חוזי הלוואה ארוכים מ-25 שנה, עמד בממוצע על כ-36% מסך האשראי החדש שהועמד, לעומת שיעור ממוצע של כ-35% במהלך שנת 2017 ושל כ-36% בשנת 2016.

סיכון אשראי לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדירור)

האשראי הפרטי, אשר יכולת ההחזר שלו מבוססת בעיקרה על כושר ההשתכרות של משק הבית, מאופיין בפיזור נרחב מאוד של לוויים, במגוון של מוצרי אשראי (הלוואות לסוגיהן, עו"ש, כרטיסי אשראי) ובהיקף נמוך (בממוצע) של אשראי ללקוח בודד. פעילות הלקוחות הפרטיים מרוכזת, רובה ככולה, בחטיבה הבנקאית.

במטרה להתמודד עם הגידול בהיקפי האשראי הפרטי ועם מוטת השליטה הרחבה הנדרשת לניהולו, וכן במטרה ליישם ממשל תאגידי נאות, הורחבו וחוזקו בשנים האחרונות מספר פונקציות, הן בחטיבה הבנקאית המהווה קו הגנה ראשון, והן בחטיבה לניהול סיכונים המהווה קו הגנה שני.

בחטיבה הבנקאית פועלות מזה מספר שנים יחידות ייעודיות ומתמחות, כאשר המרכזיות שבהן:

מרכזי ניהול אשראי וסיכונים - מרכזים את הטיפול בכל בקשות האשראי שהן מעבר לסמכויות הסניפים, תוך יצירת הפרדה בין מנהל הלקוח לגורם המאשר את מתן האשראי; מהווים עוגן מקצועי לאנשי האשראי בסניפים; מנהלים שגרת מעקב ובקרה אשר תוצאותיה משוקפות הן לדרג השטח בסניפים והן להנהלת החטיבה.

יחידות גבייה מוקדמת ומרכזי חוב"ב - מרכזים את הטיפול בחובות שבהם קיימת חריגה או אותר פיגור בתשלומים טרום סיווג הלווה כבעייתי, וכן בלקוחות שסווגו כבעייתיים. יחידות אלה מקיימות שירות מקצועי של הליכי טיפול, הסדרים וגבייה, ובכלל זה על ידי הפעלת משרדי עורכי דין חיצוניים.

בחטיבה לניהול סיכונים מבוצעים ניטור ובקרת קו הגנה שני, הכוללים בין היתר: איתור מגמות וסגמנטים בתיק האשראי הפרטי, מעקב אחר טיב הניבוי של המודלים לאמידת סיכון הלוויים, בחינת טיבם ושלמותם של נוהלי הבקרה של הגורמים העסקיים, בחינת מדגמים של תיקים פרטניים לפי הצורך ועוד.

מדיניות האשראי הפרטי, אותה מגבשת החטיבה לניהול סיכונים בשיתוף החטיבה הבנקאית, מהווה נדבך מרכזי בהתוויית תיאבון הסיכון ובהכוונת הניהול השוטף של פעילות זאת. בין העקרונות המרכזיים מתוך מדיניות האשראי הפרטי ניתן למנות: הערכת אומדן סיכון האשראי של כל לווה, ביסוס החלטות החיתום על יכולת שירות החוב של הלווה מתוך ההכנסות, קיום מערך סמכויות אשראי מוגדר ומובנה, דגשים על התנהגות עסקית הוגנת (שקיפות ומסירת מידע, התאמה של המוצר לצרכי הלקוח, הוגנות בתמחור, טיפול בתלונות מצד הלקוחות), התאמת האשראי לצרכי הלקוח ויכולתו וערנות מוגברת להיבטי הציות העלולים לנבוע ממתן האשראי.

לאור העלייה שחלה בשנים האחרונות ברמת המינוף של משקי הבית בישראל, בנוסף להקפדה על תהליכי החיתום, הניהול והבקרה ברמת הלווה הבודד, הורחב והוגבר גם הניטור השוטף אחר האשראי הפרטי ברמה האגרגטיבית. גובש סט מדדים פנימי הן ביחס להתפתחויות של התיק בכללותו ("מלאי") והן ביחס לפרופיל סיכון האשראי החדש, המנוטרים באופן שוטף, בתדירות רבעונית לפחות. הפרמטרים שגובשו מתייחסים להיבטים ולמאפיינים רבים המשקפים נקודות מבט מגוונות ומשלימות על סיכון התיק והאשראי החדש. אף שמדובר ב"אורות אדומים" ולא במגבלות (בהגדרתן הפורמאלית), הרי שהם מבטאים את גבולות תיאבון הסיכון הרצוי ברמת תיק האשראי הפרטי. לאור התמשכות המגמות במשק הישראלי ברמת הצריכה הפרטית ובעקבותיה ברמת המינוף של משקי הבית, נמשך גם בשנת 2018 הניטור ההדוק והמוגבר אחר ההתפתחויות בתיק זה. צעדים אלה באים לידי ביטוי בהתפתחות יתרות האשראי הפרטי אשר קטנו במהלך שנת 2018, וכן בפרמטרים נוספים, כפי המוצג להלן.

להלן ההתפתחות יתרות סיכון האשראי (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיוור)

יתרת סיכון אשראי	
במיליוני ש"ח	
31 בדצמבר 2016	49,987
31 בדצמבר 2017 ^(א)	46,325
31 בדצמבר 2018	45,806

(א) סווג מחדש. למידע נוסף ראה [ביאור 13](#).

להלן התפלגות של סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי התקופה הנוותרת לפירעון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיוור)

31 בדצמבר			
2018		2017 ^(א)	
במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%
עד שנה	5,564	19.3	4,979
מעל שנה עד 3 שנים	5,101	17.7	4,968
מעל 3 שנים עד 5 שנים	10,046	34.9	8,914
מעל 5 שנים עד 7 שנים	5,046	17.6	6,353
מעל 7 שנים	419	1.5	559
ללא תקופת פירעון ^(ב)	2,589	9.0	2,726
סך הכל	28,765	100.0	28,499

(א) סווג מחדש. למידע נוסף ראה [ביאור 13](#).

(ב) יתרה זאת כוללת יתרות חובה בחשבונות עובר ושב ויתרות אשראי בפיגור.

להלן התפלגות סיכון האשראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי גודל החבות ללווה בודד (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור)

31 בדצמבר					
		2018		2017 ^(א)	
מ-	גודל סיכון האשראי באלפי ש"ח	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%
-	25	5,143	11.2	4,820	10.4
25	50	6,879	15.0	6,945	15.0
50	75	6,324	13.8	6,481	14.0
75	100	5,598	12.2	5,763	12.4
100	150	8,093	17.7	8,240	17.8
150	200	5,201	11.4	5,199	11.3
200	300	4,930	10.8	5,059	10.9
מעל 300		3,638	7.9	3,818	8.2
סך הכל סיכון אשראי כולל		45,806	100.0	46,325	100.0

(א) סווג מחדש. למידע נוסף ראה [ביאור 13](#).

להלן התפלגות סיכון האשראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי מוצרי אשראי עיקריים (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור)

31 בדצמבר					
		2018		2017 ^(א)	
	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	
יתרות עובר ושב ויתרות מנוצלות בכרטיסי אשראי	6,710	14.7	7,174	15.5	
הלוואות לרכישת רכב (ששועבד)	1,731	3.8	2,052	4.4	
הלוואות אחרות	20,324	44.4	19,273	41.6	
סך הכל סיכון אשראי מאזני	28,765	62.9	28,499	61.5	
מסגרת עובר ושב לא מנוצלת	6,659	14.5	6,870	14.9	
מסגרת כרטיסי אשראי לא מנוצלת	10,103	22.0	10,617	22.9	
סיכון אשראי חוץ מאזני אחר	279	0.6	339	0.7	
סך הכל סיכון אשראי חוץ מאזני	17,041	37.1	17,826	38.5	
סך הכל סיכון אשראי כולל	45,806	100.0	46,325	100.0	

(א) סווג מחדש. למידע נוסף ראה [ביאור 13](#).

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק בחלוקה למגזרי הצמדה ובסיסי ריבית (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור)

31 בדצמבר 2018				
לא צמוד	צמוד	מט"ח	האשראי המאזני	סך הכל סיכון
במיליוני ש"ח				
ב- %				
27,336	42	70	27,448	95.4
1,252	39	26	1,317	4.6
28,588	81	96	28,765	100.0

31 בדצמבר 2017 ^(א)				
לא צמוד	צמוד	מט"ח	האשראי המאזני	סך הכל סיכון
במיליוני ש"ח				
ב- %				
27,502	33	65	27,600	96.8
812	59	28	899	3.2
28,314	92	93	28,499	100.0

(א) סווג מחדש. למידע נוסף ראה [ביאור 13](#).

להלן יתרות תיק הנכסים הפיננסיים של האנשים הפרטיים בבנק בעלי סיכון אשראי כולל (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור)

31 בדצמבר		
2018	2017 ^(א)	
במיליוני ש"ח		
90,500	85,702	פיקדונות הציבור
56,094	59,488	תיקי ניירות ערך
146,594	145,190	סך תיק הנכסים הפיננסיים
35,569	34,721	סך החבות הכוללת ללקוחות בעלי תיק נכסים פיננסיים

(א) סווג מחדש. למידע נוסף ראה [ביאור 13](#).

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי גובה ההכנסה הקבועה^(א) לחשבון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור)

31 בדצמבר				
2018		2017 ^(א)		
גובה הכנסה	במיליוני ש"ח	ב- %	במיליוני ש"ח	ב- %
חשבונות ללא הכנסה קבועה לחשבון	2,095	7.3	2,595	9.1
מזה חשבונות לפירעון אשראי ^(ב)	1,413	4.9	1,942	6.8
נמוכה מ-10 אלפי ש"ח	9,035	31.4	9,408	33.0
הגבוהה מ-10 אלפי ש"ח ונמוכה מ-20 אלפי ש"ח	9,831	34.2	9,316	32.7
בגובה 20 אלפי ש"ח ומעלה	7,804	27.1	7,180	25.2
סך הכל	28,765	100	28,499	100

(א) הכנסה קבועה לחשבון (לפי תעודת זהות) כוללת את הזיכויים הקבועים בחשבון לקוח ובכלל זה משכורת, העברות מבנק/מחשבון אחר, הפקדות מזומן וצקים ועוד. ההכנסה הקבועה החודשית מחושבת על בסיס ממוצע ההכנסה במשך מספר חודשים רצופים, ובנטרול זיכויים חריגים.

(ב) חשבונות לפירעון אשראי הינם חשבונות שהפעילות היחידה המבוצעת בהם הינה פירעון הלוואה בלבד, בעוד שעיקר פעילותו השוטפת של הלקוח מרוכזת בבנק אחר.

(ג) סווג מחדש, למידע נוסף ראה [ביאור 13](#).

כאמור לעיל, מדיניות האשראי של הבנק לאנשים פרטיים מבוססת על יכולת שירות החוב של הלווה מתוך ההכנסות. בהלימה לכך, למעלה מ-90% מהאשראי המאזני הינו בקרב בעלי הכנסה קבועה.

התפלגות סיכון אשראי מאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור)

31 בדצמבר		
2018	2017 ^(א)	במיליוני ש"ח
אשראי לא בעייתי	28,168	27,894
אשראי בעייתי לא פגום	258	262
אשראי בעייתי פגום	339	343
סך הכל סיכון אשראי מאזני	28,765	28,499
שיעור סיכון אשראי בעייתי מסך החובות לאנשים פרטיים	2.1%	2.1%
מחיקות חשבונאיות, נטו	99	193
יתרת הפרשה להפסדי אשראי	615	577

(א) סווג מחדש, למידע נוסף ראה [ביאור 13](#).

למידע נוסף ובכלל זה הנוגע לחובות בעייתיים והוצאות בגין הפסדי אשראי ראה [ביאור 13](#) סיכון אשראי, אשראי לציבור, הפרשה להפסדי אשראי (הנתונים לגבי "פרטי אחר") [ביאור 30](#) מידע נוסף על סיכון אשראי, אשראי לציבור והפרשה להפסדי אשראי. ובפרק החשיפה לסיכונים סעיף [סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק](#).

חשיפת הבנק למימון ממונף

בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 נקבע כי מדיניות אשראי של בנק תתייחס, בין היתר, למימון ממונף. הבנק פועל על פי עקרונות ייחודיים במדיניות האשראי לסגמנט זה, ובכלל זה בהיבט של פרמטרים פיננסיים, סמכויות אשראי ועוד.

נכון ליום 31 בדצמבר 2018 מימון ממונף מוגדר על ידי הבנק בהלימה ובהרחבה להוראות בנק ישראל, וכולל הלוואות/לווים/קבוצות לוויים העומדים באחד מהקריטריונים הבאים (ואשר החבות ברוטו בגין כל אחד מהם עולה על 0.5% מהון רובד 1 של הבנק):

1. אשראי למטרת עסקה הונית כהגדרתו לעניין המגבלה בהוראת ניהול בנקאי תקין 323 כאשר אשראי למימון רכישת אמצעי שליטה או כנגד אמצעי שליטה מוחזקים ללא זכות חזרה נכלל בכל שיעור מימון (גם אם נמוך מהמוגדר בהוראה).
2. מימון לחברות החזקה שכל או עיקר פעילותן הינה החזקה בחברות בנות (ללא פעילות עצמאית משמעותית), כהגדרתן במדיניות הבנק.
3. מימון ללווה, בסגמנטים השונים של ענפי המשק שהוגדרו, המאופייני בערכים חריגים משמעותית של פרמטרים מסוימים ביחס לנורמות בתחום ענף המשק הרלוונטי.

נכון ליום 31 בדצמבר 2018 סך יתרת החבות ברוטו של האשראי הממונף כפי הגדרת הבנק עומד על כ-2.5 מיליארד ש"ח, גידול של כ-0.3 מיליארד ש"ח מסוף שנה קודמת. הבנק עומד בדרישות הוראות בנק ישראל.

יתרות האשראי המצרפיות ללוויים ממונפים

31 בדצמבר 2017			31 בדצמבר 2018			
סך הכל	חוץ מאזני	מאזני	סך הכל	חוץ מאזני	מאזני	
במיליוני ש"ח						ענף משק
380	101	279	331	251	80	כרייה וחציבה
442	16	426	603	145	458	תעשייה וחרושת
699	409	290	287	76	211	אספקת חשמל, גז, קיטור ומיזוג אוויר
211	13	198	396	61	335	מסחר
223	15	208	186	15	171	תחבורה ואחסנה
281	-	281	274	-	274	בתי מלון, שירותי הארחה ואוכל
-	-	-	187	160	27	בינוי ונדל"ן
-	-	-	243	31	212	שירותים ציבוריים וקהילתיים
2,236	554	1,682	2,507	739	1,768	סך הכל

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכוני אשראי ראה [דוח על הסיכונים](#).

סיכוני שוק

סיכון שוק מוגדר כסיכון להפסד הנובע משינוי בשווי הנכסים וההתחייבויות בשל שינוי ברמת מחירים בשווקים, שינוי בשיעורי ריבית, שער חליפין, אינפלציה ומחירי מניות. החשיפה לסיכוני שוק מתבטאת בתוצאות העסקיות, בשווי ההון של הנכסים וההתחייבויות, בהון העצמי ובתזרימי המזומנים.

סיכוני השוק אליהם חשוף הבנק כוללים (ראה הרחבה בהמשך):

- א. סיכון הריבית, הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים בשערי ריבית חסרת סיכון במטבעות השונים.
- ב. סיכון בסיס (מטבע חוץ ומדד), הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים במדד המחירים ובשערי החליפין, עקב ההפרש שבין שווי הנכסים לשווי התחייבויות. זאת לרבות, בגין השפעת העסקאות העתידיות, בכל אחד ממגזרי ההצמדה.
- ג. סיכון אשראי סחיר, הנובע מהתנודתיות במרווחי אשראי הנגזרים מיכולת החזר החוב של מנפיק המכשיר ומשינויים ברמת הסיכון הכוללת של מכשירי חוב סחירים.
- ד. סיכון ההשקעה במניות ובקרנות, הנובע מירידת ערך של ההשקעה במניות או בקרנות או ירידה ברווחים/דיבידנדים המועברים לקבוצה.

הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים בנושא ניהול סיכוני השוק של הקבוצה, לרבות הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 333 בנושא "ניהול סיכון ריבית" ומספר 339 בנושא "ניהול סיכוני שוק". במסגרת יישום הוראות אלה נקבעו עקרונות יסוד לאופן ניהול הסיכונים ובקרתם, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון, הגדרת אמצעי הבקרה והכלים למדידת הסיכונים ואמצעי הבקרה והפיקוח על סיכונים אלה, תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

מדיניות ניהול סיכוני השוק

מדיניות ניהול סיכוני השוק מהווה ביטוי לאסטרטגית ניהול סיכון השוק של הקבוצה. זאת, לצד הנהלים הקיימים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיתוח ובקרה אחר סיכוני השוק. המדיניות נועדה מחד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים תוך הערכת הסיכונים והסיכויים שיכולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים וזאת בהשוואה לרווח הצפוי מהם, ומאידך, נועדה להפחית את רמת הסיכון הנובעת מהפעילות השוטפת של הבנק, ובכלל זה לשמור על רמת נזילות גבוהה.

המדיניות מהווה כלי חשוב להגדרת תיאבון הסיכון של הבנק בתחום הנוסטרו, חדרי העסקות וחשיפות השוק בכלל קבוצת לאומי. המדיניות מגדירה את הממשל התאגידי, חלוקת האחריות הארגונית ומנגנוני האסקלציה. תיאבון הסיכון בא לידי ביטוי במגבלות שנקבעו.

במסגרת המדיניות לניהול סיכוני השוק נקבעו מגבלות דירקטוריון לכל גורם סיכון שוק מהותי. כמו כן, נקבעו מגבלות ברמת מנהלת סיכונים ראשית ומגבלות נוספות המשלימות למגבלות אלו. מגבלות אלו נועדו להגביל את הנזק שעלול להיגרם כתוצאה משינויים לא צפויים בגורמי הסיכון השונים הקיימים בשווקים כגון שיעורי הריבית, אינפלציה, שערי חליפין, מרווחי אשראי סחיר ומחירי מניות.

נציין כי לא חלו שינויים משמעותיים במדיניות במהלך שנת 2018.

החשיפות לסיכוני שוק מנוהלות באופן שוטף ברמת הקבוצה. חברות הבת בחו"ל קובעות מדיניות לניהול סיכוני שוק בהלימה עם המדיניות הקבוצתית ומסגרות הסיכון שאושרו בה וכן בהתאם לרגולציה המקומית והסביבה העסקית בה הן פועלות. המידע על מצב החשיפות בפועל בהתאם למסגרות שנקבעו מתקבל מהחברות הבנות ומובא בחשבון בניהול הכולל של החשיפות בקבוצה.

ניהול סיכוני השוק מתבצע בשני מוקדי סיכון עיקריים: התיק הבנקאי והתיק למסחר. הגדרת התיק למסחר נגזרת מהוראות באזל והיא כוללת את תיק ניירות הערך הסחיר של הבנק ועסקאות נגזרים בפעילות הסחירה שאינם, בהכרח, לצרכי גידור. הפעילות למסחר מתבצעת בדסקים ייעודיים. הגדרת התיק הבנקאי כוללת את העסקות אשר אינן כלולות בתיק למסחר.

במטרה לפקח ולבקר אחר יישום מדיניות ניהול סיכוני השוק, מקבל הדירקטוריון לפחות אחת לרבעון דיווח על עיקרי החשיפות לסיכוני שוק אל מול המגבלות שהוקצו, הצפת הסיכונים המרכזיים לפי קווי פעילות, מוצרים ומוקדי סיכון של הקבוצה, ודיווח על אירועים חריגים.

למידע נוסף בנוגע לפעילות לפי תיקים ראה [דוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

חשיפה לסיכונים שוק הנובעים מההתחייבויות הפנסיוניות לעובדים

הבנק מיישם את כללי החשבונאות בארה"ב בנושא זכויות עובדים, כפי שנקבעו על ידי בנק ישראל. ניהול סיכונים השוק בגין המחויבות לעובדים מבוצע בחלקו במסגרת התיק הבנקאי ובחלקו הנוסף מנוהל באופן נפרד ועצמאי אל מול "נכסי התכנית", אשר נועדו לשאת תשואה לאורך זמן, במטרה לשרת את ערך ההתחייבות. המחויבות האקטוארית לעובדים בעלת מח"מ ארוך ומושפעת באופן משמעותי משינויים בריבית ההיוון. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבויות האקטואריות לזכויות עובדים נעשה כפי הוראות בנק ישראל על בסיס תשואת אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח קבוע של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

בשנת 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מבנק ישראל לפיו, עבור מדידת הלימות ההון, היוון ההתחייבויות לזכויות עובדים יבוצע על פי עקום ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות, כאמור, מעקום אג"ח ממשלת ישראל וממרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. אישור זה מיתן באופן משמעותי את התנודתיות של ההון הפיקוחי הנובעת משינויים בריבית ההיוון. תוקף האישור עד וכולל 31 בדצמבר 2020.

כנגד חלק מההתחייבות האקטוארית, קיימת השקעה ב"נכסי התכנית" שנועדה לשרת מחויבות זו, באמצעות השקעה בנכסים מגוונים ומפוזרים כדוגמת מניות ונכסי חוב. ההשקעה כפופה למגבלות רגולטוריות ומגבלות הנקבעות על ידי הקופות המנהלות את נכסי התכנית.

סיכונים השוק אליהם חשוף הבנק

א. סיכון הריבית

סיכון הריבית הוא הסיכון לרווחים או להון הנובע מתזוזות בשיעורי הריבית והוא נובע ממספר מקורות, כלהלן: סיכון תמחור מחדש (הבדלי עיתוי בתקופות לפירעון ובמועדי התמחור מחדש של נכסים, התחייבויות ופוזיציות חוץ מאזניות), סיכון עקום התשואה (תזוזות בלתי צפויות של עקום התשואה), סיכון בסיס Basis Risk (מתאם לא מושלם בשינויים של שיעורי הריבית בשווקים פיננסיים שונים או במכשירים שונים הדומים במאפייני התמחור מחדש) וסיכון אופציונליות (שינוי בעיתוי או בהיקף של תזרים מזומנים של מכשיר פיננסי עקב שינויים בשיעורי ריבית השוק).

הבנק מנהל את רגישות השווי הכלכלי של הון הבנק לשינויים אפשריים בריבית ובוחן את השפעתם של שינויים בעקומי ריבית על השווי הכלכלי, תחת הנחות שונות של שינויים בריבית, לרבות תרחישים של שינויים קיצוניים בריבית על בסיס תרחישים היסטוריים וסימולציות היפותטיות. בנוסף נעשה שימוש במודל האומד את השינוי בהכנסה המימונית הצפויה, כתוצאה משינויים בריבית ובמרווח העתידי ורגישות של ההון הפיקוחי, הכולל את ההשפעות על ההון וקרן ההון כתוצאה משינוי מידי בריבית. על מדדים אלה קיימות מגבלות ברמות היררכיה שונות.

סיכון הריבית נמדד ומנוהל בפועל על בסיס הנחות התנהגותיות שונות באשר לזמני הפירעון של הנכסים וההתחייבויות. על פי ניסיון העבר, הבנק מתייחס לחלק מיתרות העו"ש כהתחייבות לזמן ארוך. כמו כן, קיימות הנחות בהתייחס לפירעונות המוקדמים במשכנתאות על בסיס מודל סטטיסטי המנסה לחזות את הפירעונות המוקדמים כתלות בריבית. להערכות אלו חשיבות גדולה בניהול סיכונים הריבית, בין היתר בשל הגידול המשמעותי ביתרות אלו בשנים האחרונות.

מדידת החשיפה לשינויים בריבית מבוצעת הן לעליה והן לירידת ריבית בכל מגזר הצמדה. מדידה זו נועדה לבחון את רגישות מבנה שווי הנכסים וההתחייבויות הקיים לשינויי ריבית, ולכן החישוב המבוצע נעשה מבלי לשנות את מבנה הנכסים וההתחייבויות.

מידע כמותי על סיכון ריבית - ניתוח רגישות
שווי הוגן נטו מותאם^(א) של המכשירים הפיננסיים של הבנק וחברות מאוחדות שלו

31 בדצמבר					
2017			2018		
שקל	מט"ח	סך הכל	שקל	מט"ח	סך הכל
במיליוני ש"ח					
19,805	(3,100)	16,705	16,349	(2,293)	14,056
13,463	(3,228)	10,235	11,659	(2,386)	9,273

למידע נוסף בדבר ההנחות ששימשו לחישוב השווי ההוגן המותאם של המכשירים הפיננסיים ראה [ביאור 34](#), בדוח הכספי.

השפעת תרחישים של שינויים בשיעורי הריבית על שווי הוגן נטו מותאם^(א) על הבנק וחברות מאוחדות שלו

31 בדצמבר					
2017			2018		
שקל	מט"ח	סך הכל*	שקל	מט"ח	סך הכל*
במיליוני ש"ח					
שינויים מקבילים					
1,019	235	1,254	1,796	264	2,060
1,082	212	1,294	1,779	246	2,025
(1,398)	(389)	(1,787)	(2,178)	(258)	(2,436)
(1,461)	(368)	(1,829)	(2,144)	(246)	(2,390)
שינויים לא מקבילים					
1,443	66	1,509	1,814	(59)	1,755
(1,310)	(14)	(1,324)	(1,496)	85	(1,411)
(663)	130	(533)	(500)	83	(417)
723	(123)	600	567	(77)	490

הערה: בטבלה זו מוצג השינוי בשווי ההוגן נטו המותאם של כל המכשירים הפיננסיים, בהנחה שחל השינוי שצוין בכל שיעורי הריבית בכל מגזרי ההצמדה.

השפעת תרחישים של שינויים בשיעורי הריבית על הכנסות ריבית נטו ועל הכנסות מימון שאינן מריבית^(ד)

31 בדצמבר					
2017			2018		
הכנסות ריבית	מימון שאינן מריבית	סך הכל*	הכנסות ריבית	מימון שאינן מריבית	סך הכל*
במיליוני ש"ח					
שינויים מקבילים					
591	226	817	508	310	818
591	281	872	508	315	823
(591)	(223)	(814)	(508)	(244)	(752)
(591)	(281)	(872)	(508)	(315)	(823)

(א) שווי הוגן נטו של המכשירים הפיננסיים, למעט פריטים לא כספיים ולאחר השפעת התחייבות לזכויות עובדים וייחוס לתקופות של פיקדונות לפי דרישה.

(ב) התללה - ירידה בריבית בטווח הקצר ועלייה בריבית בטווח הארוך.

(ג) השטחה - עלייה בריבית בטווח הקצר וירידה בריבית בטווח הארוך.

(ד) חישוב החשיפה לירידת ריבית ב-1% מבוסס על הורדת שיעור הריבית על האשראי והפיקדונות בשיעור זה. מאחר ושיעור הריבית על רוב הפיקדונות כיום נמוך מ-1%, ומאחר וקיימת הסתברות נמוכה שהריבית על הפיקדונות תרד מתחת ל-0%, יש לראות בחישוב החשיפה המוצג לעיל אמת מידה בהתאם לסטנדרטים המקובלים.

* לאחר השפעות מקזזות.

חשיפת ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית (לפני השפעת המס)

חשיפה במט"ח			חשיפה במט"י		
ליום 31 בדצמבר 2018					
לעליה של 0.1%	לירידה של 1%	לעליה של 1%	לעליה של 0.1%	לירידה של 1%	לעליה של 1%
(52)	473	(519)	147	(1,685)	1,336
חשיפת ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית ^(X)					
ליום 31 בדצמבר 2017					
לעליה של 0.1%	לירידה של 1%	לעליה של 1%	לעליה של 0.1%	לירידה של 1%	לעליה של 1%
(34)	352	(349)	180	(2,083)	1,615
חשיפת ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית ^(X)					

(א) מדידה זו כוללת את החשיפה לשינוי מידי בריבית של תיקי הנוסטרו המשוערכים לפי שווי שוק והמחויבות האקטואריות לעובדים. מדידה זו אינה כוללת את השפעת הרגישות של נכסי התכנית לשינויים בריבית אשר נאמדת ליום 31 בדצמבר 2018 בירידה בשווי הנכסים של כ-122 מיליון ש"ח (ב-31 בדצמבר 2017 כ-134 מיליון ש"ח) בתרחיש עליה של 1% בריבית. כמו כן, המדידה אינה כוללת את ההשפעות של הוראות המעבר של תקן זכויות עובדים, לפיהן מחושב יחס הלימות ההון.

במהלך שנת 2018 עמדה הקבוצה בכל מגבלות החשיפה לריבית שקבע הדירקטוריון.

למידע נוסף ראה [דוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

ב. סיכון בסיס (מטבע חוץ ומדד)

סיכון בסיס הצמדה הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים במדד המחירים ובשערי החליפין, עקב ההפרש שבין שווי הנכסים לשווי התחייבויות. זאת לרבות, בגין השפעת העסקאות העתידיות, בכל אחד ממגזרי ההצמדה.

לאומי פועל בשוקי המטבע באמצעות עסקות ספוט, פרוורוד ואופציות הן עבור לקוחותיו והן עבור פעילות הנוסטרו. נגזרים בתיק הבנקאי מבוצעים בעיקר על מנת לגדר כלכלית את הפעילות המאזנית. עם זאת, על פי הכללים החשבונאיים הם אינם נחשבים כגידור מושלם ולכן יוצרים השפעה על הרווח וההפסד החשבונאי, כתוצאה מהשוני ברישום החשבונאי בין הנכסים וההתחייבויות המאזניים לבין הנגזרים. השפעה זו מנוהלת, מנוטרת ומדווחת במסגרת ועדות ההשקעה וניהול נכסים והתחייבויות.

חשיפת בסיס ההצמדה מנוהלת תחת מגבלות דירקטוריון.

החשיפה הכלכלית בפועל ברמת הקבוצה, הנתונים מוצגים במונחים של אחוז מההון הפיננסי הפעיל

המצב בפועל	
31 בדצמבר	
2017	2018
באחוזים	
(10.7)	(16.5)
לא צמוד	
9.6	14.3
צמוד מדד ^(א)	
1.1	2.2
מטבע חוץ	

(א) החשיפה אינה מביאה בחשבון את השפעת רצפות מדד על ההון המושקע במגזר.

במהלך שנת 2018 שיעור ההון המושקע בממוצע על פני השנה במגזר הצמוד למדד היה כ-14.1%, שיעור זה נע במהלך השנה בין עודף של 11.3% ל-19.4% מההון החשוף. למגזר המט"ח נותב הון בשיעור נמוך יחסית ולכן ההשפעה של שינוי בשערי חליפין על הרווח אינה מהותית.

למידע כמותי נוסף בנוגע ליתרות בבסיסי ההצמדה ראה [ביאור 31](#).

הרגישות לשינויים בשערי החליפין של מטבעות החוץ העיקריים ליום 31 בדצמבר 2018. המדידה מתייחסת להשפעת השינויים על הון הבנק וכוללת את הפעילות במכשירים מאזניים וחוץ מאזניים

דולר	אירו	ליש"ט	פר"ש	יין
במיליוני ש"ח				
211	(30)	11	(2)	(1)
עליה של 10% בשע"ח				
(243)	47	(9)	1	3
ירידה של 10% בשע"ח				

הרגישות לשינויים במדד ליום 31 בדצמבר 2018. המדידה מתייחסת להשפעת השינויים על הון הבנק וכוללת את הפעילות במכשירים מאזניים וחוץ מאזניים

השפעת השינויים על הון הבנק	
במיליוני ש"ח	
עליה של 3% במדד	152
ירידה של 3% במדד	(547)

ג. סיכון השקעה במניות ובקרנות

הבנק הגדיר מדיניות השקעה של הקבוצה, לרבות קביעת מגבלות הן להיקף ההשקעה הכולל והן לחברה בודדת, תמהיל ההשקעות ורמות הסיכון השונות בין סוגי ההשקעות.

החשיפה של ההשקעה במניות וקרנות בתיק הבנקאי

יתרה מאזנית ושווי הוגן	
31 בדצמבר	
2018	2017
במיליוני ש"ח	
מניות וקרנות סחירות בתיק הזמין	2,477
מניות לא סחירות בתיק הזמין	1,079
סך הכל	3,556
	1,936
	991
	2,927

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכון מחיר מניות ראה פרק [השקעה במניות ובקרנות בדוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכונים שוק ראה [דוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

סיכון נזילות ומימון

סיכון הנזילות

סיכון הנזילות הוא הסיכון הנוצר בשל אי הוודאות ביחס לאפשרות לגיוס מקורות ו/או למימוש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי. מדיניות ניהול סיכון הנזילות מהווה חלק אינטגרלי מהניהול העסקי האסטרטגי של קבוצת לאומי והיא מותאמת לדרישות הוראת ניהול בנקאי תקין 342 בנושא "ניהול סיכון הנזילות" ודרישות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 221 בנושא "יחס כיסוי נזילות", המאמצת את המלצות ועדת באזל 3, לחישוב יחס מזערי לנזילות (Liquidity Coverage Ratio) - LCR, תוך ביצוע התאמות למשק הישראלי. החל מיום 1 בינואר 2017 יחס כיסוי הנזילות המזערי שהבנק והקבוצה נדרשים לעמוד בו הינו 100%.

לאומי שומר על רמת נזילות נאותה, באמצעות השקעת תיק הנוסטרו בנכסים איכותיים ומפוזרים בשקלים ובמט"ח אשר תאפשר לו לעמוד בכל צורכי הנזילות במגוון תרחישי קיצון, ובאמצעות מדיניות גיוס של מקורות יציבים ומגוונים ולטווחי זמן שונים בדגש על גיוס פיקדונות מקמעונאים וכן גיוס של אג"ח לתקופות ארוכות.

לאומי מקיים מעקב שוטף אחר מצב הנזילות שלו באמצעות מדדים המיועדים להתריע על שינויים במצב הנזילות, בין היתר באמצעות מודל רגולטורי וכן מודלים פנימיים שפותחו בלאומי בהתאם להוראת בנק ישראל, ובהתאם לסטנדרטים המקובלים בעולם.

יחס כיסוי הנזילות של התאגיד הבנקאי (המודל הרגולטורי) מחושב על בסיס ממוצע תצפיות יומיות.

ליום 31 בדצמבר		
2018	2017	
באחוזים		
א. בנתוני המאוחד		
יחס כיסוי הנזילות	121	122
יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים	100	100
ב. בנתוני התאגיד הבנקאי		
יחס כיסוי הנזילות	122	122
יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים	100	100

לבנק קיימת תכנית מגירה לטיפול במשבר נזילות אשר כוללת מערכת נורות אזהרה אשר יכולות להעיד על שינוי במצב הנזילות של הבנק. בהופעת סימני אזהרה יתכנס פורום ייעודי במטרה להעריך את המצב ולבחון את הצורך בהפעלת התכנית בהתאם לרמת החומרה. התכנית כוללת צעדים אופרטיביים מפורטים הנוגעים בין היתר בסדרי המימוש של הנכסים, מדיניות הטיפול בלקוחות ומערכות הדיווח לכל הגורמים העסקיים, לדירקטוריון ולבנק ישראל.

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכון הנזילות ראה פרק [סיכון הנזילות בדוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק [וכיאר 32](#).

סיכון מימון הוא הסיכון לבניית מבנה מקורות לא מספיק יציב בטווח הארוך באופן שאינו משרת את השימושים המתוכננים.

הבנק מנהל לאורך שנים תשתית רחבה ומגוונת של מקורות מימון יציבים ולטווחי זמן שונים. מקור המימון העיקרי של הבנק הוא פיקדונות מלקוחות קמעונאיים. בנוסף, הבנק מממן את פעילותו באמצעות פיקדונות מלקוחות מסחריים ועסקיים וכן באמצעות הנפקות של כתבי התחייבויות. ניהול המקורות מבוצע באופן שוטף ובנפרד, בשקלים ובמט"ח. כ-32.5% מפיקדונות הציבור מגויסים במט"ח. לבנק מגוון רחב של מקורות במט"ח מלקוחות תושבי חוץ, לקוחות מקומיים קמעונאיים, עסקיים ופיננסיים. בשנה האחרונה חל גידול בפיקדונות הפיננסיים וקטון בפיקדונות הקמעונאיים. עודף הפיקדונות על האשראי במט"ח מושקע בנכסים נזילים ועסקאות החלף לטווחים קצרים. המקורות של שלוחות חו"ל מושקעים באשראי ובנכסים נזילים, בעיקר באג"ח ברמת סיכון נמוכה.

בפיקדונות הקמעונאיים בשקלים היה גידול לאורך השנה בעיקר לקראת סופה, מנגד בפיקדונות הפיננסיים נרשמה ירידה במהלך תקופת הדיווח שנבעה בעיקר מכניסת תיקון 28 לחוק השקעות משותפות בנאמנות לתוקף. במהלך תקופת הדיווח התבצעה הנפקת כתבי התחייבות בסכום של 1.3 מיליארד ש"ח ואג"ח מסוג COCO בסכום נטו של 0.8 מיליארד ש"ח.

ריכוזיות מקורות המימון מנוהלת ומנוטרת באמצעות אינדיקטורים ומודלים לניהול הסיכון. הבנק מבצע מעקב אחר מבנה המקורות וריכוזם תחת מספר קטגוריות: גודל וסוג לקוח, מפקיד בודד, אורך חיי ההפקדה והתנהגות מאפיינת לאורך זמן. הניהול השוטף של מבנה המקורות כולל התוויה של מדיניות לגבי גיוון המקורות ותקופות המימון. ריכוזיות המקורות מבוקרת ומנוהלת במסגרת ניהול סיכונים הנזילות בבנק. מדידה שוטפת יומית של מדדי הנזילות, יחס כיסוי מזערי ומעקב אחר נורות אזהרה מאפשרים ניהול דינמי ומעקב אחר מקורות יציבים ומגוונים, שליטה ופיקוח על מצב הנזילות והתפתחות מגמות.

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכון מימון ראה פרק [סיכון מימון בדוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

מצב ההצמדה, התקופות לפירעון ומצב הנזילות

א. מצב ההצמדה

בהתאם למדיניות ניהול מאזני ההצמדה, ההון הפנוי המוגדר כסך מקורות ההון בתוספת עתודות מסוימות ובניכוי השקעות בחברות כלולות ובנכסים קבועים, מושקע בעיקר בנכסים שקליים לא צמודים, ונכסים צמודים למדד.

להלן תמצית מצב מאזני ההצמדה, כפי שעולה מביאור 31

31 בדצמבר					
2017			2018		
מטבע חוץ ^(ב)	צמוד מדד	לא צמוד	מטבע חוץ ^(ב)	צמוד מדד	לא צמוד
116,881	45,279	308,030	129,323	45,082	304,322
119,837	47,731	276,310	132,473	44,890	273,381
(2,956) ^(ג)	(2,452)	31,720	(3,150) ^(ג)	192	30,941

(א) כולל עסקות עתידיות ואופציות.

(ב) כולל צמוד מטבע חוץ.

(ג) עודף התחייבויות במט"ח נובע בעיקר מעסקת חיסוי כנגד חשיפת המס בגין ההשקעות בשלוחות הבנק בחו"ל, השקעה במניות וקרנות המסווגות כפריט לא כספי.

הניהול והדיווח השוטף של חשיפת הבנק לסיכונים בסיס מתבצעים על פי הגישה הכלכלית הכוללת התאמות ותוספות לגישה החשבונאית המוצגת לעיל. החשיפה בבסיס המחושבת על פי הגישה הכלכלית מפורטת בפרק "חשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם".

בשנת 2018 חל גידול בסך כ-4.3 מיליארד ש"ח בהיקף פיקדונות הציבור (כולל כתבי התחייבות נדחים ושטרי הון). בהיקף האשראי לציבור חל גידול של כ-3.2 מיליארד ש"ח, בהשקעות באגרות חוב נרשם צמצום של כ-2.1 מיליארד ש"ח ובהפקדות בבנקים, נטו, קיטון בסך כ-0.7 מיליארד ש"ח.

להלן השינויים העיקריים שחלו במהלך 2018 בפעילות העיקרית בחלוקה למגזרי הצמדה

המגזר השקלי הלא צמוד

שיעור הנכסים הכספיים במגזר השקלי הלא צמוד מסך הנכסים הכספיים הינו כ-64%.

עיקר הפעילות במגזר הינה לתקופות קצרות.

בהיקף האשראי לציבור חל קיטון בסך כ-0.5 מיליארד ש"ח, 0.3%.

היקף המזומנים וההפקדות בבנקים, נטו ירד בכ-4.3 מיליארד ש"ח, והיקף ההשקעה בניירות ערך ירד בכ-1.6 מיליארד ש"ח.

בשנת 2018 נרשם קיטון בסך כ-5.4 מיליארד ש"ח, 2.3% בהיקף הפיקדונות השקליים.

יתרת עסקאות הנגזרים, נטו במגזר הסתכמה ב-31 בדצמבר 2018 בכ-23.1 מיליארד ש"ח, גידול בסך כ-3.8 מיליארד ש"ח בהשוואה לדצמבר 2017.

המגזר הצמוד למדד

בשנת 2018 האשראי לציבור עלה בכ-0.2 מיליארד ש"ח, כ-0.4% וההשקעה בניירות ערך ירדה בכ-0.3 מיליארד ש"ח.

הפיקדונות צמודי המדד, כולל כתבי התחייבות נדחים, הצטמצמו בכ-0.1 מיליארד ש"ח.

יתרת עסקאות הנגזרים, נטו במגזר הסתכמה ב-31 בדצמבר 2018 בכ-4.2 מיליארד ש"ח, קיטון בסך של כ-0.8 מיליארד ש"ח בהשוואה לדצמבר 2017.

מגזר מט"ח וצמוד מט"ח

שיעור הנכסים הכספיים במגזר המט"ח מסך הנכסים הכספיים הינו כ-27%.

האשראי לציבור במגזר מהווה כ-35% מסך פיקדונות הציבור. בשנת 2018 האשראי גדל בכ-3.5 מיליארד ש"ח, גידול של 9.2%.

השקעות בניירות ערך במט"ח הסתכמו בכ-35.3 מיליארד ש"ח, קיטון של כ-0.1 מיליארד ש"ח בהשוואה לדצמבר 2017.

בפיקדונות בבנקים, נטו חל גידול של כ-3 מיליארד ש"ח.

מתחילת שנת 2018 פיקדונות הציבור במט"ח עלו בכ-9.9 מיליארד ש"ח, 9.1%.

יתרת העסקאות העתידיות, נטו, במטבע חוץ כנגד שקלים הסתכמה ב-31 בדצמבר 2018 בכ-26.4 מיליארד ש"ח, גידול של כ-1.5 מיליארד ש"ח בהשוואה לדצמבר 2017.

ב. התקופות לפירעון

בשנת 2018 בדומה לשנים האחרונות התאפיין הבנק ברמת נזילות גבוהה בשקלים, זאת בעיקר כתוצאה ממדיניות מכוונת של הבנק בגיוס מקורות יציבים ומגוונים, באמצעות גיוס פיקדונות ממספר גדול של לקוחות לטווחי זמן שונים ובכלל זה לתקופות ארוכות.

כ-29.7% מסך נכסי הבנק מופקדים לתקופות קצרות בבנקים ומושקעים בניירות ערך סחירים, בעיקר באגרות חוב ממשלתיות.

בשנת 2018 הבנק עמד בכל מגבלות הנזילות בתרחישים השונים. זאת, בהתאם למדיניות שמטרתה להבטיח עמידות גם בתרחישי לחץ קיצוניים תיאורטיים.

להלן תזרים מזומנים עתידי של הנכסים וההתחייבויות לפי תקופות לפירעון ולפי בסיס הצמדה (כולל מכשירים נגזרים ולא כולל פריטים לא כספיים) (פירוט נוסף ראה ב"אור 32)

על פי הוראות בנק ישראל תזרימי המזומנים בגין התחייבויות בעלת מספר מועדי פירעון ימוינו בהתאם להערכת ההנהלה על פי שיקול דעתה או מועד הפירעון החוזי המוקדם ביותר.

על פי חוזר בנק ישראל מספטמבר 2013, תאגיד בנקאי נדרש להציג את תזרימי המזומנים בגין נכסים והתחייבויות בהבחנה בין מטבע ישראלי (לרבות מטבע ישראלי צמוד מט"ח) לבין מטבע חוץ. בנוסף, תזרימי המזומנים בגין מכשירים נגזרים המסולקים, נטו, יסווגו למטבע ישראלי או למט"ח בהתאם למטבע בו יתבצע הסילוק. אין לדווח על סכומים חוץ מאזניים של מכשירים נגזרים אלו.

עודף נכסים על התחייבויות*

ליום 31 בדצמבר 2018			
מטבע ישראלי	מטבע חוץ	סך הכל	
במיליוני ש"ח			התקופה שנותרה עד לפירעון:
(102,611)	(47,801)	(150,412)	עד חודש
16,894	(3,511)	13,383	מחודש ועד שנה
67,125	33,467	100,592	משנה ועד 5 שנים
40,347	14,120	54,467	מ-5 ועד 10 שנים
47,475	8,917	56,392	מעל 10 שנים
1,585	2,754	4,339	ללא מועד פירעון
70,815	7,946	78,761	סך הכל

ליום 31 בדצמבר 2017			
סך הכל	מטבע חוץ	מטבע ישראלי	
במיליוני ש"ח			התקופה שנותרה עד לפירעון:
			עד חודש
(149,275)	(52,848)	(96,427)	מחודש ועד שנה
21,272	16,039	5,233	משנה ועד 5 שנים
87,670	18,612	69,058	מ-5 ועד 10 שנים
52,167	13,557	38,610	מעל 10 שנים
47,305	5,377	41,928	ללא מועד פירעון
4,718	1,836	2,882	סך הכל
63,857	2,573	61,284	

* בקיזוז עודף (חסר) יתרות בגין מכשירים נגזרים.

למידע בנוגע לתיאור עיקרי המדיניות, אמצעי הפיקוח ומימוש המדיניות, והמגבלות הנהוגות בניהול סיכוני השוק, ובכלל זה סיכוני הבסיס והנזילות, ראה פרק [סיכוני שוק](#).

ג. מצב הנזילות וגיוס מקורות

מצב הנזילות וגיוס מקורות בבנק

עודפי הנזילות של המערכת הבנקאית בישראל הוסיפו להיות גבוהים גם בשנת 2018. לצורך ספיגת העודפים מקיים בנק ישראל מדי יום, שבוע ותקופת נזילות מכרזים מוניתאריים.

במהלך שנת 2018 רכש בנק ישראל מט"ח בסך כולל של כ-3.3 מיליארד דולר, מתוכם כ-1.5 מיליארד דולר נרכשו כחלק מתכנית לקיזוז השפעת תמלוגי הגז על שער החליפין.

לרכישות המט"ח של בנק ישראל השפעה מרחיבה על עודפי הנזילות השקליים במערכת הבנקאית. יחד עם זאת בשנת 2018 חל צימצום בהיקף הנזילות השקלית במערכת הנגרם בעיקר בשל עודף הנפקות אג"ח ממשלתיים ומק"מ על פידינות.

הרכב הנכסים וההתחייבויות של הבנק ממשיך להצביע על נזילות גבוהה, כתוצאה ממדיניות מכוונת לגיוס מקורות יציבים ומגוונים, תוך דגש על גיוס מקורות ממספר גדול של לקוחות, מגזרי לקוחות שונים, לטווחי זמן שונים ובמטבעות שונים.

לאומי מקיים מעקב שוטף אחר מצב הנזילות שלו באמצעות מדדים המיועדים להתריע על שינויים במצב הנזילות, בין היתר באמצעות מודל רגולטורי וכן מודלים פנימיים שפותחו בלאומי בהתאם להוראת בנק ישראל, ובהתאם לסטנדרטים המקובלים בעולם.

היקף יתרות המערכת הבנקאית (עו"ש ופיקדונות מוניתריים) בבנק ישראל לסוף דצמבר 2018 עמד על כ-230 מיליארד ש"ח, לעומת כ-235 מיליארד ש"ח בסוף דצמבר 2017.

היקף יתרות לאומי (עו"ש ופיקדונות מוניתריים) בבנק ישראל לסוף דצמבר 2018 עמד על כ-64 מיליארד ש"ח, לעומת כ-66 מיליארד ש"ח בסוף דצמבר 2017.

יתרת המזומנים ופיקדונות בבנקים נטו הסתכמה ליום 31 בדצמבר 2018 בכ-77.0 מיליארד ש"ח, בהשוואה לכ-76.0 מיליארד ש"ח בסוף 2017, שיעור גידול של כ-1%.

כמו כן, לבנק תיק ניירות ערך בהיקף של כ-67 מיליארד ש"ח, המושקע בעיקר באגרות חוב ממשלת ישראל, אגרות חוב של ממשלות זרות, ואג"ח של בנקים בחו"ל. זאת בהשוואה ליתרה בסך כ-71 מיליארד ש"ח ב-31 בדצמבר 2017.

במהלך התקופה הנסקרת ירד היקף הנכסים הכספיים החוץ מאזניים של הלקוחות בכ-26 מיליארד ש"ח והסתכם לסך של 670 מיליארד ש"ח.

יתרת סך הפיקדונות של שלוש קבוצות המפקידים הגדולות הסתכמה ב-31 בדצמבר 2018 בסך 23,577 מיליון ש"ח.

המגבלות הרגולטוריות העיקריות על העברת אמצעים נזילים או הון פיקוחי בין חברות הקבוצה בארץ ובחו"ל

1. בנק ישראל אינו מגביל הפקדה של פיקדונות על ידי הבנק בחברות הקבוצה בארץ ובחו"ל, אולם הטיל מגבלות על השקעות בהון ובכתבי התחייבות בחברות בחו"ל על ידי הבנק. לכל הגדלת השקעה או ירידה בהחזקה בכל סוג של אמצעי שליטה אל מתחת ל-80% נדרש אישור מראש של בנק ישראל.
2. שלוחת ארה"ב - הוראות הרשויות בארה"ב מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה לחברה קשורה הוא 10% מהון הבנק בארה"ב, וכלפי הקבוצה עליה נמנה הבנק בארה"ב, השיעור המירבי הינו 20% מהונו.
3. שלוחת אנגליה - הוראות הרשויות בבריטניה מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה של הבנק בבריטניה כלפי חברות הקבוצה (למעט בנק לאומי לישראל בע"מ) הינו 25% מהון הבנק באנגליה. בהתאם לאישור שהתקבל מהרגולטור בבריטניה (waiver), רשאית חברת הבת באנגליה להגדיל את חשיפתה כלפי בנק לאומי לישראל בע"מ לשיעור של 100% מהון הבנק באנגליה.
4. שלוחת רומניה - הוראות הרשויות ברומניה מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות כלפי חברות קשורות. שיעור החשיפה המירבי של לאומי רומניה כלפי הקבוצה, לרבות בנק לאומי לישראל בע"מ, הינו 25% מהון הבנק ברומניה.

סיכונים תפעוליים

סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים.

קבוצת לאומי פועלת במגוון רחב של פעילויות פיננסיות ולפיכך חשופה לסיכונים תפעוליים הכוללים, בין היתר, סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים, סיכונים המשכיות עסקית וסיכונים מעילות והונאות.

תפיסת ניהול הסיכון הינה בהלימה לאסטרטגית קבוצת לאומי, מהווה בסיס להגדרת סובלנות הסיכון, לאופן ניהול הסיכון והממשל התאגידי ולקביעת המיקוד והדגשים בתהליכי ניהול הסיכונים התפעוליים, ומאפשרת ניהול סיכונים מושכל וממוקד תוך תעודף משימות ומשאבים.

ההון הרגולטורי הנדרש בגין סיכונים תפעוליים מחושב על בסיס הגישה הסטנדרטית בהוראות מדידת הלימות ההון של הפיקוח על הבנקים.

לשם הקטנת נזקים אפשריים בעת התממשות הסיכון, קבוצת לאומי רוכשת מערך ביטוחי המכסה מגוון סיכונים תפעוליים וכולל, בין היתר, פוליסת ביטוח בנקאית, פוליסת ביטוח דירקטורים ונושאי משרה ופוליסת ביטוח סייבר.

מבנה הממשל התאגידי

ניהול הסיכונים התפעוליים בקבוצת לאומי מתבצע באמצעות שלושה קווי ההגנה והוא מושתת על תהליך ממושך ופרואקטיבי של זיהוי, הערכה, מדידה, בקרה, מזעור, ניטור ודיווח על הסיכונים המהותיים המבוצע בכל החטיבות בבנק.

מדיניות ומסגרת ניהול הסיכונים התפעוליים

מדיניות ניהול הסיכונים התפעוליים הקבוצתית מעגנת עקרונות, קווים מנחים ומסגרת לניהול הסיכון התפעולי בלאומי, ובכלל זה: ניהול סיכון מוכוון ומותאם לפעילות קווי העסקים ומיקוד בסיכונים בעלי פוטנציאל להשלכה משמעותית.

במטרה לאפשר לדירקטוריון ולהנהלה ממשל תאגידי הולם, הוגדרה סובלנות לסיכון התפעולי אשר באה לידי ביטוי באמצעות מגבלות כמותיות והצהרות איכותיות.

פרופיל הסיכון התפעולי מנוטר תקופתית ומדווח מדי רבעון להנהלת הבנק ולדירקטוריון, כבסיס לקבלת החלטות.

מוקדי הסיכון העיקריים בסיכונים התפעוליים:

סיכון אבטחת מידע וסייבר

לאומי ממשיך לקדם מתן שירותים פיננסיים באמצעות פלטפורמות דיגיטליות ומרחיב את השימוש בטכנולוגיות מתקדמות. כפועל יוצא, המרחב לתקיפות סייבר והחשיפה של לאומי להתממשות סיכונים סייבר גדלים.

מרחב הסייבר מתאפיין בחוסר וודאות ובדינמיות גבוהה של סוגי ההתקפות, היקפן ועוצמתן. התממשות של אירוע סייבר עלולה לגרום לנזקים כספיים, לגניבת מידע בנקאי רגיש, לשיבוש הפעילות והרציפות התפקודית ואף לפגיעה במוניטין הבנק.

ניהול הסיכון והגנת הסייבר מיושמים, תוך השקעת משאבים רבים. המשאבים מושקעים באופן דיפרנציאלי ובהלימה לאסטרטגיה העסקית וסובלנות הסיכון.

במסגרת הפעילות לחיזוק הגנות הסייבר וניהול סיכוני הסייבר, גובשה מדיניות הסייבר של לאומי ומתבצעים צעדים ליישומה. המדיניות שמה דגש על מניעת אירועים מהותיים ופיתוח כלים ויכולות התמודדות עימם במידה ויתרחשו. לאחרונה, הוקם מרכז חדש להגנת הסייבר והביטחון (Fusion Center) שתכליתו לאפשר את מימוש תפיסת הסייבר והביטחון באופן אופטימלי ולשפר את יכולות התגובה וניהול אירועים בזמן אמת.

בשנת 2018 לא נתגלו אירועי סייבר שהשפיעו על הדוחות הכספיים של לאומי.

סיכון טכנולוגי

לאומי מוביל ויוזם חדשנות טכנולוגית. בכדי לאפשר שירותים מתקדמים ללקוחות, הבנק נדרש לתשתיות טכנולוגיות מתקדמות היוצרות מחד הזדמנויות עסקיות ומאידך, מגבירות את רמת החשיפה לסיכונים טכנולוגיים בפעילות העסקית והתפעולית. סביבת ה-IT הינה מורכבת ומשתנה בקצב מהיר והתלות בה הולכת וגדלה.

לאומי מייחס חשיבות רבה לכך שהתשתית הטכנולוגית תהיה יציבה, עמידה וחזקה. בהתאם, הבנק משקיע משאבים על מנת לצמצם את היקף התקלות ולמזער את הנזק הפוטנציאלי לפעילות העסקית והתפעולית.

לאור האמור לעיל ולצורך שמירה על עדכניות המערכות, הגדלת הגמישות העסקית והטכנולוגית ושיפור יציבות המערכות, לאומי נמצא בשלבים סופיים של תכנון פרויקט להחלפת מערכות הליבה. מדובר בפרויקט משמעותי שיתפרס על פני שנים ויוגדרו לו שלבים לפי קווי העסקים בלאומי.

סיכון המשכיות עסקית

לאומי מנהל ומיישם תהליכים שתכליתם לאפשר התאוששות מהירה וחזרה לשגרה באירועי חירום וקיצון, תוך מזעור הפגיעה בפעילות העסקית. התהליכים כוללים:

- מדיניות להמשכיות עסקית המגדירה את הממשל התאגידי, העקרונות והתהליכים העיקריים בחירום.
- התוויה ויישום מסגרת העבודה הכוללת תכנית המשכיות עסקית, ניתוח השלכות עסקיות, אסטרטגיית התאוששות ומתודולוגיית תרגול.
- שמירה על יציבות תשתיות טכנולוגיות, העמדת יכולות התאוששות לרבות גיבויים ויכולות אחזור.

סיכון מיקור חוץ וספקים

לאומי מתקשר עם ספקים וספקי משנה לצרכים עסקיים מגוונים ומאמץ מוצרים ושירותים חדשים שפותחו על ידי גורמים חיצוניים. התלות בספקים חושפת את הבנק לסיכונים שונים, וביניהם פגיעה ברציפות התפקודית, שיבוש ודלף מידע. סיכונים אלו מנוהלים באופן שוטף בתהליכי רכש, המשכיות עסקית, אבטחת מידע וסייבר.

הוראת ניהול בנקאי תקין 359A בנושא מיקור חוץ

הוראת ניהול בנקאי תקין בנושא מיקור חוץ נועדה לאפשר לתאגידים הבנקאיים ליישם מטרות אסטרטגיות, להגדיל את הזמינות ללקוחות, להמשיך את תהליכי ההתייעלות התפעולית ולהגביר את התחרות בתחום הבנקאות והתשלומים. זאת, תוך קביעת העקרונות על פיהם נדרשים התאגידים הבנקאיים לפעול על מנת לצמצם את חשיפתם לסיכונים פוטנציאליים הגלומים במיקור חוץ. מועד ליישום ההוראה - מרס 2020. הבנק נערך ליישום ההוראה.

הוראת ניהול בנקאי תקין 363 בנושא ניהול סיכוני סייבר בשרשרת אספקה

הוראת ניהול בנקאי תקין בנושא ניהול סיכוני סייבר בשרשרת אספקה נועדה להבהיר את אחריות התאגיד הבנקאי בנוגע לקיום תצורת עבודה מאובטחת מול הספקים החיצוניים המהותיים ואת חובותיו לניהול הולם של סיכוני הסייבר בפעילות ספקים אלו בחצרותיהם, בחצרי התאגיד הבנקאי ובמשקים שלהם עם התאגיד. הבנק נערך ליישום ההוראה.

למידע נוסף בנוגע לשתי הוראות אלה ראה פרק [חפיפה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#) בדוח הכספי.

מעילות והונאות

סביבת העבודה הדיגיטלית מגדילה את עצמת סיכוני מעילות והונאות, הן בהיבט גניבת זהות וגניבת כספים והן בהיבט המידע, חשיפת פרטי לקוח ושימוש לרעה במידע.

לאומי משקיע משאבים רבים בזיהוי והפחתה של סיכונים אלו בפעילות שוטפת ובפעילות ניטור ממוקדת.

סיכונים הנובעים משינויים ארגוניים

לאומי פועל מזה מספר שנים להתאמת מודל פעילותו ובכלל זה מבצע שינויים מבניים משמעותיים, שינויים בתחומי האחריות, נהלי העבודה, הבקורות, המערכות התומכות והעובדים עצמם. שינויים אלו עלולים להוביל לעליית הסיכונים התפעוליים בטווח הקצר, בדגש על טעויות אנוש. לאומי מייחס חשיבות רבה לקיום סביבת בקרה חזקה. בהתאם, הבנק מגבש עקרונות ותפיסת הפעלה עדכנית על מנת לצמצם את היקף הטעויות ולמזער את הנזק הפוטנציאלי לפעילות העסקית.

למידע נוסף בנוגע לסיכונים תפעוליים ראה פרק [סיכונים תפעוליים](#) בדוח על הסיכונים.

סיכונים אחרים

סיכוני רגולציה וציות

סיכון רגולציה

סיכון רגולציה הינו הסיכון לשינויים בחקיקה וברגולציה העלולים להשפיע על היקף הכנסות וההוצאות של הקבוצה, ההון, תחומי הפעילות של הקבוצה או הסביבה העסקית בה היא פועלת.

קבוצת לאומי פועלת בסביבה רגולטורית מורכבת ורב תחומית. שינויים מהותיים ומתמשכים בתחומי רגולציה מגוונים מחייבים היערכות מתאימה ומתמשכת בפעילות הבנק.

בתקופה האחרונה מושם דגש רב על הוראות שנועדו לעודד כניסת מתחרים חדשים לתחומי הבנקאות המסורתית, תוך הסרת חסמים ומגבלות וכן הוראות שנועדו לקדם חדשנות (Innovation) במערכת הפיננסית, כגון: הוראות החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל, מדיניות חדשה של בנק ישראל לעניין הקמת תאגיד בנקאי, קידום אימוץ ויישום של תקן הבנקאות הפתוחה (OPEN API), שנועד לאפשר שיתוף מידע פיננסי של לקוחות עם צדדים שלישיים, וחקיקה חדשה בתחום התשלומים המתקדמים.

בנוסף, נמשכת מגמת הרגולציה הצרכנית, לרבות חקיקה שמטרתה הוזלת עלויות ללקוח. במקביל, מושם דגש על התאמת המוצרים הפיננסיים השונים לצרכי הלקוח, תוך מתן גילוי מירבי, שקיפות והוגנות (Conduct).

מגמות נוספות באות לידי ביטוי בהתמודדות עם המעבר לדיגיטציה, למיקור חוץ ולשימוש בשירותי מחשוב ענן במערכת הפיננסית, והטיפול בהגנת הפרטיות והגנת הסייבר. נושאים אלה מצויים על סדר היום בארץ ובעולם, ומשתקפים בכללי ה-GDPR, אשר עוסקים בהגנת הפרטיות וכן בהוראות ספציפיות בנושא הגנת הסייבר ומיקור החוץ.

השינויים הנ"ל משפיעים וצפויים להשפיע בשנים הקרובות על שוק הבנקאות בישראל. הבנק פועל לניטור ואיתור הוראות הרגולציה הרלוונטיות, בוחן את היערכותו לתנאי השוק המשתנים, להגברת התחרות והשקיפות, לכניסתם של שחקנים חדשים לתחומי הבנקאות הקלאסיים, להשוואת עלויות בין הבנק לגופים נוספים, לשימוש במאגרי המידע והנתונים של לקוחות הבנק על ידי גופים חוץ בנקאיים וכן למתן הצעות ערך מתאימות ללקוחות הבנק. במקביל, הרגולציה גורמת לשחיקה בהכנסות, לגידול בהוצאות הנדרשות לשם עמידה בהוראות הרגולציה, ולצורך בשיפור מתמיד ברמת השירות והחדשנות.

סיכון ציות

סיכון ציות הינו הסיכון להטלת סנקציה משפטית או רגולטורית, להפסד פיננסי מהותי, או לנזק תדמיתי, אשר התאגיד הבנקאי עלול לספוג כתוצאה מכך שאינו מקיים את הוראות החוק/הרגולציה.

הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 308 "ציות ופונקציית הציות בתאגיד הבנקאי" מגדירה את תחומי האחריות של הציות באופן פורמלי וברמה הקבוצתית. ההוראה מפרטת את ההגדרה של הוראות ציות וקובעת כי "סיכון הציות" נגזר מחוקים, תקנות, הוראות רגולציה, נהלים פנימיים, כללי התנהגות ועמדות רשות. ההוראה קובעת כי נדרש להעריך את אפקטיביות ניהול סיכון הציות ולמצוא אמצעים למדידתו כאשר, כאמור, סיכון הציות נגזר ממכלול החקיקה הרלוונטית לפעילות הבנק.

על פי מדיניות הבנק, מנוהל סיכון הציות על בסיס קבוצתי. במסגרת זו, ננקטים צעדים שונים לפיקוח ובקרה על השלוחות וחברות הבנות לצורך מעקב על יישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית.

א. ציות, איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור

לצורך ניהול אפקטיבי של סיכוני הציות פועל בלאומי מערך ציות ואכיפה שבראשו עומדת קצינת הציות הראשית (Chief Compliance Officer). קצינת הציות הראשית אחראית, בין היתר, למילוי החובות לפי הוראות החקיקה בנושאי איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור. קצינת הציות הראשית משמשת גם כממונה על האכיפה בתחום דיני ניירות ערך וגם כ-Responsible Officer בתחום ה-FATCA.

פעילות מערך הציות מבוצעת באמצעות צוות מקצועי בעל ידע והבנה מעמיקה בתחומי הציות ומבוססת על תהליכי עבודה, בקרה מכוונת סיכון ומערכות ממוכנות.

מערך ציות ואכיפה כפוף ליועצת המשפטית הראשית.

מורכבותה והתפתחותה של הפעילות הבנקאית, מחייבת את הבנק להקפדה יתרה על קיום מכלול החובות שחלות על התאגיד הבנקאי, בקשריו עם לקוחותיו, מכוח חקיקה ראשית, תקנות, צווים, היתרים והוראות בנק ישראל, וכן רגולציה ותקנים בינלאומיים הרלוונטיים לפעילותו של הבנק.

פונקציית הציאות אחראית על ניהול סיכון הציאות הנגזר מהוראות הציאות הבאות והוראות בעלות אופי דומה: ניגוד עניינים, הוגנות הבנק כלפי לקוחותיו, איסור הלבנת הון ומימון טרור, מתן ייעוץ ללקוחות, הגנה על הפרטיות (למעט היבטים של טכנולוגיית המידע), היבטי מיסוי רלוונטיים למוצרים או לשירותים ללקוחות, זאת בהתאם לדרישות הוראת הפיקוח על הבנקים בנושא זה. כאשר הסיכון נגזר מיתר ההוראות החלות על התאגיד הבנקאי, יוכל הסיכון להיות מנוהל על ידי פונקציית אחרות מקו ההגנה השני.

בהתאם להוראה, נערך מסמך מדיניות ציות כוללת המרוענן ומאפשר על ידי הדירקטוריון אחת לשנה. במסגרת מסמך המדיניות עוגן ממשל תאגידי הכולל תחומי אחריות הדירקטוריון, הנהלה וקצינת הציאות הראשית וחלוקת האחריות של שלושת קווי ההגנה בהיבטי ציות.

נקבעה מתודולוגיה להערכת סיכון בהוראות רגולציה (הוראות ציות כפי הגדרת ההוראה החדשה). בהתאם להוראה עורך מערך הציאות תכנית עבודה רב שנתית ומכוונת סיכון, הכוללת תקצוב זמן למטלות ופעילויות.

שמירה על תרבות ציות נאותה, לרוחב הארגון, מחייבת קיומה של מסגרת בקרה ואכיפה אפקטיבית, אשר תעוגן בתהליכי העבודה ותאפשר עמידה במכלול ההוראות הציאות. לצורך כך, נקבעו תהליכי בקרה ואכיפה סדורים על מכלול תהליכי העבודה וסיכויי הציאות הנגזרים מהם. מטרתה של מסגרת הבקרה והאכיפה הינה, בין היתר, לאתר פערים וחשיפות קיימים ופוטנציאלים לשם בחינת הצורך בעדכון תהליכי עבודה, נהלים, ביצוע הדרכות והטמעות. תהליכי הבקרה מתבססים, בין השאר, על ניתוח הוראות ציות, ממצאי הביקורת הפנימית והחיצונית, תלונות הציבור שימצאו רלוונטיות, הליכים משפטיים כנגד הבנק או בנקים אחרים היכולים להצביע על חשיפות ציות אפשריות, ניתוח מגמות ואירועים בארץ ובעולם.

המערך נמצא בקשר שוטף עם חברות הבנות בארץ ובחו"ל לצורך מעקב ליישום נושאי הציאות בכללותם ויישום מדיניות הציאות הקבוצתית.

בהתאם למגמות המתפתחות בעולם, מטפל הבנק במגוון נושאים בתחום ציות, לרבות איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור והיבטי מיסוי. בין היתר, מתמקד הבנק במוקדי סיכון בעולם טכנולוגי פיננסי (כגון: פינטק, P2P, קרנות גידור, מטבעות וירטואליים וכדומה) - ניהול סיכויי ציות ואיסור הלבנת הון בעולם טכנולוגי פיננסי מתפתח המאופיין בהיעדר פיקוח רגולטורי מוגדר ובעל ניסיון לצד מורכבות מקצועית והיעדר פרקטיקות מובנות לתהליכי בקרה עקב חדשנותם של הנושאים.

ב. אכיפה מנהלית

בינואר 2011 התקבל בכנסת חוק ייעול הליכי האכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011. מטרת החוק, הינה ייעול האכיפה של הוראות החקיקה בתחום דיני ניירות הערך. במסגרת חקיקה זו ניתן יהיה להטיל סנקציות שונות על תאגיד, שהפר את ההוראות הרלוונטיות וכן על עובדי התאגיד, לרבות נושאי המשרה.

בהמשך לחוק פרסמה הרשות לניירות ערך מסמך קריטריונים להכרה בתכנית אכיפה פנימית בתחום ניירות הערך וניהול השקעות (להלן: "מסמך הקריטריונים").

במסמך הקריטריונים הנחתה רשות ניירות ערך את התאגיד למנות ממונה על האכיפה. תפקידו, על פי מסמך הקריטריונים, הוא להיות אחראי על יישום תכנית האכיפה.

קצינת הציאות הראשית של הקבוצה משמשת גם כממונה על האכיפה. הדירקטוריון אישר את תכנית האכיפה הפנימית לאחר שתוקפה על ידי מומחה חיצוני ולאחר שנהלי האכיפה המרכזיים נסקרו על ידו.

ג. FATCA – Foreign Account Tax Compliance Act

על פי החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 227) ותקנות מס הכנסה (יישום הסכם FATCA), התשע"ו-2016, נדרש הבנק לבצע הליכי זיהוי לקוחות ולהעביר מידע לרשות המיסים בישראל אודות חשבונות המוחזקים על ידי לקוחות אמריקאים לצורך העברתו לרשות המיסים האמריקאית.

הבנק מיישם מדיניות כסף מוצהר תוך הקפדה כי לא ינהלו בבנק כספים שאינם מוצהרים לרשויות המס הרלוונטיות, בהקשר זה נערכו מהלכים רבים לאיתור וזיהוי האוכלוסיות הרלוונטיות וביצוע הדיווח לרשויות המס בהתאם לכללי ה-FATCA כפי שנקבעו בהסכם בין ישראל לרשויות המס האמריקאיות.

הבנק פועל במספר נדבכים על מנת לוודא ציות של קבוצת לאומי ויחידים בה להוראות החקיקה, בהם: מינוי קצינת הציאות כממונה לנושא, אימוץ מדיניות ונהלי עבודה מתאימים, פיתוח כלים ממוכנים תומכים בתהליכי העבודה, גיבוש מנגנוני הדרכה והטמעה, בדיקה, בקרה ותפעול הנדרשים למילוי ההנחיות והנחיית החברות הבנות בקבוצה להיערכות מתאימה.

ד. CRS – Common Reporting Standard

ארגון ה-OECD פרסם תקן אחיד ליישום חילופי מידע אוטומטיים לגבי חשבונות פיננסיים בין מדינות (להלן: "התקן"). התקן נבנה ברוח ה-FATCA האמריקאי ונועד להגביר את השקיפות והפיקוח על דיווחי המס של תושבי המדינות המחזיקים חשבונות פיננסיים מחוץ למדינת התושבות שלהם. ביולי 2016 פורסם החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 227) בנושא יישום ה-FATCA והתקן. תקנות מס הכנסה (יישום תקן אחיד לדיווח ולבדיקת נאותות של מידע על חשבונות פיננסיים) אושרו ביום 1 בינואר 2019. התקנות נגזרות מהסכם ה-CRS עליו חתומה מדינת ישראל.

לאומי נערך לעמידה בדרישות החקיקה. שלוחות בנק לאומי באנגליה וברומניה החלו ביישום התקן ביום 1 בינואר 2016 בהתאם להוראות הרגולציה המקומית החלות עליהן.

סיכונים משפטיים

הסיכון המשפטי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מהעדר אפשרות לאכוף באופן משפטי קיומו של הסכם או מהתחייבויות תלויות לרבות בגין תביעות ודרישות מהבנק. ההגדרה כוללת סיכונים הנובעים מחקיקה, תקנות, פסיקה והוראות רשויות, סיכונים הנובעים מפעילות ללא גיבוי בהסכמים מספקים, ללא ייעוץ משפטי או על פי ייעוץ משפטי לקוי וכן כתוצאה מפרשנות לגבי זכויות הצדדים מכח הסכמים שבין הבנק לבין לקוחותיו.

סיכונים משפטיים נובעים מחמישה תחומים עיקריים:

- סיכוני חקיקה – סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת הוראת חקיקה ראשית או משנית, הוראות בנק ישראל או הוראות רשויות מוסמכות אחרות.
- סיכוני התקשרות חוזית – סיכונים הנובעים מפעילות הבנק מול לקוחות, ספקים וגורמים אחרים שהבנק מתקשר עמם בהסכמים שונים, אם אינה מגובה בהסכם המסדיר מלא זכויות הבנק, או שההסכם אינו ניתן לאכיפה מלאה או שהוא כולל תניות שאינן חוקיות.
- סיכוני פסיקה – סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת פסיקה תקדימית.
- סיכונים הנובעים מהליכים משפטיים המתנהלים נגד הבנק.
- סיכונים הנובעים משינויים במדיניות אכיפה.

מדיניות ומסגרת ניהול הסיכונים המשפטיים

היועצת המשפטית, אשר הינה חברת הנהלה בבנק וראש חטיבת הייעוץ המשפטי, אחראית להובלת ניהול הסיכונים המשפטיים.

בקבוצה מיושמת תכנית ניהול סיכונים משפטיים שמטרתה לאתר, למנוע, לנהל ולמזער את הסיכונים המשפטיים. התכנית כוללת מסמכי מדיניות וממשק בין חטיבת הייעוץ המשפטי לבין יחידות הבנק, וכן נהלים פנימיים החלים בתוך חטיבת הייעוץ המשפטי שמטרתם לוודא כי הייעוץ המשפטי הניתן בבנק הינו יעוץ מקצועי ומעודכן. מסמך המדיניות מעודכן באופן שוטף במהלך השנים, לרבות בשנת 2018.

לגבי חברות הבנות של הבנק בארץ ובחו"ל, נקבעה מדיניות כללית לניהול סיכונים משפטיים במסגרת מסמכי מדיניות ייעודיים, אשר על פיה הכינו החברות נוהל פנימי לניהול סיכונים משפטיים התואם את פעילותן ואת מדיניות הקבוצה בנושא. הנהלים הפנימיים אושרו על ידי חטיבת הייעוץ המשפטי ובדירקטוריונים של חברות הבנות. בהתאם למסמכי המדיניות נדרשות חברות הבנות להפנות נושאים מסוימים לייעוץ משפטי מתאים. בנוסף, שולחות החברות למנהלת הסיכונים המשפטיים דוחות תקופתיים, וכן דוחות מידיים, בהתאם לנדרש במסמכי המדיניות. הדיווחים נשלחים בהתאם לפורמט אחיד שהוכן בחטיבת הייעוץ המשפטי. בשנת 2018 עודכנו תהליכי ניהול הסיכון המשפטי והבקורות לצידם, כמו כן, תרחיש קיצון משפטי אותגר ועודכן.

במסגרת התכנית לניהול סיכונים משפטיים הושם דגש על:

- מניעה ומזעור סיכונים משפטיים.
- איתור מוקדי הסיכונים המשפטיים המהותיים והטיפול בהם.
- הכנת הסכמים, הנחיות ונהלים מתאימים.
- בדיקת הוראות החקיקה (לרבות פסיקה) והוראות רשויות, ובחינת השלכותיהן על עבודת הבנק.
- הפקת לקחים בנושאים שונים ויישום הלקחים במסמכים המשפטיים הנהוגים בבנק, וכן העברת חוות דעת בנושא ליחידות הרלוונטיות בבנק.

לצורך ביצוע תכנית ניהול הסיכונים המשפטיים פועלים בחטיבת הייעוץ המשפטי, בראשות היועצת המשפטית הראשית שהיא מנהלת הסיכונים המשפטיים, גורמים וועדות, שתפקידם לאתר באופן שוטף דברי חקיקה ופסקי דין חדשים בעלי השלכה על עבודת הבנק, לבחנם ולרכז הטיפול בהשלכותיהם.

אגף רגולציה בחטיבת אסטרטגיה ורגולציה עוסק באיתור וטיפול במידת הצורך בהוראות רגולטוריות חדשות (חקיקה ראשית, חקיקה משנית, הוראות רשומות), כבר בשלב הצעת החוק, או הרגולציה הרלוונטית.

פעילותם של הגורמים והוועדות הנ"ל מוסדרת בנהלי עבודה פנימיים של חטיבת הייעוץ המשפטי. בין היתר קובעים הנהלים את ממשק זרימת המידע בין כל אחד מהגורמים הנ"ל לבין מנהלת החטיבה וצוות הסיכונים המשפטיים הפועל בחטיבה.

חשיפה משפטית כללית

קיימת חשיפה כללית, אשר לא ניתן להעריכה או לכמתה, הנובעת, בין היתר, ממורכבותם של השירותים הניתנים על ידי הבנק והחברות המאחדות ללקוחותיהם. מורכבות שירותים אלו צופנת בחובה, בין היתר, פוטנציאל לטענות, פרשנויות ואחרות, הנוגעות לשורה ארוכה של תנאים מסחריים ורגולטורים. לא ניתן לצפות מראש את כל סוגי הטענות שיועלו בתחום זה ואת החשיפה הנובעת מטענות אלו ואחרות בקשר עם שירותי הבנק והחברות המאחדות, המועלות, בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות.

כמו כן, קיימת חשיפה בשל שינויים רגולטורים והנחיות של המפקח על הבנקים, רשות ניירות ערך, ורגולטורים אחרים להם כפופה פעילות הבנק. ההתקשרויות עם הלקוחות הינן, בחלקן, התקשרויות הנמשכות לאורך שנים רבות, במהלכן עשויים להתרחש שינויים במדיניות, ברגולציה ובמגמות הדיון, לרבות בפסיקת בתי המשפט. הבנק והחברות המאחדות פועלים באמצעות מערכות מיכניות מורכבות, אשר לאור השינויים כאמור, יש צורך להתאימן באופן שוטף. כל אלו יוצרים חשיפה תפעולית ומשפטית מוגברת.

בנוסף קיימת חשיפה כללית הנובעת מכך שכנגד הבנק והחברות המאחדות מוגשות מעת לעת תלונות למפקח על הבנקים, שעלולות בנסיבות מסוימות להביא לנקיטת הליכים משפטיים נגד הבנק. לעת הזו, לא ניתן להעריך האם קיימת חשיפה בגין תלונות אלו ולא ניתן להעריך אם תינתן הכרעה רוחבית של הפיקוח בעניין תלונות כנ"ל ו/או אם תוגשנה תביעות ייצוגיות או אחרות כתוצאה מהליכים שכאלו, וכן לא ניתן להעריך את החשיפה הפוטנציאלית לתלונות כנ"ל. לפיכך, לא נכללה הפרשה בגין החשיפה האמורה.

סיכון מוניטין

סיכון מוניטין הינו הסיכון לפגיעה באמון של בעלי מניות ובעלי עניין שונים בקבוצת לאומי, זאת כתוצאה מהתנהגות, פעולה, או הימנעות מפעולה של הקבוצה, העובדים או מעורבים אחרים.

סיכון מוניטין מתייחס לתפיסותיהם של בעלי המניות, בעלי העניין, הציבור, מעצבי דעת הקהל והתקשורת, בין אם מתבססות על עובדות ובין אם אחרת. סיכון המוניטין הינו דינאמי ומשתנה בין נושאים שונים ואוכלוסיות שונות.

מדיניות ניהול סיכונים מוניטין אושרה על ידי מנהלת הבנק והדירקטוריון מתוך ראייה כי האמון חיוני לפעילות העסקית. המדיניות מגדירה את המבנה הארגוני ותחומי האחריות בניהול סיכון המוניטין.

סיכון אסטרטגי

סיכון אסטרטגי הוא סיכון עסקי אשר הפגיעה שלו מהותית ונוגעת במודל העסקי של הבנק או של אחד מקווי העסקים שלו. למעשה זהו סוג של סיכון שההשפעה המיידית שלו על הרווח יכולה להיות לא משמעותית בטווח המיידי, אך בטווח הבינוני או הארוך עלולה להיות משמעותית. סיכונים אסטרטגיים כוללים איומים אשר יכולים לנבוע מהחלטות עסקיות שגויות, מיישום בלתי נאות של החלטות או מהעדר תגובה לשינויים ענפיים, כלכליים, רגולטוריים, צרכניים או טכנולוגיים.

הסיכון האסטרטגי העיקרי נובע מכך שענף השירותים הפיננסיים עובר שינויים משמעותיים בתחום הדיגיטליזציה. פתיחת ענף הבנקאות לתחרות וכניסת שחקנים חדשים כדוגמת חברות הטכנולוגיה המבוססות (גוגל, אמזון, פייסבוק, אפל), חברות הפינטק, חברות הביטוח וחברות האשראי החוץ בנקאי, מחייבות התאמת המודל העסקי. בנוסף, החוק להגברת התחרותיות בשירותים בנקאיים ופיננסיים נפוצים ("חוק שטרם") כולל בתוכו רכיבים העלולים להשפיע בצורה אסטרטגית על מפת התחרות בישראל. בבנק לאומי, התוצאה הישירה הינה המכירה של לאומי קארד. נושא אסטרטגי נוסף הינו הבנקאות הפתוחה.

הסיכון האסטרטגי מנוהל בהובלת חטיבת האסטרטגיה והרגולציה, ובמעורבות החטיבה לניהול סיכונים והחטיבה הפיננסית. גורמים אלו מרכזים פעילויות זיהוי, מיפוי, הערכה ומעקב מול כל יחידות הבנק והדירקטוריון.

לאור המגמות והשינויים המשמעותיים בסביבת הפעילות, אימץ לאומי שני כיווני פעולה מרכזיים שהשילוב ביניהם נמצא בליבת האסטרטגיה של הקבוצה. מצד אחד התאמה של מודל הבנקאות המסורתית, תוך שימת דגש על המשך מתן שירות מקצועי ואיכותי לכל סוגי הלקוחות בהתאם לצרכיהם, העדפותיהם וקצב אימוץ החדשנות הדיגיטלית שלהם, ומצד שני בנייה של "הבנקאות החדשה", המבוססת על הדיגיטל והחדשנות הטכנולוגית. שני כיווני פעולה אלו תלויים ומשולבים עם ההכרח להתייעל ולמקסם את ניצול ההון תוך כדי עמידה ביעדי הלימות ההון.

למידע נוסף ראה [סיכון אסטרטגי בפרק סיכונים נוספים בדוח על הסיכונים](#).

סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct)

סיכון הבנקאות ההוגנת הינו הסיכון שהתנהלות הבנק מול לקוחותיו תוביל, במעשה או במחדל, לתוצאה בלתי רצויה עבורם. זאת, ללא יכולת הלקוח לקחת מראש תוצאה זו בחשבון. בעקבות זאת עלולים להיגרם לבנק הפסדים הנובעים מתביעות משפטיות, מהטלת קנסות או מנזקי מוניטין.

הבנק מקפיד על התנהלות שקופה והוגנת במטרה להעניק ללקוחותיו שירותים ומוצרים בעלי ערך. עיקרון זה מקבל ביטוי בחזון הבנק - להוביל בנקאות יוזמת ואיכותית עבור הלקוח. כמו כן, תהליכי הייזום והמכירה כפופים לנהלים ולבקורות אשר מבטיחים התנהלות ראויה. תהליכים אלו נבחנים באופן שוטף, במטרה לשדרגם.

סיכון מאקרו-כלכלי

סיכון מאקרו-כלכלי הינו סיכון להכנסות ולהון הקבוצה הנובע מתנאים מאקרו כלכליים לרבות סביבת ריבית נמוכה, יחסי הכנסה הפוליטיים בעולם והשפעתם על הסחר הבינלאומי - המדיניות הכלכלית בארה"ב, תהליכים חברתיים ופוליטיים באירופה ואי היציבות הגיאופוליטית במוקדי סכסוך בעולם בין השאר לאור התגברות איומי הטרור. לאחרונה ישנם סיכונים העולים מן ההתפתחויות האפשריות בתחום הסחר העולמי, בדגש על קשרי הסחר בין ארה"ב לסין. אם המצב יחריף לכדי "מלחמת סחר" מתמשכת, עלולה להיות לכך השפעה שלילית על הצמיחה בעולם. כתוצאה, עלול להיפגע בעקיפין גם המשק הישראלי.

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בסביבה המאקרו כלכלית באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים. כמו כן, מתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, ככל שיידרש.

פרופיל הסיכון - הגדרת חומרת גורמי הסיכון

המתודולוגיה לסיווג רמת החומרה של החשיפות לסיכונים השונים, כפי שמתוארים בטבלת חומרת גורמי הסיכון שלהלן, מבוססת על כימות השפעת התממשות תרחישים שונים על הון הקבוצה, קרי על יציבותה.

רמות החומרה מציגות את הסיכון בחלוקה לחמש רמות, כאשר פגיעה שתוביל לירידת יחס הלימות הון עצמי רובד 1 מתחת למגבלת תיאבון הסיכון (יחס הון עצמי רובד 1 של 6.5%) מוגדרת כסיכון ברמת חומרה גבוהה. הסיווג לרמות הסיכון האחרות מתבצע כפונקציה של היקף הפגיעה ביחס הלימות הון עצמי רובד 1 של הקבוצה והערכה סובייקטיבית רלוונטית. הגורמים המשפיעים על הערכה זו מורכבים משיקולים שונים, כגון: תהליכי ניהול הסיכון, השפעת קשרי הגומלין מול סיכונים אחרים ושינויים בסביבת הסיכון החיצונית היכולים להעלות או להוריד את הערכת החומרה של הסיכונים מעבר למשתקף בהערכת הפגיעה הכמותית להון. ההערכה הסובייקטיבית כוללת גם "הערכות מומחה" מקרב הגורמים הרלוונטיים בבנק. במקרים בהם תרחיש כמותי כלשהו אינו נותן, להערכתנו, ביטוי מספיק גבוה לחומרת גורם הסיכון, ייתן משקל גבוה יותר להערכה איכותית.

לאור האמור לעיל, נדגיש כי ישנה שונות באופן בחינת ההשפעה של גורמי הסיכון השונים בין הבנקים ולכן יש לנקוט משנה זהירות בביצוע השוואות שונות.

חלק מהמידע המובא בפרק זה הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה סעיף [מידע צופה פני עתיד](#).

טבלת חומרת גורמי הסיכון

סיכון	הגדרה	רמת חומרה*
1	סיכון אשראי כולל	סיכון להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי. ההתייחסות היא לסיכון אשראי מאזני וחוזי מאזני.
1.1	סיכון איכות לווים וביטחונות	סיכון בגין כניסה לכשל של לווה/צד נגדי הגורמת לאי עמידתו בהתחייבויות כספיות חוזיות, כניסה לכשל של לווה או של צד נגדי בנגזרים והסיכון השירי בגין אי יכולת לממש בטחונות.
1.2	סיכון ריכוזיות לווה גדול וקבוצת לווים	סיכון אשראי הנובע מגודלם היחסי של לווים בתיק האשראי של הבנק.
1.3	סיכון ריכוזיות ענפית ומגזרית	סיכון אשראי הנובע מריכוז של אשראי ללווים בענפי משק ובמגזרים מסוימים.
2	סיכון שוק כולל	סיכון החשיפה של נכסי הקבוצה לשינויים בשערי חליפין, בריבית, באינפלציה ובמחירי נכסים, הקורלציה ביניהם ורמות התנודתיות שלהם.
2.1	סיכון בסיס	הסיכון עקב תנודות בשער חליפין, כולל אינפלציה (תיק למסחר ובנקאי).
2.2	סיכון ריבית	הסיכון עקב תנודות בשערי ריבית (תיק למסחר ותיק בנקאי).
2.3	סיכון מרווח ומחירי מניות	הסיכון עקב תנודות במחירי מניות ואג"ח בתיק המסחרי ובתיק הבנקאי עבור נכסים המשוערכים לפי מחיר שוק.
3	סיכון נזילות	הסיכון בחוסר היכולת לעמוד באי הוודאות ביחס לאפשרות לגייס מקורות ו/או לממש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי.
4	סיכון תפעולי	סיכון להפסד הנובע מליקויים או כשלים של תהליכים, פרויקטים גדולים, אנשים או מערכות או אירועים חיצוניים. סיכון זה כולל סיכון משפטי, אך אינו כולל סיכון אסטרטגי וסיכון מוניטין.
4.1	סיכון סייבר	סיכון הנובע מתקיפת מערכות המחשוב ו/או תשתיות המחשוב, אשר תוצאותיה עשויות לבוא לידי ביטוי בגניבת מידע, בגניבת נכסים פיננסיים (כסף ושווה כסף) ו/או פגיעה ברציפות התפקודית (על ידי שיבוש מידע ו/או פגיעה בזמינות).
5	סיכון משפטי ורגולציה	מכלול הסיכונים של הסיכון המשפטי וסיכון הרגולציה המפורטים בדוח.
6	סיכון ציות	סיכון הנובע מאי ציות להוראות חקיקה ותקנות מחייבות.
7	סיכון מוניטין	הסיכון שפרסום שלילי יגרום לירידה בבסיס הלקוחות, ירידה בהכנסות, בנזילות או עלויות משפטיות גבוהות.
8	סיכון פנסיה	מכלול הסיכונים הקשורים להתחייבויות שונות לעובדים.
9	סיכון אסטרטגי	סיכון עסקי הכולל את ההשלכות הנוכחיות והעתידיות על הון, רווחים ומוניטין או מעמד הנובעים מהחלטות עסקיות שגויות, מיישום בלתי נאות של ההחלטות או מההעדר תגובה לשינויים ענפיים, כלכליים, רגולטוריים וטכנולוגיים.
10	סיכון מערכתי עולמי	סיכונים הנגרמים עקב אירועים חיצוניים גלובליים שעלולים לגרום התממשות של מספר סיכונים במקביל.
11	סיכון מערכתי מקומי	סיכונים הנגרמים עקב אירועים מקומיים שעלולים לגרום התממשות של מספר סיכונים במקביל.

* בהתייחס לפגיעה אפשרית בהלימות ההון והערכה סובייקטיבית של השפעת סיכונים קשים לכימות. רמת הסיכון אינה מבטאת את ההסתברות להתממשות, אלא את הפגיעה בבנק בקרות התרחיש.

מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים

כללי

הכנת הדוחות הכספיים המאוחדים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות המפקח על הבנקים דורשת מהנהלה שימוש באומדנים והערכות המשפיעים על הסכומים המדווחים של נכסים, התחייבויות וכן על סכומי הכנסות והוצאות.

האומדנים וההערכות מתבססים בדרך כלל על תחזיות כלכליות, הערכות לגבי השווקים השונים וניסיון העבר תוך הפעלת שיקול דעת אשר הנהלה מאמינה כי הינם סבירים בעת החתימה על הדוחות הכספיים.

התוצאות בפועל של סעיפים אלה עלולות להיות שונות מהאומדנים ו/או ההערכות.

כביאור 1 מובאים בפירוט עיקרי המדיניות החשבונאית אותה יישמה קבוצת לאומי.

להלן תיאור תמציתי של נושאים חשבונאיים קריטיים עיקריים המגלמים הערכות ואומדנים של הנהלה ואשר נדונו בין הדירקטוריון, הנהלה וראי החשבון המבקרים המשותפים:

הפרשה להפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים

הוראות מדידה וגילוי של חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי

הפרשה קבוצתית

ההפרשה הקבוצתית משקפת אומדן להפסדי אשראי המבוסס על הפסדי העבר בגין חובות בעלי מאפיינים דומים, תוך ביצוע התאמות להערכות סיכון עדכניות. הפרשה זאת מיושמת בגין קבוצות גדולות של חובות קטנים יחסית והומוגניים ובגין חובות שנבדקו פרטנית ונמצא שאינם פגומים.

שיטת קביעת ההפרשה להפסדי אשראי המוערכת על בסיס קבוצתי הינה בהתאם לנדרש בהוראות הדיווח לציבור, ועיקריה:

- האשראי לציבור מפוצל לפי ענפי משק. בגין כל ענף משק נקבעים שני שיעורי הפרשה קבוצתית: האחד בגין חובות לא בעייתיים, והשני, גבוה יותר, בגין חובות בעייתיים (חובות המסווגים בסמל חוב "השגחה מיוחדת" או "נחות"). שיעורים אלה נקבעים על בסיס הפסדי העבר (ממוצע שיעורי המחיקות נטו בשנה השוטפת ובשנים הקלנדריות המלאות שקדמו לה, החל מ-2011).
- על שיעור הפסדי העבר מתווסף "גורם התאמה איכותי" שמהווה מקדם נוסף של ההפרשה בגין גורמים סביבתיים רלוונטיים לסיכויי הגביה של האשראי ("התאמות איכותיות"), כגון: מאפיינים ענפיים, מאפיינים כלכליים משקיים ומאפיינים של תמהיל תיק האשראי ואיכותו. לצורך קביעת "גורם ההתאמה האיכותי" הבנק מיישם תחשיב פנימי המשקלל מגוון רחב של אינדיקטורים.

ההפרשה מחושבת ומבוצעת בגין כלל החובות, הן אשראי מאזני והן מכשירי אשראי חוץ מאזני, כאשר האשראי החוץ מאזני מוכפל במקדם המרה בהתאם לסוג המכשיר ובהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים.

בהתאם להנחיות בנק ישראל, שיעור ההתאמות בגין הגורמים הסביבתיים לא יפחת מ-0.75% מיתרת האשראי שאינו בעייתי לאנשים פרטיים באותו מועד, ושיעור ההפרשה הקבוצתית בגין הלוואות לדיר לא יפחת מ-0.35% מיתרת הלוואות.

סיווג חובות בעייתיים והפרשה פרטנית

הבנק בוחן באופן שוטף ובהתאם לנהלים את תיק האשראי במטרה לאתר, מוקדם ככל הניתן, לווים בהם עלתה רמת הסיכון והחשיפה, והזקוקים לתשומת לב ניהולית מיוחדת וליווי צמוד. זאת, על רקע מאפייני סיכון או כתוצאה מתנאים כלכליים/משקיים העלולים להשפיע על מצב הלווים, במטרה לשפר את מצבם. לגבי הלקוחות העסקיים והמסחריים הערכת עומק הבעיה נעשית תוך הפעלת שיקול דעת על ידי הגורמים העסקיים המטפלים בלווה, על ידי יחידות ניהול סיכונים אשראי בחטיבה לניהול סיכונים ובאמצעות הערכה אובייקטיבית ככל האפשר של הקשיים שאותרו, במטרה לקבוע את דירוג הסיכון שלהם.

בחטיבה הקמעונאית לקוחות עם אובליגו מעל מיליון ש"ח מזוהים ונבדקים פרטנית על ידי הגורמים המוסמכים בחטיבה לעניין סיווגם כחובות בעייתיים, והיתר מטופלים לעניין זה כקבוצה של חובות הומוגניים וקטנים יחסית, תוך ביצוע הפרשה קבוצתית.

כחלק מהאמצעים שמפעיל הבנק לניהול סיכונים האשראי, קיימת מתודולוגיה לאיתור וזיהוי חובות בעייתיים המיושמת בכל קווי העסקים (בכל אחד, בהתאמה למאפייניו). המתודולוגיה כוללת תהליך עבודה רבעוני מובנה שבמסגרתו נערכת סריקה יסודית של תיק האשראי, תוך שימוש במספר קריטריונים המהווים התראה מוקדמת להפיכתו של חוב לבעייתי, זאת במסגרת הטיפול בלקוחות המוגדרים כ"לקוחות רגישים". בחטיבה עסקית ומסחרית המטפלת בלקוחות הגדולים של הבנק ובחברות העסקיות הבינוניות מתבצע בנוסף תהליך בקרת אשראי רבעוני בו נבחנים לווים שדירוג הסיכון שלהם טוב יותר מזה המחייב הכללה באוכלוסיית הלקוחות המוגדרים כרגישים.

מתודולוגית הטיפול בחובות בעייתיים מחייבת בין היתר, בחינה שיטתית של נאותות ההפרשה להפסדי אשראי בגין החובות המסווגים כ"פגומים". ההפרשה מוערכת בהתאם לפער בין יתרת החוב הרשומה לערך הנוכחי של תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים לשירות החוב מהפעילות של הלקוח וממימוש ביטחונות ונכסים אחרים, מהוונים בשיעור הריבית האפקטיבית של החוב. לגבי חובות שהחזר שלהם נסמך על ביטחונות (חובות מותנים בביטחון) ואין מקורות החזר זמינים ואמינים אחרים, ההפרשה נקבעת בהתבסס על השווי ההוגן של הביטחון בניכוי עלויות מימוש ולאחר הפעלת מקדמי ביטחון בכל הקשור לשווי הבטוחה שיהיה ניתן לממשו ולהיפרע ממנו.

בחינת נאותות ההפרשה נעשית מידי רבעון, כאשר היחידות לניהול סיכונים אשראי (נס"א) בחטיבה לניהול סיכונים (או ענף אשראי מסחרי בחטיבה הבנקאית, בהתאם לשיוך הלקוח) מאשרות את בחינת נאותות ההפרשה המבוצעת על ידי היחידות העסקיות. כמו כן נבחן כושר שירות החוב של לקוחות המסווגים בסמלי חוב אחרים (חוב בהשגחה מיוחדת וחוב נחות).

התהליך המתואר של סיווג חובות ואמידת ההפסדים הפוטנציאליים בתיק האשראי כרוך, בין היתר, בהערכות סובייקטיביות, להן השלכה על סיווג החובות ועל גובה ההפרשה להפסדי אשראי.

בהתאם לעדכונים בהוראות ניהול בנקאי תקין, האחריות הכוללת לנאותות הסיווגים וההפרשות מוטלת על החטיבה לניהול סיכונים. בנוסף לדינאים המתקיימים בהנהלות החטיבות העסקיות ונציגי החטיבה לניהול סיכונים, מתקיים מידי רבעון דיון גם בוועדת הפרשות של הבנק בראשות המנכ"ל הראשי, לגבי הסך המצרפי של ההפרשות הנדרשות לאותו רבעון, וכן בהתייחס לסווג והפרשות ספציפיים (מעבר לסף סכום שנקבע).

מכשירים נגזרים

בהתאם להוראות הדיווח הכספי של המפקח על הבנקים, הבנק מיישם את נושאים 815 ו-820 בקודיפיקציה על תיקוניהם, בכל הקשור לטיפול ולהצגה של מכשירים נגזרים.

שווי הוגן מוגדר כסכום/מחיר אשר היה מתקבל ממכירת נכס או היה משולם לצורך העברת התחייבות בעסקה בין מוכר מרצון לקונה מרצון במועד המדידה. בין היתר, התקן מחייב לצורך הערכת שווי הוגן, לעשות שימוש מרבי בנתונים נצפים ולמזער שימוש בנתונים לא נצפים. נתונים נצפים מייצגים מידע הזמין בשוק המתקבל ממקורות בלתי תלויים ואילו נתונים לא נצפים משקפים את ההנחות של התאגיד הבנקאי.

התקן דורש מהתאגיד הבנקאי לשקף את סיכון האשראי (credit risk) ואת הסיכון לאי ביצוע (nonperformance risk) במדידת השווי ההוגן של חוב, לרבות מכשירים נגזרים, אשר הונפקו על ידו ומדדים לפי שווי הוגן. סיכון אי ביצוע כולל את סיכון האשראי של התאגיד הבנקאי, אך לא מוגבל לסיכון זה בלבד.

נקבעו הנחיות ספציפיות בנוגע למתודולוגיה ולנתונים שישמשו בחישוב השווי ההוגן של מכשירים נגזרים. הבנק מבצע את חישוב ההפרשה בגין סיכון אשראי ברמת לקוח, תוך שימוש במדד לאיכות האשראי בהתבסס על מודלים פנימיים או על נתוני שוק.

בדוח השנתי לשנת 2018 חישוב ההפרשה לסיכון אשראי בוצע תוך שימוש במודל הכולל תרחישים שונים של חשיפה פוטנציאלית.

במקרים לא רבים בהם אין בבנק מודל מתמטי לשיעור מכשירים נגזרים, השווי ההוגן נקבע על פי ציטוטי מחירים המתקבלים מגורמים הסוחרים במכשירים אלה. על אף שהציטוט מתקבל מברוקרים אמינים שהבנק בחר לעבוד עמם, אין ודאות שהמחיר שצוטט משקף את המחיר שיתקבל בפועל לעסקה בכל סכום שהוא, ובפרט לעסקה בסכום גדול.

למידע נוסף בנוגע לקביעת שווי הוגן ראה [ביאור 11](#).

ניירות ערך

ניירות ערך, למעט אגרות חוב מוחזקות לפדיון, מוצגים במאזן לפי שווי הוגן. מניות שלא מתקיים לגביהן שווי הוגן זמין מוצגות לפי עלות.

השווי ההוגן של ניירות ערך ישראליים מתבסס בעיקרו על מחירים מצוטטים מהבורסה לניירות ערך בתל-אביב ובניירות ערך זרים על מחירים המתקבלים ממקורות חיצוניים. לעניין ניירות ערך זרים רובו של התיק מחושב באופן יומי על ידי מוסד בינלאומי מוכר שעיסוקו בחישוב שווי הוגן של נכסים פיננסיים לצורך גילוי השווי בדוחות כספיים. מוסד זה הוא בלתי תלוי בגופים המנפיקים ובלתי תלוי בגופים המשווקים. החישוב מתבסס בעיקרו על מחירי עסקות בשווקים פעילים ועל שיעור עסקות דומות. החישוב משקף את המחיר שקונה מרצון בשוק ישראלי עבור ניירות ערך על בסיס מידע שוטף הנצפה בשוק. מכיוון שרק חלק מניירות הערך נסחרים בעולם בתדירות יומית, המשערך מבסס את נתוניו לצורך קביעת מחיר, באמצעות אלגוריתם תמחור על עסקאות שבוצעו בפועל, אינדיקציות למחירים מבנקים גלובליים ומקומיים, ברוקרים ובורסות. במידה ונתוני שוק מועטים או לא קיימים, המשערך משתמש במודלים מתוחכמים להערכת שווי, תוך התחשבות בזהות המנפיק והענף הרלוונטי.

בניירות ערך שהם אגרות חוב שאינן סחירות של חברות בישראל השווי ההוגן מתבסס על נתונים המתקבלים מחברת "מרווח הוגן". הבנק תיקף את המודל ווידא ברמה סבירה של בטחון את נכונות השווי ההוגן.

לעיתים, מטעמי שמרנות, כאשר קיימים אינדיקטורים, הבנק מבצע התאמות למודל ו/או מחיר שוק במטרה לקבוע שווי הוגן נכון יותר.

למידע נוסף ראה פרק המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון סעיף [ניירות ערך](#).
למידע נוסף בנוגע לקביעת שווי הוגן ראה [ביאור 11](#).

התחייבויות לזכויות עובדים

זכויות הפרישה והפנסיה בבנק נקבעות על פי סיווג תקופות ההעסקה השונות בבנק כאשר לעובדים שהחלו עבודתם בבנק מיום 1 בינואר 1999 קיימות הפקדות שוטפות לפיצויים ותגמולים ולגביהם לבנק אין חבות פנסיונית למעט השלמה לפיצויי פיטורין. לעובדים שהחלו את עבודתם בבנק לפני 1 בינואר 1999 הפורשים מעבודתם בבנק בגיל פרישה הזכות לבחור בקבלת פיצויי פרישה וכספי התגמולים או לקבל פנסיה מהבנק, הכל בהתאם ובכפוף להוראות ההסכמים השונים החלים על העובדים. הבנק מפקיד עבור עובדים אלה כספים לתגמולים ופיצויים בקופת גמל לתגמולים ופיצויים של עובדי הבנק אשר מנוהלת על ידי חברה מנהלת המוחזקת על ידי עמיתי הקופה (להלן - "יעודה").

בשנים האחרונות ביצע הבנק שורה של צעדים על מנת למתן את ההשפעה של התחייבויות אלה על הדוחות הכספיים. בהמשך לצעדים אלה החל הבנק בבחינה של חלופות ביחס למצב הקיים כיום לפיו מלוא הכספים מופקדים ביעודה כאמור. בשלב זה לא ניתן להעריך האם הבחינה כאמור תוביל לגיבוש תכנית שתאפשר ותבוצע בפועל ולא ניתן להעריך האם ניתן יהיה להגיע להסכמות הנדרשות לשם ביצוע של האמור לעיל.

הסכומים של ההתחייבויות לפנסיה מחושבים על פי מודלים אקטואריים. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבות האקטוארית לזכויות עובדים, של הבנק לפנסיה נעשה על בסיס תשואות השוק בהתאם לחלופה שהבנק בחר מתוך החלופות שנקבעו על ידי בנק ישראל, לפיהם העקום מורכב מתשואות אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

כמו כן החישובים האקטואריים לוקחים בחשבון את תחזית עליית השכר הריאלית על סמך נסיון העבר שמשתנה בהתאם לגיל העובד.

להלן ניתוח רגישות כמותי להשפעת הנחות עיקריות בחישוב ההתחייבות האקטוארית

קיטון של 1.0% בשיעור ההיוון של ההתחייבויות הנ"ל יגרום לגידול בסך של כ-2.5 מיליארד ש"ח בסך ההתחייבויות. קיטון של 1.0% בעליית השכר יגרום לקיטון בסך של כ-499 מיליון ש"ח בסך ההתחייבויות. עלייה של 5.0% בתוחלת החיים יגרום לגידול בסך של כ-251 מיליון ש"ח בסך ההתחייבויות. כל הסכומים הינם לפני השפעת מס.

המודלים האקטואריים כוללים הנחות לגבי: תוחלת חיים, שיעורי נכות, שיעורי עזיבה, שיעורי עזיבה עם תנאים מועדפים, שיעור ניצול זכויות הפנסיה ושיעור משיכת כספי פיצויים ותגמולים וכד'. על אף שהפרמטרים נקבעו בזירות ובמקצועיות ראוייה, שינוי בכל אחד מהפרמטרים האקטואריים או בכמה מהם ו/או בשיעור ההיוון ו/או בשיעור עליית השכר יביא לשינוי בגובה ההתחייבויות של הבנק.

הערכת האקטואר של זכויות העובדים נמצאת באתר מגנ"א של רשות ניירות ערך וכתובתו: www.magna.isa.gov.il

ליום 31 בדצמבר 2018 יתרת רווח כולל אחר מצטבר בגין הטבות לעובדים הסתכמה ביתרה שלילית בסך 1,763 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס, קיטון של 1,187 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס בהשוואה ליום 31 בדצמבר 2017.

יתרת ההתחייבות להטבות לעובדים ליום 31 בדצמבר 2018 לפי שיעור היוון על בסיס אגרות חוב קונצרניות בישראל ("שוק עמוק לגישת הרשות לניירות ערך") גבוהה בכ-529 מיליון ש"ח מיתרת ההתחייבות בפועל.

התחייבויות בגין תביעות משפטיות

בין יתר התחייבויות הבנק קיימות הפרשות בגין תביעות משפטיות שונות נגד הבנק, ביניהן גם בקשות לתביעות ייצוגיות. ההפרשות נקבעו על פי הערכת ההנהלה ומבוססות על חוות דעת משפטיות.

אחת לרבעון נערך דיון בוועדת הפרשות של הבנק בראשות המנכ"ל הראשי וכן בוועדת הביקורת של הדירקטוריון, לגבי הפרשות בגין תביעות מעל סכום מסוים שהוגשו נגד הבנק.

לצורך הערכת הסיכונים בהליכים משפטיים המוגשים כנגד הבנק מתבססת הנהלת הבנק על חוות דעתם של היועצים המשפטיים החיצוניים המייצגים את הבנק בתביעות אלו.

חוות דעת אלו ניתנו על ידי היועצים המשפטיים החיצוניים על פי מיטב שיקול דעתם, על יסוד העובדות המוצגות להם על ידי הבנק ועל יסוד המצב המשפטי (הדין והפסיקה) כפי שהם ידועים במועד ההערכה, והנתונים, לא פעם, לפרשנות ולטיעונים אפשריים סותרים.

הערכת הסיכונים הגלומים בבקשות לאישור תובענות ייצוגיות הינה מורכבת שכן מדובר בתחום אשר ההלכות המשפטיות בו, גם בנושאים עקרוניים ומרכזיים, מצויות עדיין בהתהוותן וטרם גובשו במלואן. כמו כן, ישנן תביעות בהן, בשל השלב בו מצוי ההליך, אין ביכולתם של היועצים המשפטיים להעריך ולו גם במגבלות האמורות את הסיכון הכרוך בהן.

לאור האמור לעיל, יתכן שתוצאות התביעות בפועל תהיינה שונות מההפרשות שנעשו.

מיסים על ההכנסה

הקבוצה יישמה עד ליום 31 בדצמבר 2016 את תקן בינלאומי IAS 12 כפי ההוראות שנקבעו בהוראות הדיווח לציבור בנושא מיסים על הכנסה החל מיום 1 בינואר 2012.

מיסים שוטפים ונדחים נזקפים לדוח רווח והפסד או נזקפים ישירות להון במידה ונובעים מפריטים אשר נרשמים ישירות בהון.

החל מיום 1 בינואר 2017 מיישמת הקבוצה את כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא מיסים על הכנסה, וזאת בהתאם לחוזר שפרסם הפקוח על הבנקים ביום 22 באוקטובר 2015 בנושא "דיווח של תאגידים בנקאיים בישראל לפי כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא מיסים על הכנסה", וביום 13 באוקטובר 2016 בנושא "דיווח של תאגידים בנקאיים לפי כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב".

המס השוטף הינו סכום המס הצפוי להשתלם (או להתקבל) על ההכנסה החייבת במס לשנת המס כשהוא מחושב לפי שיעורי המס החלים לפי החוקים שנחקקו עד תאריך המאזן.

מיסים נדחים

ההכרה במיסים נדחים לקבל/לשלם הינה בהתייחס להפרשים זמניים בין הערך בספרים של נכסים והתחייבויות לצורך דיווח כספי לבין ערכם לצרכי מיסים. המיסים הנדחים נמדדים לפי שיעורי המס הצפויים לחול על הפרשים הזמניים במועד בו ימומשו, בהתבסס על החוקים שנחקקו עד תאריך המאזן.

נכס מס נדחה בגין הפסדים מועברים, הטבות מס והפרשים זמניים הניתנים לניכוי מוכר בספרים כאשר יותר סביר מאשר לא (*more likely than not*) שבעתיד תהיה הכנסה חייבת, שכנגדה יהיה ניתן לנצל אותם.

עד ליום 31 בדצמבר 2016 הקבוצה לא רשמה מיסים נדחים בגין רווחים מהשקעות בחברות מוחזקות שבכוונת הבנק להחזיקן ולא לממשן, וכן בגין דיבידנדים שאינם צפויים לחלוקה על ידי חברות מוחזקות.

הקבוצה רשמה מיסים נדחים בגין רווחים מהשקעות מוחזקות שנצברו החל מיום 1 בינואר 2017, גם אם בכוונת הבנק להחזיקן ולא לממשן, וכן בגין דיבידנדים שאינם צפויים לחלוקה על ידי חברות מוחזקות.

בקורות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי

הוראות המפקח על הבנקים מחילות על תאגידים בנקאיים את דרישות סעיפים 302 ו-404 של ה-*Sox Act*. בהתייחס לסעיפים אלו נקבעו על ידי ה-SEC וה-*Public Company Accounting Oversight Board* הוראות באשר לאחריות ההנהלה לקביעתם וקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולקיום בקרה פנימית על הדיווח הכספי וחווות דעת רואי החשבון המבקרים לגבי הביקורת של הבקרה הפנימית על דיווח כספי.

הוראות המפקח קובעות:

- תאגידים בנקאיים יישמו את דרישות סעיפים 302 ו-404 וכן את הוראות ה-SEC שפורסמו מכוחם.

בקרה פנימית נאותה מחייבת קיום מערך בקרה על פי מסגרת מוגדרת ומוכרת, ומודל ה-COSO (Committee Of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) עונה על הדרישות ויכול לשמש לצורך הערכת הבקרה הפנימית.

הבנק מיישם באופן שוטף את ההוראה בקבוצת לאומי.

במהלך שנת 2018 ביצע הבנק תיקוף ועדכון של תהליכי בקרה מהותיים ובדיקות אפקטיביות של כל מערך הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי.

הערכת בקורות ונהלים לגבי הגילוי

הנהלת הבנק, בשיתוף המנכ"ל הראשי, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, העריכו לתום התקופה המכוסה בדוח זה את האפקטיביות של הבקורות ונהלים לגבי הגילוי של הבנק. על בסיס הערכה זו, המנכ"ל הראשי של הבנק, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, הסיקו כי לתום תקופה זו, הבקורות ונהלים לגבי הגילוי של הבנק הינם אפקטיביים כדי לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על המידע שהבנק נדרש לגלות בדוח הכספי בהתאם להוראות הדיווח לציבור של המפקח על הבנקים ובמועד שנקבע בהוראות אלו.

שינויים בבקרה הפנימית

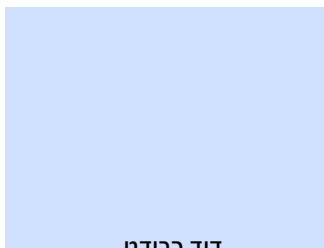
במהלך הרבעון שהסתיים ביום 31 בדצמבר 2018 לא אירע כל שינוי מהותי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי של הבנק, אשר השפיע באופן מהותי או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי על הבקרה הפנימית של הבנק על הדיווח הכספי.

דירקטוריון

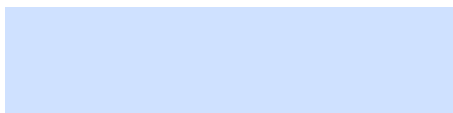
בשנת 2018 התקיימו 36 ישיבות של מליאת הדירקטוריון ו-79 ישיבות של ועדות הדירקטוריון.

בישיבת הדירקטוריון שהתקיימה ביום 6 במרס 2019, הוחלט לאשר ולפרסם את תמצית הדוחות הכספיים המאוחדים - המבוקרים של הקבוצה ליום 31 בדצמבר 2018 ולתקופה שנסתיימה באותו תאריך.

דירקטוריון הבנק מביע את הערכתו ותודתו לעובדים ולמנהלים של הבנק ושל חברות הקבוצה, בארץ ובחו"ל, על עבודתם המסורה ותרומתם לקידום עסקי הקבוצה.

דוד ברודט
יו"ר הדירקטוריון

רקפת רוסק-עמינח
מנהל כללי ראשי

6 במרס 2019